

Riksdagens protokoll

1977/78: 37

30 november 1977

Debatter m. m.

Onsdagen den 30 november

Meddelande om reviderad ärendeplan	4
Meddelande om större debatter våren 1978	4
Meddelande om den framtida planeringen av kammararbetet	4
Justitieombudsmännens verksamhet	6
Rösträtten för invandrare	17
Begränsningen i det offentliga uttaget av avgifter	37
Information rörande riksdagens arbete	38
Kommunalt samarbete över nordiska riksgränser	41
Vårdnaden av barn	43
Tekniska hjälpmedel för handikappade	50
Vissa abortfrågor	54
Svar på interpellation	
1977/78:50 av Sven Johansson (c) om skyldigheten för sjukvårdspersonal att medverka vid aborter	54
Fritidspolitik	72
Grundskolans och gymnasieskolans läroplaner m. m.	86
Utbildning och forskning om datateknik	106
Huvudmannaskapet för förenade fabriksverkens tvätterier ..	108
Leasingsystemet för personbilar	123
Registrering vid inköp av premieobligationer	125
Anmälan av interpellationer:	
1977/78:83 av Karl Erik Olsson (c) om civil flygförutbildning vid F 5	127
1977/78:84 av Gösta Andersson (c) om pensionärernas ekonomiska grundtrygghet	130
1977/78:85 av Per Gahrton (fp) om pensionärernas ekonomiska grundtrygghet	130
Meddelande om frågor:	
1977/78:170 av Magnus Persson (s) om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget för byggnadsarbetare i Värmlands län ..	131
1977/78:171 av Magnus Persson (s) om vissa åtgärder för att främja sysselsättningen för byggnadsarbetare	132
1977/78:172 av Jörgen Ullenhag (fp) om den framtida lokaliseringen av hemvärns- och frivilligavdelningen inom Upp-	

1977/78:37	sala försvarsområde	133
	1977/78:173 av Gunnel Jonäng (c) om SJ:s godsservice i Gävleborgs län	133
	1977/78:174 av Karl-Erik Svartberg (s) om skyldighet för idrottsklubb att betala sociala avgifter för idrottsutövare	133
	1977/78:175 av Sven Lindberg (s) om skyldigheten att avstå mark för militära ändamål	134
	1977/78:176 av Oswald Söderqvist (vpk) om åtgärder för att i Sverige mottaga flyktingar från Nicaragua	134
	1977/78:177 av Per-Eric Ringaby (m) om pensionärernas ekonomiska grundtrygghet	135

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 30 november

Konstitutionsutskottets betänkanden

1977/78:1	om justitieombudsmännens redovisning av sin verksamhet	6
1977/78:9	om rösträtten för invandrare m. m.	17
1977/78:11	om arkivstadga för riksdagen	37
1977/78:12	om begränsningen i det offentliga uttaget av avgifter	37
1977/78:13	om ökad information rörande riksdagens arbete	38
1977/78:15	om överenskommelse med Danmark, Finland och Norge om kommunalt samarbete över nordiska riksgränser	41
1977/78:17	om begränsning av det kommunala serviceansvaret för fritidsbebyggelse	43
1977/78:18	om vissa ändringar i ersättningsstadgan för riksdagens ledamöter	43

Skatteutskottets betänkande

1977/78:13	om särskilda bestämmelser om insättning på skogskonto	43
------------	---	----

Lagutskottets betänkande

1977/78:6	om vårdnaden av barn	43
-----------	--------------------------------	----

Socialutskottets betänkanden

1977/78:7	om tekniska hjälpmedel för handikappade	50
1977/78:9	om barn- och ungdomsvård	53
1977/78:10	om ändringar i lagen om bidragsförskott	54
1977/78:11	om vissa abortfrågor	54

Kulturutskottets betänkanden

1977/78:13	om inventering av byalag	72
------------	------------------------------------	----

1977/78:14 om fritidspolitiken och om en socialt inriktad rekreativpolitik	72
<i>Utbildningsutskottets betänkanden</i>	
1977/78:6 om grundskolans och gymnasieskolans läroplaner m. m.	86
1977/78:7 om konsumtionsutbildning vid landstingskommunal gymnasieskola m. m.	106
1977/78:8 om utbildning och forskning om datateknik.	106
<i>Trafikutskottets betänkande</i>	
1977/78:3 om kommunikationerna mellan Stockholm och Arlanda	108
<i>Näringsutskottets betänkanden</i>	
1977/78:11 om ändrat huvudmannaskap för vissa av de tvätterier som drivs av förenade fabriksverken.	108
1977/78:17 om översyn av leasingsystemet för personbilar .	123
1977/78:19 om registrering vid inköp av premieobligationer	125

Onsdagen den
30 november 1977

Onsdagen den 30 november

*Meddelande om
reviderad ärendep-
plan*

Kl. 10.00

§ 1 Justerades protokollet för den 22 innevarande månad.

*Meddelande om
större debatter
våren 1978*

§ 2 Meddelande om reviderad ärendepplan

*Meddelande om
den framtida
planeringen av
kammrararbetet*

TALMANNEN:

Med ledning av uppgifter från utskotten har upprättats en ny ärendepplan för tiden fram till juluppehållet. Denna plan kommer att utdelas till kammarens ledamöter under dagens lopp.

Såsom framhölls redan vid framläggandet av den ursprungliga ärendepplanen har det inte heller i år kunnat undvikas att ett stort antal tidskrävande ärenden kommer upp till behandling i kammaren mycket sent. Enligt nu gjorda beräkningar av tidsåtgången skulle det dock bli möjligt att slutföra riksdagsarbetet lördagen den 17 december. Detta förutsätter emellertid att de av utskotten angivna tiderna för bordläggning av betänkanden hålls, att debatttiden inte nämnvärt överstiger vad som beräknats samt att kvällsplena anordnas i stor utsträckning under de sista två veckorna. Med hänsyn till att flera stora ärenden skall behandlas lördagen den 17 december måste sannolikt även sammanträdet nämnda dag fortsättas på kvällen.

§ 3 Meddelande om större debatter våren 1978

TALMANNEN:

Våren 1978 kommer det att anordnas tre större debatter. Den allmänpolitiska debatten tar sin början onsdagen den 1 februari, finansdebatten onsdagen den 8 mars och den utrikespolitiska debatten onsdagen den 15 mars. Såsom tidigare meddelats kommer veckan den 20–26 februari att hållas fri från sammanträden i kammare och utskott.

§ 4 Meddelande om den framtida planeringen av kammrararbetet

TALMANNEN:

På hemställan av utredningen angående en allmän översyn av riksdagens arbetsformer har talmanskonferensen i dag dels fastställt ett av utredningen framlagt förslag till veckoschema, att läggas till grund för kammarens planering av arbetet, dels uppmanat utskotten att planera sitt arbete med beaktande av de riktlinjer utredningen angivit. Proto-

kollsutdrag, utvisande den närmare innebörden av talmanskonferensens beslut, kommer att utdelas till kammarens ledamöter.

Under en normalvecka kommer kammarens sammanträdestid att disponeras så här:

Måndag	kl. 11.00–senast	kl. 16.00	Interpellationssvar (ev. frågesvar) och bordläggningsplenum
Tisdag	kl. 15.00–senast	kl. 18.00	Frågestund (ev. mer än en timme), interpellationssvar och bordläggningsplenum
Onsdag	kl. 10.00–senast	kl. 18.00	Arbetsplenum
Torsdag	kl. 13.00–senast	kl. 18.00	Frågestund (en timme), arbetsplenum och interpellationssvar
Freitag	kl. 09.00–senast	kl. 16.00	Interpellationssvar (ev. frågesvar) och bordläggningsplenum

Avvikelse från denna plan blir givetvis ofrånkomliga i början och slutet av höst- och vårsessioner. Även de allmänpolitiska debatterna och liknande överläggningar kan nödvändiggöra avsteg från principen att kvällsplena skall undvikas.

§ 5 Föredrogs och hänvisades

Motioner

- 1977/78:186 och 187 till arbetsmarknadsutskottet
- 1977/78:188 till civilutskottet
- 1977/78:189 till skatteutskottet
- 1977/78:190 till näringsutskottet
- 1977/78:191 till lagutskottet
- 1977/78:192 till näringsutskottet
- 1977/78:193 till konstitutionsutskottet
- 1977/78:194 till civilutskottet
- 1977/78:195 till arbetsmarknadsutskottet
- 1977/78:196 och 197 till socialutskottet
- 1977/78:198 och 199 till arbetsmarknadsutskottet
- 1977/78:200 till trafikutskottet
- 1977/78:201–204 till näringsutskottet
- 1977/78:205 till arbetsmarknadsutskottet

§ 6 Föredrogs men bordlades åter

Utrikesutskottets betänkande 1977/78:3

Försvarsutskottets betänkanden 1977/78:1–4

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

---

*Meddelande om
den framtida
planeringen av
kammarbetet*

§ 8 Justitieombudsmännens verksamhet

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1977/78:1 med anledning av justitieombudsmännens redovisning av sin verksamhet till 1977/78 års riksdag jämte motion.

Till konstitutionsutskottet hade för granskning hänvisats justitieombudsmännens ämbetsberättelse för tiden den 1 juli 1976–den 30 juni 1977 (Redog. 1977/78:1).

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1977/78:17 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen lade justitieombudsmännens ämbetsberättelse till handlingarna med gillande av de uttalanden som gjorts i motionen rörande JO:s handläggning av vissa ärenden och JO:s verksamhet i allmänhet.

Utskottet hemställde

att riksdagen med avslag på motionen 1977/78:17 lade justitieombudsmännens ämbetsberättelse – redögörelsen 1977/78:1 – till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har granskat justitieombudsmännens verksamhet. Det betänkande som lagts fram är ett anmärkningsvärt aktstycke.

Vi vet alla – och utskottet vet också – att rättsfrågorna i dagens Sverige tilldrar sig stor och ökande allmän uppmärksamhet. En rad rättsskandaler har inträffat. Godtycke och bristande rättssäkerhet har på många håll i förvaltningen blivit ett problem, och det är föremål för livlig allmän diskussion.

Man tycker att ett konstitutionsutskott skulle vara lyhört för ett sådant problem och en sådan diskussion. Man tycker att ett konstitutionsutskott åtminstone skulle kunna omnämna själva frågeställningen, i samband med granskningen av en rättsvårdande myndighets verksamhet.

Men ingalunda. Det växande rättssäkerhetsproblemet har inte uppkallat utskottet till mer än ett litet nätt betänkande på 33 rader. Därav utgörs hela 19 rader av ett citat från en statlig utredning. Hade inte vpk motionerat i ärendet, skulle utskottet säkert ha nöjt sig med bara tre rader bestående av den klassiska formulering som man även nu till slut hamnar i, nämligen att granskningen av justitieombudsmännens verksamhet ej har gett anledning till något särskilt uttalande.

När jag läste detta betänkande frågade jag mig i min oskuld: Vart

har alla rättssäkerhetens djärva förkämpar tagit vägen? Var är moderaterna, som alltid velat framställa sig som den urgamla svenska rättens beskyddare? Var är centern, som ömmar så för de små som drabbas av den byråkratiska centralismen? Var är socialdemokraterna – som ju av historien borde ha lärt sig, att godtycke från en borgerlig statsapparat alltid i första hand drabbar de arbetande, de små i samhället? Och var är frihetens balda förespråkare i de liberala leden? Herr Tarschys, som ju så gärna annars ikläder sig den rollen, visar för dagen en rent förvånande tystlåtenhet och beskedlighet.

En sak är dock för mig klar. Det är inte av okunnighet som utskottet tiger. Men om det inte är av okunnighet så måste det vara endera av två andra orsaker. Antingen bristande civilkurage eller också en missriktad solidaritet med den högre byråkratin. På annat sätt går det inte att förklara varför landets högsta konstitutionella kontrollorgan väljer tystnaden inför dagens rättsproblematik.

Jag kommer så in på granskningen av själva JO-berättelsen. Vänsterpartiet kommunisterna har i en motion redogjort för tre olika typfall, där vi menar att JO:s handläggning klart och uppenbart måste ifrågasättas.

I det första fallet har en statlig myndighet försvårat offentliga handlingars tillgänglighet. Därefter har myndigheten låtit efterforska sökandens namn, vilket strider mot grundlagen. Därefter har man låtit registrera namnet, vilket helt strider mot lagstiftningen rörande personregister. För detta har man använt en dator som man har inköpt utan att underrätta statskontoret, vilket strider mot datalagstiftningen. Det är alltså grundlagsbrott och tredubbelt lagbrott som det här gäller att diskutera. Grundlagsbrottet beskrivs av justitieombudsmannen som en "olämplig åtgärd". Myndigheternas förfarande i övrigt sägs "inte undgå kritik". Nu vet vi att lagbrott inte är "olämpliga". Lagbrott är som bekant förbjudna och bör normalt beivras. Om en vanlig medborgare skulle stjäla justitieombudsmannens överrock, skulle han säkerligen bli åtalad. Om en myndighet begår tredubbla brott mot rättsligt mycket viktiga lagar – då får alltså myndigheten en liten påminnelse om det olämpliga häri. Jag frågar mig: Skall detta föreställa JO:s uppfattning av likhet inför lagen?

Här skyddar alltså JO enligt min uppfattning uppenbart ämbetsmän som förgriper sig på rätten. Det är desto allvarligare som just respekten för tryckfriheten, som det här är fråga om, sätts ur spel på ett mycket omfattande sätt inom den offentliga förvaltningen i dag. Identifiering och kontroll av personer som begär offentliga handlingar – en kontroll som strider mot grundlagen – förekommer nära nog överallt. Man vägrar i fall efter fall att göra offentliga handlingar tillgängliga för folk som inte vill uppge namn och identifiera sig. JO:s sätt att hantera det nämnda fallet vid försvarets forskningsanstalt har i praktiken snarast försämrat läget. Hos myndighet efter myndighet hindrar man nu folks tillträde till offentliga registraturer. I stället placerar man dessa personer i entréer och korridorer, när de vill ta del av offentliga handlingar – detta just därför att JO har godkänt den sortens förfaranden i det här aktuella fallet.

Respekten för grundlagens anonymitetsskydd undergrävs. De mest förbluffande betcenden kan numera noteras från olika myndigheter i spåren av denna upplösningstendens. En sökande vid en tingsrätt vägras t. ex. att ta del av offentliga handlingar, om han inte uppger namn. När han insisterar på att förbli anonym, får han svaret av lagmannen: "JO-anmäl mig då, så får jag reda på vem ni är."

En journalist som besöker kanslihuset insisterar där på sin rätt att inte uppge namn. Vakten tar då upp ett fotografi och förklarar stolt att han vet vem journalisten är. På ett regeringsdepartement kommer en sökande upp och begär att anonymt få ta del av en offentlig handling. I hans närvaro ringer vakten till registraturen och hörs säga: "Nu är den där Jörn Svensson här igen." Till poängen hör att det var en helt annan person. Allt detta visar att anonymitetsskyddet, som är fastlagt i grundlagen, över huvud inte respekteras på många håll. Det är i detta allmänna ljus man måste se det kritiska och farliga i att JO slätar över förseelserna i det aktuella typfall som vi har anfört i vår motion.

Det andra fallet gäller om statliga institutioner får använda offentliga penningmedel för att utge skrifter, som mitt i en valrörelse propagerar för en bestämd åsikt i en stor valfråga. Det här aktuella fallet har följande innebörd. Vattenfallsverket gav pengar åt en i september 1976 utgiven bok som klart propagerar för kärnkraft. Man kan föreställa sig vad som kunde hända om sådana förfaranden skulle godkännas. Om budgetminister Mundebo t. ex. skulle använda skattepengar för att utge folkpartiets valbroschyrer. Eller om statens järnvägars styrelse skulle utge politiska stridsskrifter mot kommunikationsminister Turesson.

JO klarar sig ifrån denna principiellt viktiga fråga på ett klassiskt sätt, nämligen genom att vägra att besvara den. Vattenfallsverket har kanaliserat pengarna via centrala driftledningen (CDL), som formellt står som sponsor för skriften. JO förklarar att CDL är en enskild institution som inte står under hans tillsyn, och därför behöver JO inte syssla med fallet. Men anmälan gällde vad Vattenfall hade gjort, inte alls vad CDL gjort. Det vet JO. Ändå är han så slarvig att han inte ens i vanlig ordning begär remissvar från Vattenfall. Det betyder att i fortsättningen vilken myndighet som helst kan få använda medborgarnas pengar för att utge politiska skrifter – bara pengarna utbetalas via ett privat organ som inte står under JO:s tillsyn.

Jag kan inte, herr talman, annat än finna en sådan juridisk kurragömmalek i en viktig principfråga grotesk.

Det tredje typfallet som förekommer i ämbetsberättelsen är det mest allvarliga och tragiska. Här handlar det om människoliv. Flyktingar från Chile utvisas av svenska myndigheter. Trots att inhibition av utvisningsbeslutet har begärts verkställs utvisningen. Flyktingarna skickas tillbaka i fascistjuntans händer. De var alla aktiva sympatisörer till Folkfronten. Ett par av dem, har det uppgetts för mig, är sedan dess försvunna. Det enda JO anmärker på i detta fall är den bristande kommunikationen mellan den myndighet som har utvisat och den som har beslutat om

inhibition av utvisningsbeslutet, dvs. att beslutet eventuellt skulle upphävas.

Jag finner detta något spöklikt. JO måste veta att det inte alls är kommunikation mellan myndigheter som saken egentligen handlar om. Den handlar om att flyende människor utvisas till ett land där de blir politiskt förföljda. Detta strider mot svensk lag och asylrätt och mot vad riksdagen har uttalat därom. Men om detta tiger JO. Hellre skickas chilensare i döden än att svenska ämbetsmäns handlande får ifrågasättas – en folkfrontsanhängares frihet från förföljelse väger lättare än svenska ämbetsmäns rätt att få sova gott om natten! Man frågar sig: På vems sida står då JO – på ämbetsmännens eller på de enskilda medborgarnas?

Riksdagen skall granska JO:s ämbetsutövning. Om vi tiger, samtycker vi. Om vi låter dessa JO:s fadäser, som jag har anfört som exempel här, passera utan anmärkning, då godkänner vi faktiskt att lagar som vi själva stiftat får sättas ur spel av den högre byråkratin. Vpk hävdar att så *vårdar* man inte rätten, utan så *undergräver* man rätten.

Om nu JO har vikit undan problemen, så har också konstitutionsutskottet sin metod att vika undan dem. Man har hittat en passus i 1975 års JO-utredning, där det står att KU och riksdagen inte skall överpröva JO-ärenden och helst inte ens uttala sig om dem.

Låt oss granska det resonemanget! Det är ett märkligt resonemang, som jag tror att vi i riksdagen skall vara på vår vakt emot, eftersom det skulle kunna innebära en allvarlig inskränkning i riksdagens möjligheter att få viktiga rättsfrågor upptagna till offentlig diskussion.

Det är väl främst fyra olika omständigheter som mycket klart talar emot denna juridiskt halsbrytande tankegång, som konstitutionsutskottet ger uttryck för.

1) Riksdagens granskning av JO är en grundlagsenlig befogenhet. Denna grundlagsenliga befogenhets innehåll kan ju aldrig ändras av utredningar; den kan bara ändras i samband med ändring av själva grundlagen.

2) Riksdagens granskningsrätt är i grundlagen formulerad som en allmän granskningsrätt. Det står ingenstans att den skall få utövas bara i vissa delar eller bara i vissa former. Att JO t. ex. kan få riksdagens misstroende – vilket är en form för kritik – utesluter därför inte att riksdagen också i andra former kan ge uttryck för sin kritik eller sin uppfattning när denna skiljer sig från JO:s. Det kan nämligen vara så att riksdagen inte på något sätt vill pricka eller förebrå JO, utan att riksdagen helt enkelt vid sin granskning har funnit att en viss tolkning eller en viss bedömning av en principiellt viktig rättsfråga bör göras på ett annat sätt. Man bör ju för den skull inte ifrågasätta JO:s vilja att göra så gott han kan, utan det kan helt enkelt vara så att riksdagen har en annan uppfattning, och detta måste riksdagen då naturligtvis ha rätt att ge uttryck för.

3) Det måste vara en fullständigt ologisk tanke att riksdagen och konstitutionsutskottet inte skulle kunna granska enskilda ärenden. Detta framgår ju klart, om man tänker efter en smula. Vi har att avgöra huruvida

Onsdagen den
30 november 1977

*Justitieombuds-
männens verksam-
het*

JO har vårt förtroende eller inte – alla är vi överens om att den rätten har vi. Men hur skall man kunna avgöra om JO har vårt förtroende? Jo, det kan man bara avgöra genom att granska vad JO har gjort. Och hur gör man det? Naturligtvis genom att se hur han har handlagt olika enskilda ärenden. Något annat sätt finns inte. Vi kan ju inte gärna grunda vårt misstroende mot justitieombudsmannen på att vi t. ex. tycker illa om färgen på hans slips eller att vi tycker illa om honom i största allmänhet, utan misstroendet måste vila på en kunskap. Den kunskapen kan man bara få genom att granska sakärendena och hur JO har hanterat dem.

4) Konstitutionsutskottet begår enligt min mening den verkliga juridiska kullerbyttan när utskottet säger att riksdagen inte får uttala sig om enskilda rättsfall, som varit under JO:s handläggning. Men samtidigt godtar man alltså att vpk får väcka en motion i frågan, man godtar att förslag om kritik mot JO får ställas under proposition i kammaren och man uttalar sig dessutom själv om motionen i sitt betänkande. Hade man varit konsekvent i sin egen tankegång, skulle man ju ha begärt att någon proposition över huvud taget inte skulle få ställas på ett yrkande av det slag som jag kommer till litet senare i mitt anförande.

Men det mest betänkliga är kanske inte den här juridiska karusellen, utan att konstitutionsutskottet genom att skriva under på detta yttrande medverkar till att begränsa sin egen och riksdagens möjlighet att skydda rätten i landet. Det är just vad många i den högre ämbetsmannakåren vill: man vill ha en harmlös och ofarlig justitieombudsman. Man vill ha en riksdag som inte stör ämbetsmannagodtycket. Detta spel medverkar alltså konstitutionsutskottet hämningslöst i.

I vpk vägrar vi att gå med på ett sådant spel. Vi anser tvärtom att det är tid för riksdagen att ta sin övervakande befogenhet på starkare allvar än hittills. Överallt noteras nämligen upplösning av rätten och byråkratiskt godtycke som drabbar enskilda. Rättslösheten i landet tilltar. Lagar som LSPV och LTO missbrukas. Den nya familjerätten saboteras öppet ute på socialförvaltningarna. Högre tjänstemän kan ostraffat få ta emot frikort av flygbolag utan att JO inskrider. Exemplen kunde anföras i hundratal.

I ett sådant läge, menar vi, skall inte riksdagen visa flathet. Den skall kräva av sina ombudsmän att de inte slätar över lagbrott och maktmissbruk. Den skall själv, likmätigt sin grundlagsmässiga plikt, ägna rättsproblemen fördjupad uppmärksamhet. Det är därför vi i vpk menar att tiden nu är mogen för att diskutera en mer systematisk uppföljning av lagars tillämpning än vad JO-ämbetet f. n. har kapacitet till. Riksdagens roll är här av betydelse för demokratin, ty en demokrati som inte förmår värja sig för rättsgodtycke i sina egna apparater medverkar till sitt eget förfall. Därtill, menar vi, är de demokratiska fri- och rättigheterna alltför viktiga. Vi beklagar att ingen representant från något annat parti ännu har börjat inse det som dock var och en borde utläsa

som ser sig omkring i det svenska samhället och den svenska rättskipningen.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till vpk:s motion.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har på sedvanligt sätt granskat JO:s ämbetsberättelse och hemställer i sitt betänkande att riksdagen med avslag på motionen 1977/78:17 lägger justitieombudsmännens ämbetsberättelse till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört. Det är ett enhälligt utskott som föreslagit detta, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med anledning av vpk:s motion och Jörn Svenssons anförande här nyss vill jag göra några kortfattade kommentarer. Motionen innehåller dels kritik av JO:s agerande i tre konkreta ärenden, dels några avslutande svepande, starkt kritiska värderingar av JO:s verksamhet över huvud taget. Jörn Svensson har i sitt anförande ytterligare utvecklat denna kritiska syn.

JO utses av riksdagen, konstitutionsutskottet har att granska JO:s verksamhet, och riksdagen beslutar på grundval av konstitutionsutskottets betänkande. Man kan naturligtvis resa frågan om vilken inriktning KU:s granskning skall ha. Den frågan har också debatterats i riksdagen många gånger under senare år. Vpk tycks mena att konstitutionsutskottet skall göra en ingående saklig prövning av de ärenden som JO avgjort och uttala sig om dessa ärenden, dvs. konstitutionsutskottet skulle vara ett i reell mening överprövande organ i de enskilda sakärendena. Det finns också många medborgare utanför riksdagen som tydligen har denna uppfattning. Det framgår av skrivelser som kommer in till konstitutionsutskottet. Jag tror att det för den skull är viktigt att understryka att ombudsmännen har att självständigt pröva och avgöra sina ärenden. Någon möjlighet att överklaga ombudsmännens beslut finns inte. Varken konstitutionsutskottet eller riksdagen kan ändra ett av ombudsmannen fattat beslut.

Vilken inriktning konstitutionsutskottets granskning i de här avseendena skall ha framgår klart av den JO-utredning som föregick den reform av JO-ämbetet som genomfördes för ett par år sedan och vars uttalanden i denna del då godtogs av konstitutionsutskottet och riksdagen. Jörn Svensson har varit inne på detta uttalande, som han närmast vill underkänna, men utredningens uttalande är naturligtvis i och med riksdagens godkännande bindande på den här punkten för KU:s handläggning av dessa ärenden. Utredningens uttalande återges i det nu aktuella KU-betänkandet. Jag skall citera en liten bit, där det sägs: "En detaljerad rättslig prövning från utskottets sida av enskilda ärenden, utmynnande i uttalanden om huruvida en enskild myndighet eller tjänsteman begått fel i tjänsten eller ej, skulle gå vida utöver den funktion som utskottet har enligt riksdagsordningen, nämligen att granska ombudsmännens verksamhet främst för att utröna om något förhållande

Onsdagen den
30 november 1977

*Justitieombuds-
männens verksam-
het*

föreligger som ger anledning till antagande att ombudsman ej längre åtnjuter riksdagens förtroende.”

Konstitutionsutskottet har att fullgöra sin granskning enligt dessa riktlinjer. KU:s uppgift är således att göra en allmän bedömning av JO:s sätt att sköta sin verksamhet. Om konstitutionsutskottet på grundval av denna bedömning finner att någon ombudsman missköter sig kan utskottet hemställa att vederbörande entledigas från sin befattning enligt bestämmelserna i riksdagsordningens 8 kap. 10 §.

Ytterligare en sak kanske skulle understrykas i detta sammanhang med anledning av Jörn Svenssons anförande. Konstitutionsutskottet har inte, som Jörn Svensson tycks tro, i uppgift att företa någon allmän övergripande granskning av rättstillståndet i landet och på grundval av denna göra allmänna uttalanden.

Som grund för den inriktning av KU:s granskning, som jag här redovisat, har anförts, bl. a. av den utredning som jag nyss citerade, praktiska skäl. En detaljerad sakprövning av ett stort antal ärenden kan inte utskottet klara av jämsides med alla andra uppgifter som utskottet har. Jag föreställer mig att en sådan sakprövning ensam mycket väl skulle ge utskottet full sysselsättning året runt. Men även om man bortser från dessa praktiska skäl kan man fråga sig om det är principiellt riktigt att ett riksdagsorgan skall gå in i konkreta förvaltningsärenden och göra bestämda uttalanden om hur enskilda frågor borde ha handlagts och avgjorts. Jag tycker inte det för min del. Man kan också fråga sig vad man med en sådan ordning skulle ha JO till, som i så fall närmast blev ett beredningsorgan åt riksdagsutskottet.

Att konstitutionsutskottet och riksdagen inte riktar några anmärkningar mot JO innebär inte att riksdagen i varje enskilt fall med nödvändighet instämmer i varje ställningstagande som JO har gjort. JO arbetar som ett självständigt organ och avgör en stor mängd ärenden årligen, bortåt 3 000. Bland alla dessa ärenden kan det naturligtvis finnas ett och annat där konstitutionsutskottet eller enskilda ledamöter skulle kunna komma till en annan slutsats, om det hade varit KU:s och riksdagens uppgift att göra en detaljerad sakprövning i det enskilda fallet. Men så är det alltså inte.

Om man nu menar att det system som vi har med av riksdagen tillsatta självständigt arbetande ombudsmän är otillfredsställande och anser att det skulle vara bättre med ett riksdagsorgan som prövar klagomål från förfördelade medborgare och som också rent allmänt har att övervaka förvaltningens verksamhet, får man väl väcka förslag om detta i vanlig ordning i riksdagen. Det finns ju en del länder där man har petitionsutskott av det slaget, där alltså ett riksdagsorgan direkt går in och avgör klagomål från enskilda medborgare. För min del tror jag att den ordning vi har i Sverige är tämligen bra, och jag tycker att vi skall behålla JO-institutionen som självständigt arbetande rättsvårdande organ. Jag tror att det är svårt att hitta på något bättre. Det hindrar naturligtvis inte att man då och då gör en allmän översyn av verksamheten. Det var

ju det som skedde genom den utredning jag nyss återopade. KU framhöll, när reformen togs 1975, att det kan bli aktuellt med en utvärdering av verksamheten när det gått en tid, särskilt med hänsyn till verkningarna för JO:s arbete av den strax innan genomförda förändringen av reglerna för tjänstemannaansvaret.

För att inga missförstånd skall uppstå vill jag tillägga att KU för den allmänna bedömningen av JO:s verksamhet som KU har att göra naturligtvis bland många andra frågor också har sett på de ärenden som vpk särskilt aktualiserat i sin motion. Men vi har inte gjort någon detaljerad sakprövning i den meningen att vi t. ex. hållit förhör med de inblandade eller införskaffat nytt material. Och med det material som stått oss till buds har vi inte funnit anledning att instämma i den mycket hårda kritik som vpk framför av JO:s handlande.

Denna kritik är enligt min mening i hög grad missvisande och även på annat sätt märklig. För att illustrera detta påstående och för att Jörn Svensson inte skall kunna säga att jag bara går förbi vpk-motionen skall jag något uppehålla mig vid det första av de fall som vpk aktualiserat i sin motion. Det gäller förfarandet vid utlämnande av allmän handling vid flygtekniska försöksanstalten i Bromma.

Av formuleringarna i vpk-motionen och av det anförande Jörn Svensson höll får man närmast det intrycket att JO åtminstone halvvägs skulle ha godtagit att man kan vägra att lämna ut allmän handling om inte den som vill se handlingen uppger sitt namn och styrker sin identitet. Men så är det inte. Om man går till JO:s utslag så finner man att JO är mycket klar på den här punkten. JO säger bl. a., och jag citerar direkt ur ämbetsberättelsen:

”Av 2 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen framgår att envar skall äga fri tillgång till myndigheternas allmänna och offentliga handlingar. Härav följer rätt att ta del av sådan handling utan att vederbörande behöver uppge sitt namn eller syftet med sin begäran att få ta del av handlingen ---.” Det är alltså vad JO klart säger om detta.

Om man går vidare i vpk-motionen bibringas man uppfattningen att JO skulle tveka när det gäller att bestämt ta avstånd från att den som begärde att få ut handlingar fotograferades. Men detta stämmer inte heller. I sitt utslag säger JO: ”Jag kan här anknyta till vad jag förut sagt om att den som vill ta del av offentliga handlingar inte behöver uppge sitt namn. Denna grundsats får inte sättas åsido genom att man fotograferar vederbörande och därmed möjliggör hans identifierande ---.” Det är således mycket klara verba: fotografering får inte förekomma.

KU har alltså avvisat de anmärkningar som vpk vill rikta mot JO, och jag vill särskilt understryka att detta innefattar de avslutande, allmänna omdömena om JO. Om riksdagen skulle biträda det andra yrkandet i vpk-motionen skulle det, såvitt jag kan förstå, innebära en generell misstroendeförklaring mot JO.

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

---

*Justitieombuds-
männens verksam-
het*

Ondsdagen den
30 november 1977

*Justitieombuds-
männens verksam-
het*

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Ju mer jag lyssnar på Bertil Fiskesjö desto mer förvånad blir jag över den situation som uppstår i den här debatten, där alltså riksdagens konstitutionsutskott och dess talesman värjer sig för att riksdagen skall kunna slå vakt om alla de befogenheter de har att granska rättstillståndet i landet, att han så att säga kapitulerar för den högre ämbetsmannakårens önskan att riksdagens uppgift därvidlag skall bli så liten, så intetsägande och så inskränkt som möjligt.

Jag måste säga att jag inte hade väntat mig att en ledamot av riksdagen skulle förespråka att man tolkade riksdagens befogenheter i det här stycket så snävt som det över huvud taget är möjligt. Och det menar jag är oroande tecken. Tar vi inte denna uppgift på allvar så bidrar vi till ett försämrat rättstillstånd i landet.

En av orsakerna till att vi snarast borde skärpa uppmärksamheten – det måste väl ändå Bertil Fiskesjö medge – är den oroande tendens till rättsgodtycke och rättslöshet som har föranlett en betydande offentlig debatt här i landet och som också indirekt går ut över JO-ämbetets anseende. Om det sprider sig en misstro bland medborgarna om att JO inte tar särskilt allvarligt på ämbetsmäns maktmissbruk utan har en överslätande attityd och att han kan ha denna delvis därför att hans uppdragsgivare riksdagen inte ägnar de här frågorna tillräcklig principiell uppmärksamhet – då har man bidragit just till att undergräva auktoriteten hos den rättsvårdande myndighet vi för vår del är ute efter att stärka. Man stärker den inte genom att tysta ner kritiken.

Det är signifikativt att Bertil Fiskesjö inleder sitt anförande med att säga: Konstitutionsutskottet har på sedvanligt sätt granskat JO:s ämbetsberättelse.

Men om nu rättstillståndet i landet har blivit sämre, om det finns oroande tendenser – då kan man ju inte fortsätta i all oändlighet med att vara sedvanlig, utan då måste man fråga sig: Är vårt sätt att ta på de här frågorna tillräckligt effektivt och djupgående? Och då kanske man finner att det inte är så utan att ett och annat bör göras för att skärpa uppmärksamheten.

Men det som är så förvånande är att både Bertil Fiskesjö och utskottet i sitt betänkande säger: Sådant där behövs inte. Man avfärdar vpk:s synpunkter i motionen just med en sådan fras: Det är inte behövligt, det finner vi ingen anledning ta upp. Och det är allvarligt därför att ni där inte befinner er på samma våglängd och handlar i överensstämmelse med den opinion som för den offentliga debatten och som uppmärksammat de här tendenserna ute bland olika myndigheter.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! En sak är att diskutera det allmänna rättstillståndet i riket, och det gör Jörn Svensson i mycket svepande ordalag. Där finns naturligtvis mycket som man kan vara kritisk emot och mycket som man vill ha förändrat.

Men vad vi har att diskutera i dag är konstitutionsutskottets granskning av JO:s verksamhet. Där framför Jörn Svensson och vpk mycket allvarliga beskyllningar mot JO. I sitt senaste anförande sade Jörn Svensson t. o. m. att JO inte tar särskilt allvarligt på sin uppgift. Det är ett uttalande som vi inom konstitutionsutskottet, som har granskat JO:s verksamhet, inte på något sätt kan ställa oss bakom.

Jörn Svensson menar att vi här skulle vara ute efter att tysta ner kritik – självfallet inte. Det är en fri debatt i den här kammaren. Man får ta upp frågor av olika slag och framföra den kritik man tycker är berättigad. Och man kan framföra den i motioner och man kan kräva utredningar och förändringar på annat sätt.

Men jag vill än en gång understryka att det inte kan vara konstitutionsutskottets uppgift att gå in i enskilda sakärenden och efter en mycket omständlig prövning – för det måste bli en sådan om vi skall kunna ha en välgrundad uppfattning i sakärendena – göra uttalanden av olika slag som ersätter de uttalanden som justitieombudsmannen som självständigt verkande rättsvårdande instans tidigare har gjort. Om vi skulle följa den linje som Jörn Svensson förespråkar innebär det att vi ersätter JO med konstitutionsutskottet och i sista hand riksdagen.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Bertil Fiskesjö misstolkar medvetet vad vpk är ute efter. Han säger att vi inte kan ha en sådan ordning att konstitutionsutskottet skulle vara något slags överordnad prövningsinstans för JO-ärenden.

Men ingen har ju fört den diskussionen! Det har inte varit på tal att medborgarna skulle få överklaga JO:s beslut till konstitutionsutskottet. Vad som är på tal är att riksdagen skall kunna gå in i en granskning av JO:s ämbetsutövning och utifrån principiellt viktiga fall ta upp, diskutera och uttala åsikter om betydelsefulla rättsproblem. Hur skall vi över huvud taget kunna bilda oss en uppfattning om hur JO har skött sitt ämbete, om vi inte gör en sådan granskning? Och om vi skaffar oss en sådan uppfattning, skall vi då vara förbjudna att ge uttryck för våra åsikter om lämpligheten av det ena eller andra förfarandet från principiell rättsvårdande synpunkt?

Varför är Bertil Fiskesjö så förtvivlat rädd för att riksdagen skall få en sådan befogenhet? Vad är det han fruktar? Om han hade varit en hög byråkrat här i landet med stora maktbefogenheter, då hade jag förstått hans rädsla för att riksdagen och konstitutionsutskottet skulle utöva en sådan här granskning och diskutera dessa frågor mer djupgående. Men att han som ledamot av riksdagen är så rädd för att riksdagen skall hävda sin makt, sitt inflytande och sin kontroll, det kan jag inte förstå.

Det är ju dock riksdagen som väljer justitieombudsmannen, och vi granskar justitieombudsmannens verksamhet. Riksdagen är alltså i den mening den högsta rättsvårdande instansen. Om frågor rörande det allmänna rättsgodtycket inte kan tas upp i riksdagen, var skall de i så fall tas upp? Och när skall de tas upp, om inte just vid granskningen

Onsdagen den
30 november 1977

*Justitieombuds-
männens verksam-
het*

av den främsta rättsvårdande ämbetsmannens ämbetsberättelse? Det hela är ju fullständigt naturligt och självklart. Om det vore så som Bertil Fiskesjö säger, då skulle jag bli nedklubbad här i dag, för då skulle vi inte kunna gå in i en diskussion av den typ vi nu för.

Bertil Fiskesjö säger att konstitutionsutskottet inte har funnit anledning till någon anmärkning i de av vpk framförda principiellt viktiga fallen. Jag vill då säga att jag finner det väldigt märkligt att Bertil Fiskesjö kan godta att människor utan rättsliga konsekvenser får registreras i strid med lagen. Hur kan man godta att offentliga penningmedel får användas till att propagera för en politisk åsikt i ett val, till råga på allt en åsikt som herr Fiskesjö som centerpartist bör vara besvårad av, eftersom det här rörde sig om en kärnkraftsvänlig skrift? Hur kan man godta att människor kan utvisas till länder där de löper uppenbar risk att bli utsatta för politisk förföljelse? Hur kan man godta att sådana ting inte blir föremål för åtgärder eller åtminstone för en någorlunda kvalificerad anmärkning?

Den som tiger i sådana ärenden, han samtycker. Om man som riksdagsledamot inte är i stånd att ta upp och förhålla sig på ett korrekt sätt till sådana frågor, då sviker man sin granskande plikt och då har man gått in för den tes som är så populär i den högre ämbetsmannakåren, nämligen att riksdagens granskning av JO:s ämbetsberättelse och av rätts-tillståndet i landet skall reduceras till en ren formfråga, där man helst inte skall ha någon diskussion alls i sak.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag har på intet sätt velat frånta vpk eller Jörn Svensson rätten att uttala sig om och kritisera JO:s sätt att sköta sina ämbetsuppgifter eller att initiera till debatt om detta. Men i rimlighetens namn får vpk och Jörn Svensson ändå lov att acceptera att konstitutionsutskottet vid sin granskning av JO:s ämbetsförvaltning kan komma till en annan slutsats än vad vpk har gjort.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Nu blir jag än mer förvånad! Bertil Fiskesjö hoppar från *ståndpunkt till ståndpunkt*. Han inledde med att redovisa den uppfattningen att vi inte fick ha några åsikter i det här sammanhanget eller gå in i en granskning av enskilda sakärenden. Han propagerade mycket livligt för att detta var olämpliga åtgärder, och han sade att man inom konstitutionsutskottet inte heller hade tid med en sådan granskning och att den skulle fungera som en sorts överprövning. Nu har han hunnit dithän att han inte på något sätt förmenar en enskild riksdagsledamot att diskutera principiellt intressanta detaljer i JO:s ämbetsutövning.

Hur skall nu herr Fiskesjö ha det? Om vi får lov att diskutera sådana detaljer, får vi då också lov att framställa yrkanden som uttrycker kritiska åsikter om hur JO handlagt ett eller annat principiellt viktigt fall? Herr Fiskesjö har nu erkänt att man får lov att föra en diskussion som han tidigare ansåg att vi inte borde föra. Det är tacknämligt att han på några

minuter har övergått från en ståndpunkt till en annan och nu erkänner att det faktiska rättstillståndet i landet berättigar oss att föra en offentlig diskussion inte minst om JO-ämbetet, inte för att få den ena eller andra enskilda ombudsmannen att schavottera i speciella fall – det handlar inte om det – utan för att diskutera huruvida JO-ämbetet, i sin nuvarande utformning, med dess kapacitet och med det sätt på vilket det griper in i dessa frågor, är tillräckligt inför de oroande tendenser på rättsområdet som väl alla ändå börjar bli medvetna om.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 17 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Jörn Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 17 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 292

Nej – 15

§ 9 Röstretten för invandrare

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1977/78:9 med anledning av motioner om röstretten för invandrare m. m. *

I detta betänkande behandlades motionerna

1975/76:256 av Carl-Henrik Hermansson m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen hos regeringen skulle hemställa om en ny utredning i syfte att pröva frågan om rösträtt för invandrare i riksdagsval,

1976/77:47 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen hos regeringen skulle hemställa om en ny utredning i syfte att positivt pröva frågan om rösträtt för invandrare i riksdagsval, och

1976/77:586 av Olof Palme m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen hos regeringen begärde att en parlamentariskt sammansatt kommitté tillsattes för att studera invandrarnas deltagande i 1976 års kommunalval samt utreda frågan om rösträtt vid riksdagsval för invandrare utan svenskt

Onsdagen den
30 november 1977

*Rösträtten för
invandrare*

medborgarskap och andra åtgärder för att underlätta deras deltagande i de politiska beslutsprocesserna.

- Utskottet hemställde
att riksdagen skulle
1. avslå motionen 1975/76:256,
  2. avslå motionen 1976/77:47,
  3. avslå motionen 1976/77:586.

Reservation hade avgivits av Holger Mossberg, Olle Svensson, Ove Karlsson, Yngve Nyquist, Wivi-Anne Cederqvist, Kerstin Nilsson och Marianne Ståhlberg (samtliga s) vilka ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen skulle

1. bifalla motionen 1976/77:586,
2. avslå motionerna 1975/76:256 och 1976/77:47.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Vi har i en socialdemokratisk partimotion begärt att det skall tillsättas en parlamentarisk utredning med uppgift att studera invandrarnas deltagande i 1976 års kommunalval och utreda frågan om rösträtt vid riksdagsval för invandrare utan svenskt medborgarskap liksom andra åtgärder för att underlätta invandrades deltagande i de politiska beslutsprocesserna.

Utgångspunkten är erfarenheterna från 1976 års val. På förslag av den socialdemokratiska regeringen gav riksdagen som bekant rösträtt åt invandrare som inte förvärvat svenskt medborgarskap. Deltagandet i valet blev mycket livligt, och det är föremål för undersökningar av statliga myndigheter och statsvetenskapliga institutioner. Vi anser dock att en parlamentarisk utredning bör föra samman resultatet av dessa studier och eventuellt komplettera den. På grundval därav bör också utredningen ha möjligheter att föreslå åtgärder som förbättrar informationen till invandrarna och på andra sätt underlättar deras möjligheter att utnyttja sin rösträtt.

Vad svarar nu den borgerliga majoriteten i konstitutionsutskottet på detta krav? Jo, den förklarar: "En sådan utredning utan sammankoppling med frågan om rösträtt till riksdagen för utländska medborgare skulle enligt utskottets mening i och för sig ha visst intresse. Utskottet vill erinra om att ett forskningsprojekt om invandrarnas deltagande i 1976 års kommunalval redan genomförs med stöd av bl. a. riksbankens jubileumsfond. Något initiativ från riksdagens sida kan därför f. n. inte anses behövligt."

Det är ett mycket märkligt svar. Tydligen menar majoriteten att statliga myndigheter och statsvetenskapliga institutioner skall ersätta parlamentariska utredningar. Med all respekt för statliga myndigheter och statsvetenskapliga institutioner kan jag inte anse att de kan träda i parlamentariska kommittéers ställe. Det förvånar mig att majoriteten på

denna punkt inte velat gå motionärerna till mötes. Men tydligen skall dessa krav avvisas.

Utifrån det lyckosamma utfallet av beslutet om kommunal rösträtt för invandrarna är det naturligt att undersöka möjligheterna att bygga ut rösträtten till att omfatta även riksdagsvalen. Sker detta uppstår vissa problem som inte har lika stor aktualitet när det gäller den kommunala rösträtten. De får självfallet prövas. Det kan uppstå en situation då invandrare har dubbel rösträtt och dubbel valbarhet. Det blir en uppgift för en eventuell utredning att pröva detta.

De borgerliga hänvisar i detta sammanhang till att medborgarskapet skall utgöra grunden för rösträtt till riksdagen. Självfallet skall vi undersöka möjligheterna att ytterligare förkorta tiden för att vinna medborgarskap. Men detta kan inte utgöra den enda lösningen av problemet.

Tidigare var det i allmänhet så, att de som flyttade till Sverige tänkte bosätta sig här i fortsättningen. Vissa av invandrarna har säkert detta syfte även nu. Men det finns en annan grupp av invandrare. De tänker stanna i Sverige en längre tid, arbeta här men sedan återvända till ursprungslandet. För att kunna göra detta vill de inte avsäga sig medborgarskapet i ursprungslandet. Följaktligen vill de inte förvärva svenskt medborgarskap. De lever här i årtionden. De gör sina arbetsinsatser liksom vi som är svenska medborgare. De är lika beroende som vi av de beslut riksdagen fattar. Men de ställs utanför rösträtten.

Jag menar att vi måste anpassa oss till den nya situation som har uppstått. Det har blivit något av en internationell arbetsmarknad. De som här arbetar och vilkas arbetskraft vi utnyttjar bör få rösträtt. Vi måste lösa de problem som kan finnas för denna rösträtt.

Vår ståndpunkt knyter an till två linjer i den socialdemokratiska politiken.

För det första är vi inställda på att skapa likställighet mellan invandrare och svenska medborgare. De som flyttar till vårt land och varaktigt bosätter sig här bör så långt som möjligt ha samma rättigheter och skyldigheter som svenska medborgare. Det var ett väsentligt steg som togs, när vi 1975 införde den kommunala rösträtten för dessa invandrare.

För det andra hävdar vi bestämt att man bör utöva rösträtt och vara valbar där man är bosatt. Det är förhållandena där som man är beroende av.

Detta var utgångspunkten för vårt ställningstagande när det gällde utlandssvenskarnas rösträtt och valbarhet. Nu har vi hamnat i den situationen att en svensk medborgare, som i årtionden har bott i ett annat land, äger rösträtt vid riksdagsval och är valbar till riksdagen, medan däremot en invandrare som bor i vårt land och har gjort det i årtionden är utestängd från rösträtt till den svenska riksdagen. Kan det vara en riktig situation? Kan vi efter beslutet 1975 kategoriskt säga nej till invandrarnas rösträtt och förklara att rösträtt till riksdagen endast skall få vila på svenskt medborgarskap.

Det finns ett land som har slopat medborgarskapet såsom villkor för

Onsdagen den
30 november 1977

---

*Rösträtten för
invandrare*

rösträtt till riksdagen, nämligen Nya Zeeland. Där har såsom villkor uppställt att man skall vara bosatt i landet vid rösttillfället och ha varit det under ett år. Det är mycket generösa villkor för invandrare. Såvitt jag förstår har denna anordning fallit ut väl. Vid samtal med både politiker och statsvetenskapare har de betygat att utfallet har varit gott. Det har inte uppstått några svårigheter.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till den socialdemokratiska reservationen.

KARL HALLGREN (vpk):

Herr talman! I detta betänkande behandlas tre motioner som berör invandrarnas rösträtt i riksdagsval. Två av dessa är vpk-motioner – 1975/76:256 och 1976/77:47. I motionerna yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om en ny utredning i syfte att positivt pröva frågan om rösträtt för invandrare i riksdagsval. I fråga om den förstnämnda motionen, från januari 1976, är behandlingen uppskjuten tills nu. Motionen 1976/77:47 redovisar dessutom vissa erfarenheter från kommunalvalen 1976, då invandrare för första gången fick delta. Enligt vår uppfattning är dessa erfarenheter enbart positiva.

Men den kommunala rösträtten är enligt vår mening endast en halv rättighet. Kommunernas verksamhet styrs i långa stycken av beslut i riksdagen och regeringen. Vi kan inte finna några som helst bärande skäl för att förvägra invandrarna rösträtt också i riksdagsval.

Invandrarna gör otvetydigt en väsentlig och betydelsefull insats i vårt land, både i arbetslivet och i samhället för övrigt. Inte sällan hänvisas invandrarna till de tyngsta och sämst betalda jobben och jobb på obekväma arbetstid såsom skiftarbete och andra nattjobb. Samhället kräver med andra ord av invandrarna i stort sett samma skyldigheter som övriga medborgare. Det är då inte mer än riktigt att de också tillförsäkras samma politiska rättigheter som övriga invånare.

En av de väsentligaste politiska rättigheterna är just möjligheten att vara med och bestämma riksdagens sammansättning. Visst kan det anföras som motargument att invandrare ändå kan påverka nominering av kandidater till riksdagen i resp. politiska partier, men det är ett dåligt och ihålligt argument. Den avgörande och viktigaste handlingen är ändå att själv med sin egen röst påverka valet.

Invandrarnas kommunala rösträtt medförde en ökad politisk aktivitet bland invandrarna. Rösträtt till riksdagsval skulle säkerligen ytterligare stimulera den politiska verksamheten hos invandrargrupperna. Det skulle också höja invandrarnas allmänna status i samhället och skapa ökad ömsesidig förståelse för invandrarnas problem. De politiska partierna skulle då tvingas att mera ingående sätta sig in i dessa gruppers kulturella och andra särdrag än vad som hittills skett.

Vad invandrarna själva säger i denna fråga har enligt vår mening den största betydelsen. Det står utom allt tvivel att rösträttsfrågan är den stora frågan i invandrarkretsar i dag. Det är det första man blir påmind

om vid kontakter med olika invandrargrupper. "När kommer vi att få rösta också i riksdagsval?" är den ständiga frågan. Och de flesta har den förväntningen att den frågan skall vara löst till nästa riksdagsval.

Vpk menar att en utredning skulle kunna medhinnas och kräver i motionerna att förslag, som tillfredsställer invandrarnas krav på rösträtt till riksdagsval, skall läggas fram i så god tid att invandrarna kan delta i nästa riksdagsval. Det är ju inget omfattande utredningsarbete som det här rör sig om, eftersom rösträttsutredningen, som föregick rätten till kommunal rösträtt, till stora delar har klarat av det väsentligaste. Kvar finns dock de problem som Hilding Johansson här nämnde, men de är inte oöverstigligena.

I motionen 1976/77:586 och i den socialdemokratiska reservationen yrkas "att riksdagen hos regeringen begär att en parlamentariskt sammansatt kommitté tillsätts för att studera invandrarnas deltagande i 1976 års kommunalval samt utreda frågan om rösträtt vid riksdagsval för invandrare utan svenskt medborgarskap och andra åtgärder för att underlätta deras deltagande i de politiska beslutsprocesserna". Vpk har helt naturligt inte någon invändning när det gäller att aktualisera också de frågorna, så att man får en bättre information till invandrarna från samhällets sida.

Den socialdemokratiska motionen innehåller alltså samma yrkande som vpk-motionerna när det gäller kravet på utredning av frågan rörande invandrarnas rösträtt vid riksdagsval. SAP har dessutom begärt utredning av en del andra frågor i samband härmed. Som vi uppfattar det anser socialdemokraterna att invandrarnas deltagande i kommunalval först måste utredas, och att man först måste överväga åtgärder för att underlätta invandrarnas möjligheter att delta i det politiska beslutsfattandet. Men enligt vår mening skulle en sådan utredning ta väsentligt längre tid och göra det omöjligt för invandrarna att redan nästa riksdagsval få rösträtt och därmed kunna delta i valet. Socialdemokraterna är således emot att frågan om invandrarnas rösträtt vid riksdagsval utreds särskilt. Det framgår också klart av den socialdemokratiska reservationen, där man yrkar avslag på vpk-motionerna.

Vi kan inte förstå socialdemokraternas agerande. När man nu äntligen har vågat sig på ett positivt ställningstagande – dvs. när man äntligen har insett att invandrarna inte i längden kan ställas utanför riksdagsval – förstår vi inte att man måste hänga upp en utredning på andra frågor, som försinkar utredningsarbetet. Det rör sig f. ö. om en del frågor som det redan finns utredningsmaterial om och som man bara kunde sända över till en utredning.

Invandrarnas deltagande i senaste kommunalvalet har redan varit föremål för utredning och forskning. Det materialet kunde mycket väl hänskjutas till en utredning som tillsätts. Av naturliga skäl har den utredning som nu gjorts skett, eller redovisats, efter det att den socialdemokratiska motionen skrevs. SAP borde därför ha avstått från detta nya utredningskrav. Det hade underlättat och framför allt gjort det möjligt

att komma fram till ett positivt resultat före valet 1979. Vpk kan av dessa skäl inte stödja SAP-reservationen. Vi kommer därför att yrka bifall till våra motioner.

Så till utskottets motiveringar mot utredning om invandrarernas rösträtt i riksdagsval. Utskottet framhåller att rösträtten i första hand bör vara baserad på medborgarskap. Jag skall citera några rader av den borgerliga majoritetens motivering mot utredning. På s. 8 i utskottsbetänkandet står det bl. a.: "Detta samband har motiverats med att rösträtt inte bör tillkomma den som inte känner sådan samhörighet med landet att han vill förvärva medborgarskap. Man har också menat att ett brytande av sambandet mellan rösträtt och medborgarskap skulle leda till att innehållet i medborgarskapet tunnast ut i alltför hög grad."

Jag måste fråga den borgerliga majoriteten i utskottet: På vilket sätt uttunnas innehållet i medborgarskapet för svenskar, om invandrarna får rösträtt i riksdagsval? Rör det sig möjligen om ett försvar och ett bevarande av den heliga svenskheten? Jag kan inte finna annat än att de citerade meningarna uttrycker den borgerliga majoritetens inställning, nämligen den att invandrarna under inga omständigheter bör få rösträtt utan att samtidigt bli svenska medborgare. De skall tvingas till detta, oavsett om de avser att arbeta här i landet en längre tid eller ej. Jag kan helt och hållet instämma i de synpunkter som Hilding Johansson framförde beträffande utlandssvenskarna. De har fått rösträtt och är valbara, trots att de inte befinner sig här i landet. Men de som gör sin arbetsinsats i detta land, och som ofta sliter hårdare än många av oss svenskar, skall inte kunna få rösträtt. Det är horribelt.

Men när man nu tagit ställning på det här sättet bör också regeringspartiernas representanter i de kommande debatterna, vid invandrarträffar m. m., klart deklarera var man står. Tidigare har det alltid givits vaga löften om att man skall överväga saken, men nu har de borgerliga partierna tagit ställning. Det står nu helt klart att av riksdagspartierna är det bara kommunisterna och socialdemokraterna som anser att invandrarna skall få rätt att delta i riksdagsval.

Med det anförda och med hänvisning till vad vi anfört i vpk-motionerna yrkar jag bifall till dessa motioner.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast fästa uppmärksamheten på att rösträtt i riksdagsval för invandrare utan svenskt medborgarskap förutsätter grundlagsändring. Det gör att vilket beslut riksdagen än fattar i dag kan vederbörande inte få rösträtt vid 1979 års val. Men med den metodik som vi har föreslagit finns det möjligheter att föra saken framåt, så att beslut kan fattas i grundlagsenlig ordning.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! För konstitutionsutskottets majoritet har det varit en naturlig utgångspunkt att det är svenskt medborgarskap som skall kva-

lificera för rösträtt i ett svenskt riksdagsval. I nästan alla länder är medborgarskapet den naturliga kvalifikationen för rösträtt. De få undantag som mig veterligen existerar baserar sig på alldeles speciella förhållanden, bl. a. s. k. samväldesmedborgarskap. Det exempel som här nämndes av herr Johansson i Trollhättan, nämligen Nya Zeeland, tror jag inte är särskilt relevant för denna diskussion.

Vi har i Sverige vidtagit olika åtgärder för att få invandrarna att delta i den politiska beslutsprocessen. Det räcker här med att erinra om att vi nyligen har gett invandrarna kommunal rösträtt. Men därav följer icke att man kan dra paralleller med riksdagsvalen. Det rör sig här om två olika saker.

Det måste anses naturligt att den som vill påverka den svenska rikspolitikerna också söker svenskt medborgarskap. Nyligen har vidtagits ändringar som gör det enkelt för utlänning att bli svensk medborgare. För medborgare i nordiskt land räcker det att vederbörande har varit bosatt i Sverige i två år, och för annan utländsk medborgare är kvalifikationstiden fem år. Reglerna ändrades så sent som förra året.

Kvalifikationstiderna får anses vara korta. Det behövs rimligen viss anknytning till det land där man skall utöva rösträtt vid riksdagsval, och kvalifikationstiderna är avsedda att säkerställa detta. Det förtjänar understrykas att de flesta av våra invandrare är från något av de andra nordiska länderna. För dem gäller den korta kvalifikationstiden två år. Det är faktiskt ett år kortare än vad som gäller för att kvalificera sig för rösträtt i kommunalval, där tiden är tre år. Med fog kan man säga att kvalifikationstiderna numera är rimliga.

Orsaken till att vi från utskottets majoritet velat understryka vikten av medborgarskapet är att ett medborgarskap måste ha ett reellt innehåll. Enligt all internationell praxis, med något undantag som här har nämnts, är det just medborgarskapet som är den naturliga kvalifikationen för rösträtt.

Herr talman! Från socialdemokratiskt håll har krävts att frågan skall utredas. Låt mig därför peka på att det pågår en rad olika utredningar på detta område. Det finns kanske skäl att kort erinra om dessa. Det rör sig om inte mindre än fem utredningar.

Det gäller för det första en rapport från expertgruppen för invandrarforskning. Gruppen har anknytning till Stockholms universitets statsvetenskapliga institution och arbetar med medel från riksbankens jubileumsfond. I denna rapport redovisas bakgrunden till den genomförda rösträttsreformen, informationen till invandrarväljarna vid det senaste kommunalvalet, valdeltagandet och valresultatet.

För det andra har informationen till invandrarväljarna och andra förberedande åtgärder inför valet behandlats i en rapport med rubriken Röst-rättsprojektet, utarbetad inom statens invandrarverk.

För det tredje har en rapport lämnats av nämnden för samhällsinformation, som har syftat till att fastställa om olika myndigheter och organisationer lyckats nå invandrarna med information i samband med

valet. Denna undersökning har också haft till uppgift att mera allmänt belysa några invandrargrupperns informationssituation.

För det fjärde har statistiska centralbyrån undersökt valdeltagandet i olika invandrargrupper.

För det femte har antalet nominerade resp. valda ledamöter och suppleanter med invandrabakgrund vid 1976 års val utretts på uppdrag av statens invandrarverk av Stockholms universitets sociologiska institution.

Herr talman! Det har alltså redovisats icke mindre än fem olika undersökningar, varav några är av mycket betydande omfattning. I detta läge kräver socialdemokraterna en parlamentarisk undersökning. Varför det? Jo, helt enkelt därför att det då inte skall vara fråga om en försättningslös undersökning. Det står alldeles klart i den socialdemokratiska reservationen att denna utredning har en "viktig uppgift", nämligen att studera frågan om rösträtten kan utvidgas ytterligare och även omfatta riksdagsvalen. Det är alltså en klar beställning. Mot den bakgrunden och med den principiella inställning som vi har i utskottsmajoriteten har vi inte kunnat finna någon anledning till en sådan här utredning.

Den vetenskapliga utredningen om invandrarnas valdeltagande i 1976 års val finns alltså att tillgå i de fem undersökningar som vi här har redovisat. En parlamentarisk undersökning, som bara skulle syssla med just den frågan, finns det knappast fog att tillsätta.

Herr talman! Beträffande vpk-motionen är det väl inte mycket att säga. Den principiella inställningen gäller naturligtvis också här, nämligen att medborgarskap är den naturliga kvalifikationsgrunden för rösträtt. Herr Johansson i Trollhättan har ju redan påpekat att naturligtvis skall man behandla en sådan här fråga i grundlagsenlig ordning. Därför finns det inga praktiska möjligheter – om man nu så skulle vilja – att ge invandrarna rösträtt redan i 1979 års riksdagsval.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi kan helt se bort från frågan om samväldesmedborgarskapets konsekvenser. Sverige ingår ju inte i något samväld. Men varför skulle t. ex. Nya Zeeland inte vara relevant?

Det finns mig veterligt ingen utredning som sysslar med frågan om invandrarnas riksdagsrösträtt. Vi kräver en utredning om detta. Det framgår klart av motionen, och det upprepas i reservationen.

Jag har fortfarande svårt att förstå att de olika undersökningar som försiggår skall kunna ersätta en parlamentarisk utredning ens när det är fråga om att pröva utfallet av invandrarnas deltagande i 1976 års val. Om man på den borgerliga kanten i utskottet velat ta avstånd från rösträtt för invandrarna till riksdagen kunde man ändå ha gått med på en utredning rörande den andra punkten i vår motion. Men inte ens det vill man vara med om.

Anders Björck gick helt förbi en central frågeställning, nämligen denna: Varför skall utlandssvenskar ha rösträtt, som vistas långt bort från vårt

lands gränser – kanske har gjort det under årtionden – men invandrarna kategoriskt förvägras riksdagsrösträtt, trots att de under årtionden har bott här? Anders Björck bortser helt från den nya arbetsmarknadssituation som har inträtt, då man får räkna med att människor under en tid vistas i vårt land, ja t. o. m. under ganska lång tid, men sedan vill återvända till sitt hemland, när de blir pensionärer eller kanske tidigare. Den situationen måste vi möta, och därför måste vi nu utreda frågan om invandrarnas riksdagsrösträtt. Självklart skall vi därvid iaktta alla de bestämmelser som grundlagen innehåller.

KARL HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag ställde ett par frågor till utskottets talesman – som jag nu förstår är Anders Björck. De gällde just motiveringen för avslaget.

Utskottsmajoriteten har menat att ett brytande av sambandet mellan rösträtt och medborgarskap skulle leda till att innehållet i medborgarskapet tunnast ut i alltför hög grad. Jag tycker det är en egendomlig motivering, och jag finner inte någon förklaring till på vilket sätt medborgarskapet skulle uttunnas i alltför hög grad. Detsamma gäller den andra meningen i det stycke, som jag citerade tidigare: "Detta samband har motiverats med att rösträtt inte bör tillkomma den som inte känner sådan samhörighet med landet att han vill förvärva medborgarskap." Samhörighet med landet kan en invandrare känna i lika hög grad som en svensk, men personliga skäl eller skäl som föranleds av bestämmelser i hemlandet kan ändå göra det nära nog omöjligt för honom att omedelbart söka svenskt medborgarskap.

De motiveringar som getts tycker jag är så krystade att de inte borde ha nämnts.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Nya Zeeland, som här togs upp som ett exempel, är ett land med en helt annan invandringssituation än den vi har i vårt land. Jag tycker faktiskt inte att Nya Zeeland på den här punkten är särskilt relevant. Får jag peka på att man i samväldesländerna – konstitutionsutskottet har haft anledning att studera några – i vissa fall faktiskt har gått ifrån rösträtten för invandrare. Tendensen har där gått i rakt motsatt riktning mot vad som diskuteras här i kammaren i dag.

Utlandssvenskarnas rösträtt tycker jag det är litet väl starkt att åberopa i det här sammanhanget från socialdemokratiskt och kommunistiskt håll – mig veterligt har på dessa håll insatserna för att ge utlandssvenskarna rösträtt varit minimala.

När det sedan gäller chanserna att påverka den svenska politiken konstaterar jag att en medborgare i ett nordiskt land redan efter två år kan bli svensk medborgare och alltså få fullständig rösträtt och valbarhet. Men, herr talman, skall det inte finnas någon kvalifikationstid för en invandrare för rösträtt till riksdagsvalen? Skall den tiden vara densamma som kvalifikationstiden för rösträtt till kommunalvalen? Jag

kan inte tänka mig att ni vill minska den tiden, men då är vi framme vid tre år i stället för två! I praktiken talar ni här egentligen om en *försämring* för den helt dominerande invandrargruppen, men det kan väl inte vara meningen?

Så till frågan, om medborgarskapet tunnast ut eller inte. Om nu medborgarskapet icke har någonting att göra med rösträtten till riksdagsval, kan man naturligen fråga sig: Vad finns det då för anledning att söka medborgarskap över huvud taget? När det gäller sociala förmåner etc. är det numera i praktiken knappast någon skillnad mellan medborgare och icke medborgare.

Jag tycker inte, herr talman, att de argument som i det här sammanhanget anförts från socialdemokratiskt och kommunistiskt håll har varit speciellt starka. Någon utredning av det slag som har begärts behövs inte, i varje fall behövs definitivt inte någon parlamentarisk utredning.

Får jag till slut, herr talman, för ordningens skull yrka bifall till konstitutionsutskottets betänkande 1977/78:9.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Knappast någon i kammaren hade väl väntat sig att Anders Björck skulle finna de skäl som vi har anført vara starka, men det kan ju hända att dessa tusentals invandrare, som finns här i landet, ser på ett annat sätt på dessa frågor.

Anders Björck glider förbi det som är kärnan i detta, nämligen att vi har fått en ny situation genom att människor invandrar till Sverige men av olika anledningar *inte vill* förvärva svenskt medborgarskap. Man kan tala aldrig så mycket om att de har rätt till medborgarskap efter två år och därmed rösträtt, men det finns också stora grupper av invandrare som vill bevara medborgarskapet i sitt ursprungsland. De invandrarna kan ju inte få något inflytande över svensk politik i valen genom att vi viftar med ett löfte om detta medborgarskap.

I fråga om utlandssvenskarna gällde min jämförelse inte den energi man lagt ned på att ge dem rösträtt utan den olikhet i ställningen som finns mellan dem som bor i ett främmande land och dem som vistas inom vårt eget land och där arbetar.

Jag ger Anders Björck helt rätt i att vårt intresse för att vidga rösträtten för utlandssvenskarna inte är mer än minimalt. Men herr Björcks intresse för att ge invandrarna rösträtt tycks vara helt obefintligt när det gäller riksdagsval.

Jämförelsen med Nya Zeeland går Anders Björck helt förbi genom att säga att invandarsituationen där är en annan. Ja, men beskriv då denna annorlunda situation i Nya Zeeland som så märkbart skiljer sig från den svenska! Vilka invandrargrupper är det enligt Anders Björck farligt att ge rösträtt här i Sverige men inte alls farligt att ge rösträtt i Nya Zeeland?

KARL HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Anders Björck påstår att kommunisterna och socialdemokraterna faktiskt kräver en försämring för de största invandrargrupperna när man säger att det skall vara samma bestämmelser för riksdagsval som för kommunalval. Han hänvisar då till att nordbor kan få medborgarskap efter två års vistelse här i landet.

Detta kan låta bestickande, men det är ju inte bara så, Anders Björck, att om en invandrare väljer att bli medborgare här i landet och söker medborgarskap, får han sin rösträtt inom två år. Om han av något skäl väljer att inte bli svensk medborgare så får han ju aldrig någon rösträtt. Men enligt vpk:s och även SAP:s krav i det här fallet skulle han eller hon få rösträtt efter tre år.

Sedan utesluter Anders Björck också stora icke nordiska invandrargrupper, som aldrig kan få rösträtt förrän minst fem år har förflutit, och det är väl ganska väsentligt. Vi har jugoslaver, greker, italienare och spanjorer. Dem bryr man sig tydligen inte om. Jag kan icke finna annat än att det är ett kompakt motstånd från de borgerliga partierna mot att ge invandrare rösträtt vid riksdagsval utan att de först blir svenska medborgare.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan efterlyste skillnaderna mellan Sverige och Nya Zeeland. Jag trodde de hade framkommit under den långa studieresa dit som konstitutionsutskottet har företagit. Men om herr Johansson icke uppfattade skillnaderna torde dock kunna meddelas kammaren att Nya Zeeland ligger så långt från närmaste fastland – från Australien – som Stockholm från Istanbul. Detta gör att den typ av invandring av korttidsarbetare som vi har i Sverige över huvud taget icke existerar där. Dit flyttar man i de flesta fall för att bosätta sig där för gott.

Det är en helt annan sak än den nya arbetsmarknadssituation som herr Johansson i Trollhättan just har talat om. Över huvud taget är hans jämförelse alls icke relevant, och det tror jag att kammaren vid närmare eftertanke också förstår.

Medborgarskapet måste naturligtvis ha ett reellt innehåll – det måste innebära någonting att söka svenskt medborgarskap. Då är det alldeles naturligt från olika utgångspunkter att just rösträtten i riksdagsval blir det som främst konstituerar medborgarskapet. Vi har verkligen gjort en hel del för att se till att det blir så enkelt som möjligt att söka medborgarskap. De som har ett intresse av att stanna i Sverige en rimlig tid och då också påverka svensk rikspolitik kan lätt söka och lätt få ett svenskt medborgarskap numera. Om herr Hallgren eller herr Johansson i Trollhättan tycker att det fortfarande är alltför besvärligt för en invandrare att bli svensk medborgare, så låt oss då diskutera att ytterligare förenkla proceduren. Jag är beredd att diskutera saken, men det är uppenbarligen inte alls det som ni är ute efter.

Får jag sedan, herr talman, säga att herr Johanssons argumentation blir mer och mer intressant, därför att nu talar han inte om utredningar längre. Det torde ha framgått av vad som sagts från talarstolen att nog utreds den här frågan. Den utreds rejält och så grundligt man över huvud taget kan begära. Nu talar herr Johansson direkt om att vad det gäller är att så snabbt som det rimligtvis är möjligt i grundlagsenlig ordning ge invandrarna rösträtt även i riksdagsvalen. Där har vi en principiellt annan uppfattning, som inte har ett dugg att göra med en eventuellt välvillig eller inte välvillig inställning till invandrare. Denna kammare har redan enhälligt gett invandrarna kommunal rösträtt.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! I ett demokratiskt samhälle är det viktigt att alla grupper deltar i det politiska samtalet. Detta gäller inte minst invandrarna. Det är rent av särskilt viktigt att de deltar i samhällsdebatten, eftersom de har förutsättningar för att bidra med nya perspektiv och synvinklar.

Den svenska invandrapolitiken tar också sikte på att stödja ett sådant deltagande. Låt mig nämna några inslag i den politiken. Invandrarnas riksorganisationer får statsbidrag för sin verksamhet. Projektbidrag ges till bl. a. kommuner organisationer för verksamhet som rör invandrarfrågor. Utbildningen och prövningen av tolkar har vidgats. Rätten till svenskundervisning på betald arbetstid har förlängts. I år har hemspråksreformen trätt i kraft, och en särskild utbildning för analfabeter har inrättats. Bidragen till invandrarnas kulturella verksamhet har höjts, och ett produktionsstöd för litteratur på minoritetsspråk har införts. Tidsskrifter och tidningar på annat språk än svenska har fått ett särskilt förmanligt presstöd.

Jag har velat crinra om dessa åtgärder för att klart markera att vi gemensamt ser invandrarnas deltagande i samhällsdebatten och i det politiska livet som en väsentlig tillgång. Rösträttsproblemet bör ses i det perspektivet.

Frågan är enligt folkpartiets uppfattning inte om invandrarna bör få rösträtt utan *hur* invandrarna skall få rösträtt. Vi menar att rösträtten i riksdagsval bör vinnas genom medborgarskap. Hundratusentals invandrare har redan rösträtt i riksdagsvalen därför att de har blivit svenska medborgare, och åter hundratusentals kan redan nu eller kommer inom några få år att kunna bli det. Medborgarskapet kan ses som ett knippe rättigheter och skyldigheter, och vi kan för vår del inte se någon fördel i att bryta ut t. ex. rösträtt och valbarhet ur det knippet, så att den som ännu inte är svensk medborgare eller av någon helt respektabel anledning inte vill bli det ändå skulle ha rösträtt till riksdagsval och möjlighet att bli vald till riksdagen – rösträtt och valbarhet följs ju åt. En sådan konstruktion skulle bryta mot internationellt vedertagna principer och leda till att vissa kategorier kunde få rösträtt i flera länders riksdagsval. Det kan inte vara någon önskvärd utveckling.

Den rätta metoden för att vidga invandrarnas rösträtt i riksdagsval

är i stället att förkorta kvalifikationstiden för medborgarskapet. Förslag i den riktningen har länge framförts från folkpartiets sida. Vi har i upprepade motioner yrkat på att kvalifikationstiden för utomnordiska invandrare skulle sänkas till fyra år. Denna tanke har dock tyvärr inte vunnit något gehör från de övriga partiernas sida, t. ex. från Hilding Johanssons parti.

Med den principiella uppfattning som jag här deklarerat – att rösträtten i riksdagsval även fortsättningsvis bör vara knuten till medborgarskapet – är det naturligt att folkpartiet inte kan stödja motionskravet på en utredning av bl. a. frågan om rösträtt vid riksdagsval utan svenskt medborgarskap. Det andra syftet som utredningen enligt motionen skulle fylla, nämligen att sammanställa och dra politiska konsekvenser av de forskningsresultat som framkommit kring invandrarnas deltagande i 1976 års val, finner vi avsevärt mer lovvärt, och om motionärerna och reservanterna inte hade kopplat ihop dessa båda uppgifter kunde vi mycket väl ha biträtt förslaget i den senare delen. Nu är det ingen ko på isen eftersom den forskning som avses ännu inte är avslutad. Men tids nog kan det finnas goda skäl att se närmare på dessa resultat och undersöka om de motiverar justeringar i regelsystemet, i samhällsinformationen eller i andra betingelser för invandrarnas deltagande i kommunalvalen och i den kommunala politiken.

För att sammanfatta, herr talman: frågan är inte *om* utan *hur* invandrarna skall få möjlighet att delta i riksdagsvalen. Enligt folkpartiets mening bör det ske genom medborgarskap.

HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Genom 1975 års riksdagsbeslut, som gav rösträtt vid val av kommunalfullmäktige, landsting och kyrkofullmäktige för utlänning bosatt i Sverige, togs ett viktigt steg för att skapa en bättre situation för invandrarna i landet. Det var inte bara så att invandrarna därigenom fick bättre medborgerliga rättigheter och kraftigt förbättrade förutsättningar att få vara med och bestämma om sin egen situation, utan kanske framför allt att de politiska partierna därigenom fick anledning att öka sitt intresse för invandrarnas situation och att vidta åtgärder för att åstadkomma bättre förutsättningar för invandrarna. Vi kan nu utläsa att invandrarna också utnyttjade denna nya rätt på ett tillfredsställande sätt. Vi kan ännu inte helt bedöma övriga positiva konsekvenser av reformen, men vi kan t. ex. konstatera att som en indirekt konsekvens av denna deltog ett betydande antal invandrare i den studieverksamhet som anordnades i anslutning till reformen. Det kunde naturligtvis ha varit fler, men säkert har deltagarna i studieverksamheten också haft stor betydelse när det gällt att informera andra om samhällets verksamhet.

När det gällde att bereda invandrarna möjlighet att utöva rösträtt i vistelselandet var Sverige ett föregångsland. Vårt ståndpunktstagande spelade stor roll när det har gällt att bereda invandrarna samma möjligheter i andra länder. Betydelsen av det svenska beslutet omvittnades

bl. a. vid den invandrarkonferens som anordnades i Holland. Knappast någon torde bestrida att rösträttsreformen haft stor betydelse för invandrarnas situation och för att påskynda utvecklingen i andra länder. Det har ej heller kunnat påstås att reformen haft några negativa verkningar här hos oss.

Många av de skäl som åberopas för att ge invandrare möjlighet att utöva kommunal rösträtt kan också anföras för att ge dem möjlighet att delta i val till riksdagen och valbarhet till riksdagen. Ett sådant skäl är naturligtvis det nära samband som råder i vårt land mellan statlig och kommunal verksamhet. Men säkert skulle också invandrarna uppleva det som betydelsefullt att erhålla bättre medborgerliga rättigheter. Rösträtt till riksdagens skulle sannolikt också medverka till att de politiska partierna ytterligare ökade sitt intresse för invandrarnas situation.

En utökning av rösträtten till att även omfatta val till riksdagen reser naturligtvis både principiella och praktiska frågeställningar. Dessa är av den art att de bör bli föremål för särskild utredning i parlamentarisk form.

Utskottsmajoriteten har icke ens velat vara med om att utreda frågan. Den har i detta sammanhang anført ett ofta förekommande argument, nämligen att det är genom förkortning av kvalifikationstiden för medborgarskapsförvärv som invandrarnas politiska rättigheter bör förbättras. Kan verkligen inte utskottsmajoriteten föreställa sig att många av de människor som på grund av bristande utkomstmöjligheter i sitt eget land invandrar till Sverige ändå bär en förhoppning och t. o. m. en önskan om att få återvända till sitt hemland när förhållandena gör detta möjligt? Vistelsen här kan både med och mot deras vilja bli lång. Är det då inte rimligt att de här, där de gör sin arbetsinsats, vill vara med och påverka sin situation och också genom deltagande i valhandling och möjlighet till valbarhet kunna utöva en meningsfull politisk verksamhet?

Utskottsmajoritetens uttalande om hur invandrarnas politiska rättigheter skall förbättras andas både oförståelse för deras situation och bristande förståelse för de omständigheter som ofta fört dem hit. Det är inte bättre möjligheter att bli svenska medborgare de i första hand behöver utan bättre möjligheter att med bibehållet medborgarskap i sitt hemland påverka sin situation här och få ökade medborgerliga rättigheter. Utskottsmajoritetens påstående om hur invandrarnas politiska rättigheter skall förbättras är i sig ett gott skäl för den utredning vi har föreslagit. Då kunde invandrarna få ett bra tillfälle att beskriva för de borgerliga företrädarna hur de själva upplever sin situation i detta avseende.

I vår motion har vi föreslagit att en utredning skall få i uppdrag att – utöver att utreda frågan om rösträtt vid riksdagsval och att studera invandrarnas deltagande i 1976 års val – pröva vilka andra åtgärder som kan vidtas för att underlätta invandrarnas deltagande i de politiska beslutsprocesserna. Men inte ens detta har utskottsmajoriteten funnit anledning att pröva.

De borgerliga partierna har sannerligen inte varit återhållsamma när

det gällt att tillsätta utredningar, beredningar och vad allt det nu kallats. I många fall har det gällt frågor av långt mindre betydelse än den vi nu diskuterar. Nog är väl ändå den här frågan av sådan vikt och svårighetsgrad att det borde finnas anledning att utreda den med bred parlamentarisk medverkan? Vi vet också att det är en fråga som aldrig kan föras åt sidan på det lättvindiga sätt som den borgerliga utskottsmajoriteten gjort. Den kommer alltid att komma tillbaka intill dess att den blivit grundligt utredd och vi på grundval därav fattat beslut. Det är dessutom en fråga som fordrar grundlagsändring, och om vi skulle finna skäl för en utvidgning av rösträtten till att omfatta också riksdagsval, kommer det att ta lång tid innan en sådan ändring kan tillämpas. Mot denna bakgrund är det ytterligt beklagligt att de borgerliga partierna vill hindra en ordentlig utredning av frågan.

Samma partier har inte haft några betänkligheter när det gällt utlandsvenskarnas obegränsade möjligheter att delta i val inom Sverige – detta trots att de kan ha varit borta härifrån i tiotals år och sakna kännedom om de aktuella samhällsförhållandena här och trots att anknytningen till hemlandet ibland främst består i att de tjänat ihop sina pengar här. Mot en sådan ordning har inte några betänkligheter funnits hos de borgerliga partierna. Då har det inte varit tal om att dessa människors politiska rättigheter borde förbättras genom att de lättare erhöill medborgarskap i de länder där de vistas. Dessutom har de mycket sällan tvingats flytta till något annat land på grund av att de saknat möjligheter till försörjning. Oftast har de flyttat på grund av att deras försörjningsmöjligheter varit så goda att de inte velat vara med om att ta på sig bördan av de skatter som följer med inkomsterna.

Men när det gäller att ge flera hundratusen invandrare som sökt sig hit – i de flesta fall därför att de saknat möjligheter till försörjning i sitt hemland – bättre politiska rättigheter genom att kunna delta i val till riksdagen, då är betänkligheterna så stora att frågan inte ens kan utredas.

Herr talman! Jag kan inte annat än beklaga att de borgerliga partierna intagit denna ogenerösa och mot invandrarna negativa hållning. Jag är övertygad om att den här frågan så småningom kommer att återkomma och att vi då får tillfälle till en ny diskussion. Jag hoppas att vi då också skall kunna komma överens om att frågan har den betydelsen och den svårighetsgraden att vi har gemensam anledning att låta den bli ordentligt utredd i parlamentarisk ordning.

Jag ber, herr talman, slutligen att få yrka bifall till reservationen.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag känner ett behov av att mycket bestämt protestera mot Hans Gustafssons påståenden att de borgerliga partierna skulle vara negativa till invandrarna. Hans uttalanden i den riktningen har inte någonting med verkligheten att göra, och de tillför inte debatten något sakligt stoff. Jag erinrade i mitt förra anförande om att vi här i kammaren

var ense om att ge invandrarna rösträtt. Från borgerligt håll har vi varit beredda att förkorta kvalifikationstiderna för medborgarskap. Jag tycker att detta är svar nog i det här sammanhanget.

Jag finner det, herr talman, oförsynt av Hans Gustafsson att säga sådana saker om utlandssvenskarna som han nyss gjorde. Han antydde bl. a. att utlandssvenskarna flyttar utomlands därför att de inte vill klara av sin försörjning här hemma. Det tycker jag är en oförsynthet mot de tiotusentals utlandssvenskar som arbetar inom svensk exportindustri och inom internationella organisationer m. m. och som verkligen bidrar till att vi kan ha det så pass bra som vi ändå har här hemma. Jag tror att Hans Gustafsson borde resa utomlands litet mera och se hur det fungerar när man försöker marknadsföra svenska produkter där. Den marknadsföringen sker med hjälp av de utlandssvenskar, som herr Gustafsson nu gör sig väldigt lustig över.

Jag vill ställa en fråga till Hans Gustafsson. Om man nu inför ett sådant system att medborgarskapet inte längre har någonting med rösträtt i vare sig kommunal- eller riksdagsval att göra, vad anser då Hans Gustafsson att man har för glädje av ett medborgarskap? Vad är det då som i fortsättningen skall konstituera ett medborgarskap? Jag vill gärna ha ett klar: besked på den punkten.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag är oerhört förvånad över Hans Gustafssons svepande och förolämpande omdöme om utlandssvenskarna, och jag antar att han kommer att klarlägga sitt uttalande litet bättre.

Från vår utgångspunkt är det alldeles klart att den rimligaste vägen för att ge invandrarna vidgade möjligheter att delta i riksdagsvalen är att sänka kvalifikationstiden för medborgarskapet. Vi har upprepade gånger försökt förmå socialdemokraterna att gå med på en sådan sänkning. Jag är också övertygad om att många invandrare för sin del skulle tycka att det vore fel att bryta ut rösträtten ur medborgarskapet. Gör man en sådan utbrytning minskar man ju kraften bakom argumenten för en förkortning av kvalifikationstiden. Medborgarskapet är dessutom eftertraktat även av andra skäl än önskan att delta i riksdagsvalen.

När Hans Gustafsson och Hilding Johansson talar om de grupper av människor som flyttar mellan olika länder förefaller det av deras resonemang som om det vore omöjligt att byta medborgarskap flera gånger. Men så är det ju inte. Vi har många exempel på svenskar som flyttar utomlands och som sedan kommer tillbaka och återtar sitt svenska medborgarskap. Det finns speciella regler för att underlätta ett sådant återtagande av svenskt medborgarskap. Precis samma möjlighet står också utländska medborgare till buds. Man gör alltså inte något val för livet när man ansöker om ett svenskt medborgarskap, och det är de hundratusentals invandrarna säkert medvetna om. Följaktligen är den väg vi har anvisat, nämligen att ta svenskt medborgarskap, en väg som är

tillgänglig även för de många invandrare som har för avsikt att med tiden återvända till sina hemländer.

HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Herr Björck säger att jag har beskyllt de borgerliga partierna för att inta en negativ hållning till invandrarna. Det har jag inte gjort. Jag har sagt att de borgerligas inställning till frågan om en utredning innebär en negativ hållning till invandrarna. Menar verkligen Anders Björck att det skall uppfattas som en positiv hållning till invandrarna att man vägrar att utreda möjligheterna för dem att få vidgad rösträtt? Jag har således inte gjort något påstående om de borgerligas allmänna inställning till invandrarna, utan jag har pekat på att ståndpunktstagandet i den här speciella frågan är negativt för dem.

Vidare har både herr Tarschys och herr Björck sagt att jag har gjort svepande formuleringar när jag talat om utlandssvenskarna. Det har jag faktiskt inte gjort, utan jag tänkte mig noga för. Jag har sagt – och jag läser här direkt ur mitt manuskript – att anknytningen till hemlandet ibland främst kan bestå i att de tjänade ihop sina pengar här. Herr Björck måste väl ändå instämma i att det förhåller sig så, eftersom vi har särskilda specialister placerade i utlandet med uppgift att hjälpa folk att flytta från Sverige och på så sätt få en bättre ekonomisk situation. Jag vill upprepa att jag inte har gjort något svepande uttalande om utlandssvenskarna. Jag vet lika väl som Anders Björck – även om han har rest något mer än jag – att det finns många utlandssvenskar som gör värdefulla insatser och som har goda skäl för sin verksamhet utanför det här landet. Anders Björck och jag har ju träffat en och annan av dem gemensamt.

Anders Björck frågade vad det blir kvar av medborgarskapet om vi ger invandrarna rösträtt. Jag har, Anders Björck, inte tagit ställning till den frågan. Jag har begärt en utredning av frågan om möjligheterna att ge invandrarna rösträtt i riksdagsvalen. Jag har pekat på stora principiella och praktiska svårigheter som fordrar en bred parlamentarisk utredning. I motsats till Anders Björck tar jag inte ståndpunkt först och begär en utredning sedan. Det finns många goda skäl som talar för att vi skall ge invandrarna denna rösträtt, men det finns ingen anledning att blunda för att det finns både principiella och praktiska svårigheter, som vi gemensamt behöver utreda.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag är glad över att Hans Gustafsson har lämnat ett klargörande när det gäller hans inställning till utlandssvenskarna och betydelsen av deras verksamhet. Vi märkte inte mycket av den positiva inställningen till utlandssvenskarna när det var fråga om att ge dem den rösträtt som de så väl förtjänar. Då var Hans Gustafsson och hans parti på en helt annan linje. Det finns sannerligen utlandssvenskar som gör en väl så stor insats för Sverige och som har väl så goda kunskaper om svenskt samhällsliv som många här hemma.

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

---

*Rösträtten för
invandrare*

Sedan tackar jag också för beskedet att Hans Gustafsson anser att de borgerliga partierna är mycket positiva till invandrarna. Om jag förstod honom rätt var det bara i fråga om den här utredningen som han inte gillade vår inställning. Vi kan konstatera att de borgerliga partierna har varit beredda att medverka till att kvalifikationstiderna ytterligare förkortas och att vidta de praktiska åtgärder som kan behövas för att ge invandrarna möjlighet att snabbt bli svenska medborgare och då också få alla de rättigheter och skyldigheter som följer med ett svenskt medborgarskap.

Får jag till slut, herr talman, säga att det faktiskt inte är på det sättet att herr Gustafsson bara vill utreda frågan litet lätt. Den socialdemokratiska motionen nr 586 och den reservation som är fogad till utskottets betänkande innehåller en klar beställning. Det är sannerligen inte bara fråga om att utreda för utredandets egen skull. Ni har rimligen – det är bara att läsa innantill – ett alldeles klart syfte. Eftersom vi har principiellt olika uppfattningar om hur man bäst skall kunna hjälpa invandrarna att få möjligheter att påverka svenskt samhällsliv, tycker vi inte att det finns anledning att tillsätta en utredning bara för utredandets egen skull.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Herr Gustafssons omdöme om utlandssvenskarna träffade, såvitt jag kunde höra, flertalet av utlandssvenskarna.

Denna argumentation som socialdemokraterna driver mot utlandssvenskarnas rösträtt träffar inte bara utlandssvenskarna – den träffar också invandrarna. Vi har i Sverige många invandrare som har rätt att rösta i sina hemländer. Den socialdemokratiska argumentationen innebär att det är fel att de har den rätten. Jag tycker att det är viktigt att den synpunkten kommer fram. Det är därför värt att ställa frågan: Vill socialdemokraterna att finländarna i Sverige inte skall ha rätt att rösta i de finska riksdagsvalen?

HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Daniel Tarschys säger att mitt inlägg när det gäller utlandssvenskarna berör de flesta utlandssvenskarna. Jag vet inte på vilka grunder han drar den slutsatsen när jag säger att det *ibland* kan ha varit så. Innebär det att Daniel Tarschys menar att det inte bara *ibland*, utan oftast, förhåller sig på det sätt som jag beskrev? Jag har inte sagt annat än att det *ibland* är på det här sättet.

Anders Björck tackade för att jag beskrev de positiva insatser som många utlandssvenskar gör i andra länder.

Anders Björck tackade mig också för att jag sagt att de borgerliga partierna var mycket positiva till invandrarna. Det har jag inte sagt. Vad jag sade var att jag inte beskyllt er för att vara negativa. Jag har bara gjort det på den här speciella punkten och vill gärna hålla mig till den tolkningen. Om Anders Björck vill ge den en annan tolkning, så är det

den resandes ensak.

Beträffande frågan om reservationen och motionen vill jag säga att reservationen innehåller en hemställan om bifall till motionen. I motionen åberopas både fördelar och svårigheter med rösträtt för invandrare. Anders Björck säger att det är fråga om en beställning av rösträtt för invandrarna. Som jag ser det finns det många goda skäl för att ge invandrarna rösträtt vid riksdagsval, men det finns också principiella och praktiska svårigheter förknippade med det. Det är dessa vi vill ha utredda. Det är väl ändå så, Anders Björck, att man i en utredning beskriver både de fördelar och de nackdelar en sådan rösträtt kan innebära. Avsikten med vårt förslag om en utredning är att den skall ligga till grund för ett beslut, där vi så småningom bedömer både fördelar och nackdelar. Anders Björck känner sig i motsats till mig kapabel att utan en utredning inta ståndpunkten att en sådan rösträtt inte skall ges invandrarna.

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

*Rösträtt för
invandrare*

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Ordet *ibland* gjorde sin entré i Hans Gustafssons första replik, medan samtidigt några andra ord från hans huvudinlägg gjorde sin sorti. Jag är tacksam för att de andra orden gjorde sin sorti, och jag noterar med tillfredsställelse att Hans Gustafsson slår till reträtt.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Hans Gustafsson har i sina olika inlägg uttalat sig så luddigt att det har varit svårt att få klart vad han egentligen har menat. Är det så som han sade senast när det gäller den positiva inställningen till de borgerliga partierna i frågan, tar jag naturligtvis tillbaka det tack som jag riktade till honom för några minuter sedan.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Får jag endast svara på Daniel Tarschys fråga om finländare, som bor här i landet, skall ha rätt att utöva rösträtt i sitt hemland när de har finländskt medborgarskap.

Mitt svar är mycket enkelt. Jag anser att varje stat själv skall avgöra om de medborgare som långvarigt vistas utanför det egna landets gränser skall få utöva rösträtt i sitt hemland eller inte. Sålunda överlämnar jag till den finska riksdagen – och för socialdemokratins del till de finska partivännerna – att ta ställning i den frågan.

HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Om jag förstår Anders Björck rätt är vi numera inte längre varandra något tack skyldiga.

Till Daniel Tarschys vill jag säga att hans påstående om att ordet *ibland* kom i min första replik är fel. Det kom i mitt huvudanförande, och det står i mitt manuskript. Jag är övertygad om att stenograferna också har uppfattat det. Jag har inte gjort något tillägg på den punkten i efterhand. Jag kan också försäkra Daniel Tarschys om att jag tänkte mig

Onsdagen den
30 november 1977

*Rösträtten för
invandrare*

mycket nöga för när jag gjorde mitt uttalande. Det är således ingen efterhandskonstruktion.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! För de finländska invandrarnas skull får jag hoppas att socialdemokraterna i den finska riksdagen är klokare på den här punkten än socialdemokraterna i den svenska riksdagen.

HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag hoppas att de borgerliga partiernas företrädare i den finska riksdagen är klokare än de borgerliga företrädarna i den svenska riksdagen.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen av Holger Mossberg m. fl. samt 3:o utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionerna 1975/76:256 av Carl-Henrik Hermansson m. fl. och 1976/77:47 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Hilding Johansson begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Karl Hallgren begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 antar reservationen av Holger Mossberg m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionerna 1975/76:256 av Carl-Henrik Hermansson m. fl. och 1976/77:47 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karl Hallgren begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 148
Nej - 14
Avstår - 148

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Holger Mossberg m. fl.

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

---

*Begränsningen i det
offentliga uttaget av
avgifter*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hilding Johansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 159
Nej – 139
Avstår – 12

§ 10 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande 1977/78:11 med anledning av förslaget 1976/77:17 om arkivstadga för riksdagen jämte motion.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Begränsningen i det offentliga uttaget av avgifter

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1977/78:12 med anledning av motion om begränsningen i det offentliga uttaget av avgifter.

ALLAN ÅKERLIND (m):

Herr talman! I motionen 1976/77:314 har jag tillsammans med några partikamrater begärt utredning och förslag syftande till att avgifter som tas ut av stat och kommun utan att man har fått någonting i stället inte skall få förekomma. Vi säger i motionen att det inom den offentliga verksamheten kan av praktiska skäl ibland behöva tillämpas schabloner men att dessa måste utformas så att de av de berörda uppfattas som acceptabla och att huvudregeln alltid måste vara att ingen skall behöva betala för sådant som ej erhållits.

Jag tycker att det är helt självklart att ingen skall behöva betala för varor eller tjänster som inte har tillhandahållits. I motionen har vi tagit upp några exempel på sådant som kan vara orättvist. Det gäller på det kommunala planet t. ex. renhållningsavgifter, och det kan gälla teleavgifter, TV-avgifter osv.

Jag väckte en motion med samma innehåll förra året också, och då tyckte företrädare för utskottet i debatten att dessa frågor är så omfattande att de inte går att klara i en enda utredning. Nu anser utskottet att man inte har funnit skäl att frågå sin förra året intagna ståndpunkt angående behovet av en särskild utredning i ämnet. Det här är litet skilda meningar så att säga: å ena sidan går det inte att klara detta i en enda utredning, å andra sidan behövs det inte någon särskild utredning.

Emellertid har det hänt vissa saker. Nu finns det en utredning som skall se över renhållningsavgifterna, och vi kan väl hoppas att det blir bättre förhållanden på det området. Men det finns också annat som borde ses över. Man behöver inte hänga upp sig på precis de saker som vi har påtalat i motionen. Det viktiga tycker jag är principen: ingen skall behöva betala för sådant som han inte har erhållit, vare sig det gäller stat eller kommun eller någon annan. Jag tycker att det är trist att människor skall behöva betala för sådant som de inte har fått. Jag tycker också att det är trist att konstitutionsutskottet inte har funnit anledning att tillstyrka motionen.

Eftersom det är ett enhälligt utskott som står bakom betänkandet finns det knappast någon möjlighet att få en ändring här i kammaren, och det är den enda anledningen till att jag inte yrkar bifall till motionen. Jag tycker att motionsförslaget är riktigt, och jag anser att det är väldigt olyckligt att konstitutionsutskottet inte ser lika allvarligt på den här frågan som vi motionärer gör.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Information rörande riksdagens arbete

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1977/78:13 med anledning av motion om ökad information rörande riksdagens arbete.

ALLAN ÅKERLIND (m):

Herr talman! Också när det gäller detta ärende har jag väckt en motion, i vilken jag yrkar att informationen om riksdagens arbete skall förbättras. Jag har i motionen lämnat flera förslag på eventuella åtgärder i det stycket. En möjlighet är, säger jag, att inrätta ett direkttelefonnummer till kammarens högtalaranläggning. Den saken har redan i någon mån prövats, nämligen 1974, och det visade sig då att en sådan direkt utsändning är möjlig. Sådana direkta linjer finns nu också till kanslihuset, UD och vissa tidningar. De möjligheterna bör kunna utvecklas ytterligare. Det är ett av mina förslag.

Ett annat förslag är att installera en automatisk telefonsvarare, som före plenum kan redogöra för dagens ärenden, talarlista m. m. Vidare föreslår jag att det på försök anordnas sändningar från plenum med kabel-TV till olika platser i Stockholm.

Detta är alltså några förslag att förbättra den information om vad som händer i det här huset, som vi vill ha ut till allmänheten. Tyvärr råder det ju en del missuppfattningar om det, och då är det ju bra om en bättre och mera rikhaltig information om riksdagens arbete kan lämnas ut till allmänheten.

Nu skriver utskottet att det har tillsatts en särskild referensgrupp med företrädare för de olika riksdagspartierna och att den gruppen är oförhindrad att överväga bl. a. frågor av den art som har framförts i min motion. Därför tycker utskottet att det inte är påkallat med någon särskild utredning, som jag har föreslagit. Ja, det svaret från utskottet tycker jag är mycket hoppningivande. Utskottet har ju sagt rent ut att referensgruppen är oförhindrad att överväga dessa frågor, och då läser jag in i det skrivna att gruppen bör kunna se på de här förslagen. Jag hoppas alltså att uppslagen i min motion om bättre information rörande riksdagsarbetet blir prövade av referensgruppen i fortsättningen och att det kommer att hända något på detta viktiga område.

STURE PALM (s):

Herr talman! I konstitutionsutskottets betänkande nr 13 sägs att riksdagen har beslutat om avsevärda informationsinsatser och att detta är ett resultat av de förslag som riksdagens informationsutredning lade fram för en tid sedan. Allan Åkerlind har också här i sitt anförande berört detta.

Utskottet crinrar om att utöver en förstärkning på tjänstemannasidan beslöt talmanskonferensen i februari 1976 att tillsätta en särskild referensgrupp. Då jag fungerar som ordförande för denna grupp, som i övrigt består av Nils Carlshamre, Bertil Fiskesjö, Björn Molin och Gustav Lorentzon, vill jag – eftersom konstitutionsutskottet inte går in på dessa frågor i sitt betänkande – säga ett par ord om vad som under den senaste tiden ingått i våra arbetsuppgifter och som ligger i linje med riksdagens beställning till oss.

Under det senaste året har ett antal informationskampanjer genomförts i vissa län som försöksverksamhet. I annonser som infördes i dagspressen i Jämtland samt i de största vecko-, konsument- och facktidningar som sprids i Örebro län behandlades sålunda några övergripande politiska frågor. Texten har handlat om arbetsmiljön, försvaret samt social-, familje- och alkoholpolitiken. Ganska snart visade det sig dock att det är ganska svårt att välja tema i en parlamentariskt sammansatt grupp. Därför lämnades bl. a. energifrågorna samt frågan om staten och kyrkan utanför diskussionen om detta program.

Ett andra projekt omfattade en regional dagspressannonsering i Örebro län och var en förenklad version av den tidigare riksdagsrapporten. I dessa annonser behandlades vissa riksdagsbeslut som får konsekvenser för stora medborgargrupper. Informationen gällde mervärdesskattehöjningen, barnbidragen, socialförsäkringen och u-hjälpen. I annonserna uppmanades läsarna att ta kontakt med länets riksdagsledamöter.

Ett tredje projekt har handlat om en presentation av de frågor som riksdagen har att behandla under den kommande veckan. Det var en kort och populär presentation av riksdagens föredragningslista. Detta projekt genomfördes i Blekinge län, och även här uppmanades intresserade läsare att ta kontakt med länets riksdagsledamöter och partiorganisationer

Onsdagen den
30 november 1977

*Information
rörande riksdagens
arbete*

för att få vidare upplysningar.

I riksdagens informationsutredning hade man tryckt på värdet av att informera genom annonser. För gruppen stod det mycket snart klart att detta är en komplicerad, tungrodd och mycket dyr informationsmetod. Gruppen begärde därför hos talmanskonferensen att i sin försöksverksamhet också få pröva utgivandet av en s. k. riksdagsjournal, som spreds i Uddevalla kommun i 20 000 exemplar. Principen var att en lättfattlig information skulle ske i en tidning där regering och opposition delade på utrymmet i två lika delar.

Helt nyligen har försöksledaren Solveig Bergström genomfört en utvärdering av dessa samlade informationsinsatser. Undersökningen – som nu är tillgänglig för ledamöterna – visar en del intressanta resultat. En av de mest intressanta iakttagelserna är att den s. k. riksdagsjournalen hade ett högt läsvärde, då det visade sig att 15–20 % av mottagarna läst tidningen.

Med dessa erfarenheter som bakgrund har informationsgruppen hos talmanskonferensen begärt att ett anslag beviljas på 6,3 milj. kr. för att en riksdagsjournal skall kunna spridas till samtliga hushåll i hela Sverige vid två olika tillfällen under 1978. Även denna gång utgår gruppen från principen att regering och opposition förfogar över journalens utrymme i två lika stora delar. Det anser jag också ligger väl i linje med riksdagens uppdrag till arbetsgruppen.

Ytterligare ett projekt bör nämnas i detta sammanhang. Det gäller ett arbete som skoltjänsten svarar för. Det är en information som sker genom s. k. väggtidning, som presenterar det egna länets riksdagsmän. Avsikten är att dessa väggtidningar skall placeras i skolor och offentliga lokaler för att underlätta kontakt mellan den valde och valmanskåren och för att människor i större utsträckning skall kunna bekanta sig med riksdagsmännen i det egna länet.

Försöksverksamheten begränsas i detta fall i en första omgång till Kopparbergs län.

Herr talman! Jag har känt ett behov av att på informationsgruppens vägnar med dessa ord redogöra för våra aktuella arbetsuppgifter, när nu konstitutionsutskottet omnämnt gruppen i sitt betänkande i anslutning till den motion som behandlas.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
30 november 1977

---

*Kommunalt
samarbete över
nordiska riksgränser*

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1977/78:15 med anledning av propositionen 1977/78:44 om godkännande av överenskommelse mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige om kommunalt samarbete över nordiska riksgränser jämte motion.

Kommunministern JOHANNES ANTONSSON:

Herr talman! Den överenskommelse vi nu behandlar syftar till ett ökat nordiskt samarbete på det kommunala planet. Enligt överenskommelsen förbinder sig fördragsslutande stat att göra sådana ändringar i lagstiftningen att hinder och svårigheter när det gäller önskvärt kommunalt samarbete över riksgränserna undanröjs.

Jag vill uttala tillfredsställelse över det positiva mottagande som propositionen fått. Det finns anledning att motivera den enighet över partigränserna som finns om värdet av att driva det nordiska samarbetet vidare och att ständigt söka nya områden för ett intensifierat nordiskt samarbete i framtiden.

Omfattning och inriktning av det regionalpolitiska och gränsregionala samarbete som hitintills har bedrivits redovisas varje år i en berättelse som ministerrådet framlägger inför Nordiska rådets session. Jag behöver sålunda inte här redovisa denna del av samarbetet.

Däremot kan det finnas anledning att notera det samarbete mellan gränskommunerna som sedan länge pågått utanför ministerrådets ram. Där är såväl primär- som landstingskommuner inblandade, och jag skall lämna några exempel på detta samarbete, bl. a. därför att jag tror att det i framtiden kommer att inordnas i det mer officiella samarbetet.

Låt mig konstatera att de nordiska land- och älvgränserna tillsammans utgör 2 850 km och att det i kommunerna längs dessa gränser bor omkring 600 000 människor. Skulle man till detta lägga Öresundsområdet, som är Nordens mest tätbefolkade, får man ytterligare ett par miljoner människor in i den krets som berörs av diskussionerna om nordiskt samarbete i gränsregionerna.

Öresundsregionens företrädare är Öresundsrådet, ett dansk-svenskt kommunorgan som bildades 1964. Rådet ägnar särskild uppmärksamhet åt planeringsfrågor. Rådet har också som allmän uppgift att sprida kännedom om förhållandena i Öresundsregionen.

Mellan de statliga och kommunala myndigheterna i Östfolds fylke och Göteborgs och Bohus län äger sedan hösten 1970 återkommande överläggningar rum i ett särskilt organ, kallat Gränsregionutskottet för Östfolds fylke och Göteborgs och Bohus län. Utskottet är i första hand avsett för planeringsfrågor av regional karaktär, industri- och sysselsättningsfrågor, miljövårdsfrågor och sjukvårdsfrågor. Bland frågor som har diskuterats kan nämnas samarbete när det gäller förlossningsvården, gemensam gymnasieskola och gemensam avfallshantering.

Östfolds fylke har också samarbete med Älvsborgs län. Bl. a. har den

Onsdagen den
30 november 1977

*Kommunalt
samarbete över
nordiska riksgränser*

norska distriktsläkaren tjänstgjort som provinsialläkare på svenska sidan. En planeringsgrupp finns för samarbetet mellan Värmlands län och Östfolds och Hedemarks fylken. Den gruppen har bl. a. kartlagt export- och importkontakterna mellan länderna.

Inom Arvika-Kongsvingerregionen, den s. k. ARKO-regionen, har samarbetet sedan år 1968 varit koncentrerat till två organ, ARKO-delegationen och A/S Grenseland. En av de mest angelägna uppgifterna för delegationen var att åstadkomma ett mer differentierat näringsliv inom regionen. Arbetet övertogs år 1971 av ett bolag med några norska och svenska kommuner som delägare, det nyssnämnda A/S Grenseland, och har därefter kommit att inriktas främst på turistnäringen i gränsområdet.

Mellan Hedemarks fylke och Kopparbergs län har ett visst samarbete ägt rum för att ordna läkarjourttjänst i gränstrakterna.

Mellan fylkesmännen i de båda Trönderfylkena och landshövdingen i Jämtlands län har sedan 1967 förekommit årliga sammankomster. Man har utbytt information i frågor av gemensamt intresse, t. ex. samarbete inom sjukvården och regionplanläggningen. Genom samarbetet har den öppna sjukvården i gränsområdet förbättrats. Läkarna är verksamma på båda sidor om gränsen. Överläggningar har förts för att ge Jämtlands läns landsting vårdplatser på Röros sjukhus.

En fast samrådsinstitution har också skapats i Kvarkenregionen med Vasa och Umeå som huvudparter. Ett antal konferenser har hållits, där man diskuterat bl. a. telekommunikationer, kraftsamarbete, kultursamarbete, turism och en fast vägförbindelse över Kvarken.

På Nordkalotten samarbetar gränskommunerna utanför den s. k. officiella ramen kring frågor som i första hand rör sjukvård, miljövård, avfallshantering och i någon mån brandväsendet.

Låt mig också nämna de ansträngningar som görs för ett ökat näringspolitiskt samarbete inom det s. k. Mitt-Norden, dvs. Nor- och Sörtröndelag, Jämtlands, Västernorrlands och Vasa län. Samarbetet har resulterat i att Västernorrlands och Jämtlands län nu inrättat ett handelskontor i Trondheim med uppgift att främja exporten på Mellannorge.

Den överenskommelse som riksdagen här behandlar utgör den grund på vilken en kommande speciallagstiftning, som avlägsnar rättsliga hinder för gränsregionalt samarbete, kan vila.

Sedan de fyra berörda parlamenten – Island är alltså undantaget – i de nordiska länderna antagit detta förslag till överenskommelse blir det nu regeringarnas närmaste uppgift att aktivt informera gränskommunerna om vilka möjligheter till vidgat gränsregionalt samarbete som överenskommelsen medför.

Parallellt med detta måste regeringarna informera sig om vilka samsamarbetsprojekt man i skilda gränsregioner skulle vilja inleda och vilka krav som då kan ställas på speciallagstiftning för att gå sådana gränskommunala önskemål till mötes.

Den svenska regeringen kommer för sin del att vara mycket lyhörd för samsamarbetsönskemål från gränskommunernas sida. Närmast på pro-

grammet står nu en kartläggning av samarbetsmöjligheter och samarbetsproblem i gränsregionerna. Ministerrådet har för kort tid sedan på svenskt initiativ påbörjat en kartläggning. Jämsides härmed måste vi nu på svensk sida informera våra gränskommuner om vilka möjligheter som överenskommelsen erbjuder och vara lyhörda för de önskemål som kan komma från kommunerna.

För egen del ser jag överenskommelsen så att dess främsta syfte är att undanröja de formella hinder som ännu finns för nordiskt samarbete över riksgrensarna mellan gränskommuner. Det syftet fyller överenskommelsen inte ensam. Det finns säkert anledning att längre fram komplettera den med viss speciallagstiftning. Riksdagens beslut i dag innebär sålunda att man får i gång en process som med visshet kan sägas få stor betydelse för befolkningen i de nordiska gränsregionerna.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 14 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkanden

1977/78:17 med anledning av motion om begränsning av det kommunala serviceansvaret för fritidsbebyggelse

1977/78:18 med anledning av riksdagens förvaltningsstyrelsens förslag (1977/78:6) till vissa ändringar i ersättningsstadgan (1971:1197) för riksdagens ledamöter jämte motioner

Skatteutskottets betänkande

1977/78:13 med anledning av propositionen 1977/78:28 om särskilda bestämmelser om insättning på skogskonto jämte motion

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 15 Vårdnaden av barn

Föredrogs lagutskottets betänkande 1977/78:6 med anledning av motion om vårdnaden av barn.

I detta betänkande behandlades motionen 1976/77:654 av Mats Hellström m. fl. (s), i vilken yrkats att riksdagen hos regeringen begärde utredning i syfte att förändra principerna för vårdnadsansvar för barn i enlighet med vad i motionen angivits. I ett utredningsarbete borde, enligt motionärerna, särskilt beaktas att alla domstolsavgöranden beträffande vårdnad och förmyndare delgavs vederbörande barnavårdsnämnd, så att en kontinuerlig uppföljning av barnets situation kunde ske, att det rättsliga vårdnadsansvaret i princip följde den faktiska vården av barnet samt

att man prövade att i större utsträckning tillsätta medförmyndare som tog till vara barnets ekonomiska rättigheter i de fall föräldrarna helt bortkopplades från det rättsliga ansvaret för vården.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:654.

Reservation hade avgivits av Lennart Andersson, Stig Olsson, Elvy Nilsson, Åke Gillström, Ingemar Konradsson, Owe Andréasson och Birgitta Johansson (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen med anledning av motionen 1976/77:654 hös regeringen begärde att motionen jämte utskottets betänkande i ärendet överlämnades till kommittén (Ju 1977:08) för utredning av frågan om barns rättsliga ställning.

ELVY NILSSON (s):

Herr talman! När det gäller att skapa trygghet och omvårdnad för barnen får ingen möda sparas. När vi blir uppmärksammade på förhållanden som måste anses mindre väl förenliga med principen om barnets bästa är det därför vår skyldighet som lagstiftare att ta väldigt allvarligt på detta och även att ta de initiativ som kan anses påkallade för att om möjligt avhjälpa de påtalade bristerna i vår lagstiftning.

I lagutskottets betänkande 1977/78:6 behandlas en socialdemokratisk motion av bl. a. Mats Hellström, där motionärerna tar upp ett barns rättsliga vårdnad kontra den faktiska vårdnaden. Ett vårdnadsbeslut i samband med äktenskapsskillnad kan t. ex. utmynna i att ingen av föräldrarna anses lämplig som vårdnadshavare, utan rätten utser en särskild vårdnadshavare. Detta rättens beslut påverkar dock inte vem som har hand om barnets faktiska vård, utan barnet kan även i fortsättningen fostras och vårdas hos någon av de av rätten olämpligförklarade föräldrarna. I motionen åskådliggörs problemen med tre konkreta fall, där den nuvarande lagstiftningen inte är tillfredsställande. Man begär i motionen en utredning i syfte att förändra principerna för vårdnadsansvar för barn.

Det är förvånande att den borgerliga majoriteten i lagutskottet inte ansett sig kunna ställa upp på det socialdemokratiska förslaget att låta sända motionen till den kommitté som utreder frågan om barns rättsliga ställning. Denna kommitté har enligt direktiven att själv kartlägga de problemområden som kan komma i fråga, och det måste väl vara till fördel att som underlag för det arbetet få sådana här exempel på konkreta fall där barnens rättsliga ställning verkligen behöver förstärkas.

Flertalet remissinstanser har också ansett att de här frågorna bör bli föremål för översyn. Socialstyrelsen säger bl. a. att även om en del av de förhållanden som tas upp i motionen gäller ett upplysnings- och informationsproblem, är vårdnadsansvaret en så viktig fråga att den bör utredas ytterligare, och man föreslår då som lämpligt att motionen överlämnas till utredningen om förstärkning av barns rättsliga ställning. Även Svea hovrätt anser att en översyn bör komma till stånd och erinrar om

samma utredning.

Detta anser som sagt inte den borgerliga utskottsmajoriteten som avstyrkt motionen, bl. a. med motiveringen att man förutsätter att de förhållanden som aktualiserats i motionen ändock kommer att övervägas av utredningen. Eftersom de socialdemokratiska ledamöterna inte vill ta risken av att så inte blir fallet, och av att de värdefulla synpunkter och konkreta fall som anförs i motionen därför inte skulle komma till utredningens kännedom, har vi reserverat oss till förmån för ett överlämnande av motionen till utredningen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Frågor som rör beslut om vårdnad av barn är av synnerligen stor betydelse för dem som berörs. Det är en svår uppgift för samhället att handlägga dessa frågor så att barnets bästa verkligen blir avgörande. Ett de senaste dagarna uppmärksammat fall är exempel på hur ett barn kan reagera när vårdnadsbeslut fattas emot barnets vilja. För att barns rättsliga ställning skall stärkas och för att barnets bästa skall beaktas i högre grad i framtiden tillsatte regeringen i början av detta år en särskild kommitte för att se över dessa frågor.

I föreliggande utskottsbetänkande behandlas en motion som tar upp vårdnadsfrågor. Mot bakgrund av tre exempel på att vårdnad och vårdfunktion ej fungerat tillfredsställande vill motionärerna att riksdagen skall begära en utredning i syfte att förändra vårdnadsansvaret enligt motionärernas önskemål. Det är att märka att motionen väcktes innan kommittén om förstärkning av barns rättsliga ställning hade utsetts.

Motionärerna begär att tre frågor särskilt skall beaktas. Det är först att alla domslut om vårdnad och förmyndare skall delges resp. barnavårdsnämnd. Det andra kravet är att det rättsliga vårdnadsansvaret i princip bör åtfölja den praktiska vården av ett barn. Det tredje kravet är att medförmyndare i större utsträckning bör tillsättas.

Utskottet har sänt motionen på remiss för att få berörda myndigheters syn på dessa frågor.

Jag vill något kommentera de tre kraven i motionen och redovisa remissinstansernas syn.

Kravet på att domstols vårdnadsbeslut skall delges resp. barnavårdsnämnd finns i en kungörelse redan från 1949, där det framhålls att domstol skall lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken och sända meddelande om avgörande skyndsamt till barnavårdsnämnden i den kommun där barnet är kyrkobokfört. Detta förhållande har påpekat av en del remissinstanser, bl. a. Stockholms sociala centralnämnd.

Det andra kravet, nämligen att den rättsliga och faktiska vårdnaden i princip bör sammanfalla, har inte tillstyrkts av någon av remissinstanserna, utan det hävdas i stället av t. ex. socialstyrelsen att det i vissa fall kan vara lämpligt att låta annan än den rättsliga vårdnadshavaren ta hand om barnet. Motsvarande synpunkter framförs av länsstyrelsen

i Göteborgs och Bohus län och av Stockholms sociala centralnämnd. Motionärernas tredje krav är att man i större utsträckning skall pröva möjligheterna att tillsätta medförmyndare som tar till vara barnets ekonomiska rättigheter i de fall där föräldrarna helt bortkopplats från det juridiska ansvaret. Denna möjlighet finns redan enligt föräldrabalken, vilket även påpekats av några av remissinstanserna.

Slutsatsen av remissyttrandena blir följaktligen att antingen är kraven i motionen redan tillgodosedda genom nuvarande lagstiftning eller också bör kraven inte tillgodoses.

Det är därför naturligt att motionen avslås. Det förefaller här mer vara fråga om informations- och upplysningsproblem och behov av bättre samordning mellan olika samhällsorgans åtgärder än om behov av ändrad lagstiftning.

Sedan motionen väcktes har socialutredningen lämnat sitt slutbetänkande vari vissa frågor med anknytning till motionen berörs. Där framhålls t. ex. att socialnämnden särskilt då det gäller barnfamiljer bör bedriva en uppsökande och förebyggande verksamhet och att en fortsatt utveckling av familjerådgivningen bör stödjas. Beträffande barn under 16 år föreslår socialutredningen att de inte utan socialnämndens medgivande får beredas vård och fostran i annat enskilt hem än vårdnadshavarens. Förslagen remissbehandlas f. n., och det vore fel av riksdagen att nu i anledning av motionen förorda vissa lösningar.

Utskottets socialdemokrater har reserverat sig för att motionen och utskottsbetänkandet skall överlämnas till kommittén för utredning av frågan om barns rättsliga ställning. Kommittén tillkom närmast på grund av riksdagens hemställan. Riksdagsbeslutet fattades våren 1976. Det var visserligen enhälligt, men det fanns ett särskilt yttrande från socialdemokraterna där de uttryckte sin ståndpunkt så: "Vi har inte velat motsätta oss ytterligare utredningsarbete ---." Det var alltså med föga entusiasm som socialdemokraterna ställde sig bakom riksdagsbeslutet om att hemställa hos regeringen att denna utredning skulle tillsättas.

Riksdagen skrev ingenting om hur direktiven borde utformas, och regeringen har heller inte ansett det behövt att närmare precisera utredningsuppgifterna, men några områden bör enligt justitieministern ägnas särskild uppmärksamhet. Dit hör bl. a. reglerna om vårdnad och umgängesrätt samt överflyttning av barn.

Med hänsyn till att denna kommitté tillsatts anser majoriteten i utskottet att vi har all anledning förutsätta att de i motionen påtalade förhållandena liksom de synpunkter som framkommit under remissbehandlingen skall övervägas av kommittén, varför riksdagen nu inte har anledning att vidta någon särskild åtgärd. Riksdagen bör därför avslå motionen och därvid handla på samma sätt som den brukar när motioner väcks i frågor som är under utredning eller som remissbehandlas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

ELVY NILSSON (s):

Herr talman! Vi har i vår reservation endast yrkat att motionen jämte utskottets betänkande skall överlämnas till utredningen. Vi har inte gått in på några enskildheter i motionen men ändå understrukt vikten av de synpunkter som har kommit fram och ställt oss bakom kravet på att den begärda översynen kommer till stånd. Den bör enligt vår mening syfta till att den rättsliga och den faktiska vårdnaden om möjligt knyts mer samman. Men vi har även sagt att vi är medvetna om att det kan medföra en del praktiska svårigheter. Vi har också pekat på behovet av bättre information från såväl domstolar som barnavårdsnämnder.

När vår högsta myndighet i sådana frågor, socialstyrelsen, ansett det befogat med en översyn har vi inte tvekat att begära att motionen sänds över till den nämnda utredningen. Det är förvånande att de borgerliga inte kan ställa upp bakom detta krav. Vi begär inte någon konkret åtgärd, vi begär bara att motionen skall överlämnas till utredningen så att utredningen får ta del av de synpunkter, önskemål och missförhållanden som har tagits upp i motionen.

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Elvy Nilsson fortsätter att förundra sig över att den borgerliga majoriteten i utskottet inte har velat skicka över motionen till utredningen. Som jag nämnde tidigare avslås huvuddelen av de motioner som väcks inom ett ämnesområde som är föremål för utredning. Det enda tillfälle då riksdagen handlar annorlunda är när riksdagen bedömer direktiven för utredningen vara sådana att utredningen inte kommer att behandla de frågor som riksdagen vill att den skall behandla. I detta fall är det ingen tvekan om att direktiven ger utrymme för utredningen att ta upp dessa frågor – ja, de hör till de centrala frågor som utredningen skall ta upp.

I utredningsdirektiven nämns att till de frågor som utredningen skall arbeta med hör främst reglerna om umgängesrätt samt överflyttning av barn. I det väsentliga bör det emellertid kunna överlåtas åt kommittén att själv kartlägga problemområdet och ange i vilka ämnen lagändringar bör ifrågakomma.

Vid olika tillfällen har diskuterats om det behöver finnas någon som bevakar barnets speciella intressen i vårdnadsärenden. Även den frågan är upptagen i direktiven, och det heter där: "Kommittén bör undersöka vilka möjligheter som står till buds att ytterligare tillgodose barnets eget intresse i vårdnadsfrågor. Den bör sålunda söka belysa den centrala frågan om vilka faktorer som bestämmer barnets bästa i vårdnads- och umgängesfrågor." Kommittén bör enligt direktiven även undersöka om det behövs någon särskild person som under hela handläggningen av tvistiga vårdnadsärenden har att bevaka uteslutande barnets intresse.

Mot bakgrund av vad som framhållits i direktiven finns det föga anledning för riksdagen att till utredningen skicka över denna motion och yttrandet över den. Som jag framhöll i mitt tidigare anförande har mo-

tionen tre krav, om vi läser den noga, som antingen är tillgodosedda i lagstiftningen eller som enligt remissinstanserna inte bör tillgodoses. Det är sakfrågan vi måste inrikta oss på. Vi har alla intresse av att vårdnadsfrågorna löses på ett sådant sätt att det blir minsta möjliga konflikter och att vi får beslut som överensstämmer med barnets bästa. Jag tror att riksdagen i detta som i andra fall inte bör uttala sig i frågan så länge utredningsarbetet pågår. Samtidigt vill jag åter hänvisa till att socialutredningens betänkande är ute på remiss.

Herr talman! Detta är motiven för att majoriteten i utskottet har funnit att motionen bör avslås.

ELVY NILSSON (s):

Herr talman! Jag vill erinra om att kravet i motionen är att det skall göras en översyn av dessa förhållanden. Vi har i vår reservation inte gått in på huruvida en del enskildheter i motionen är tillgodosedda.

En av anledningarna till att vi anser att det skulle vara värdefullt för utredningen att få denna motion är just att direktiven är så knapphändiga och att man har överlåtit åt utredningen själv att kartlägga vilka problemområden som kan komma i fråga. Vi anser att det skulle vara värdefullt för utredningen att få just sådana här konkreta fall som belyser problemen.

Om det ligger så solklart till som Martin Olsson vill göra gällande är det väl anmärkningsvärt att den högsta myndigheten för dessa frågor, socialstyrelsen, har ansett det befogat med en översyn.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag vill erinra Elvy Nilsson om att motionen skrevs i januari och att det då var naturligt för motionärerna att begära en utredning för att se över de här frågorna. Det skedde några veckor innan regeringen hade utsett den kommitté för stärkande av barns rättsliga ställning som vi talat om och som ju är välkänd. Jag vill betona att den kommittén tillkommit på riksdagens initiativ.

Vad sedan gäller knapphändigheten i direktiven finns det exempel på utredningar med mycket noggranna direktiv. Regeringen har då noggrant velat reglera kommitténs eller utredningens arbete. Det finns också exempel på ytterlighet av motsatt slag, där direktiven knappast innehåller någonting annat än uppgiften att se över ett visst område. I det här fallet rör det sig om ett mellanting. Det är inte speciellt noggranna direktiv, men man har angivit de frågor som det är viktigast att ta upp. Redan rubriceringen av kommittén ger väl en god anvisning om vad kommittén skall arbeta med. Beträffande de här speciella frågorna vill jag erinra om vad jag citerat i tidigare inlägg.

Sedan är det väl så, Elvy Nilsson, att kommittén känner till samtliga tillhörande motioner, utskottsbetänkanden och annat som riksdagen behandlar. Även utan ett formellt överlämnande är inte riksdagens hand-

lingar okända för kommittén. Skillnaden mellan ett överlämnande och ett avslag är i detta fall att genom ett överlämnande har riksdagen ställt sig positiv till motionens krav och synpunkter och ansett att dessa speciellt behöver delges kommittén för att något inrikta dess arbete.

Beträffande kommitténs sammansättning vill jag framhålla att samtliga riksdagspartier är representerade. Även personer som inte tillhör riksdagen men som är särskilt intresserade för och verksamma i arbetet på att skydda barns rättsliga ställning deltar i kommitténs arbete. Dels direktivens utförning, dels kommitténs allsidiga sammansättning borgar således för att alla synpunkter kommer att beaktas.

ELVY NILSSON (s):

Herr talman! Det är riktigt att kommittén tillsattes vid nyåret efter det att motionen skrivits. Jag vill emellertid erinra om att socialstyrelsens yttrande och synpunkter beträffande de här frågorna är dagsaktuella. Det är det som vi reserverar i hög grad har tagit fasta på.

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag vill fatta mig kort. Hänvisningen till socialstyrelsen har jag förståelse för, eftersom det är ett av de få argument som finns för ett överlämnande till kommittén för utredning. Jag tror emellertid att socialstyrelsen ser annorlunda på saken. Socialstyrelsen ser det mera som ett överlämnande för kännedom, medan det för riksdagen blir fråga om att ge till känna en meningsyttring. I mitt första inlägg summerade jag på följande sätt vad samtliga remissinstanser anfört: Antingen är kraven redan tillgodosedda i lagen eller också anser remissinstanserna att de inte bör tillgodoses.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Lennart Andersson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Elvy Nilsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Lennart Andersson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Elvy Nilsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159
Nej - 151

Onsdagen den
30 november 1977

*Tekniska hjälpme-
del för handikap-
pade*

Föredrogs socialutskottets betänkande 1977/78:7 med anledning av motioner om tekniska hjälpmedel för handikappade.

I detta betänkande behandlades motionerna 1976/77:724 av Börje Nilsson (s) och 1976/77:1299 av Olof Palme m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen 1976/77:1298 anförts om nordiskt samarbete beträffande tekniska hjälpmedel för handikappade m. m.

Utskottet hemställde

1. beträffande ökade insatser på det ortopedtekniska området att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:724,
2. beträffande nordiskt samarbete rörande tekniska hjälpmedel för handikappade att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1299.

Reservation hade avgivits av Göran Karlsson, Evert Svensson, John Johnsson, Ivar Nordberg, Kjell Nilsson, Sven-Gösta Signell och Iris Mårtensson (samtliga s) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:1299 som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen 1976/77:1298 anförts om nordiskt samarbete beträffande tekniska hjälpmedel för handikappade m. m.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! I en socialdemokratisk motion har vi tagit upp frågan om ökat nordiskt samarbete på handikaphjälpmedelns område. Vi har gjort det mot bakgrunden av att den svenska marknaden är för liten för att man skall kunna få fram mera tekniskt avancerade hjälpmedel. Om man kunde åstadkomma en ökad nordisk satsning på detta område, skulle man få möjlighet både till en ökad insats för forskning och utveckling och till billigare priser vid import. Dessutom har vi understrukit betydelsen av att de handikappades organisationer ges möjlighet att påverka utvecklingen på hjälpmedelsområdet. Vi önskar också att kontakter tas mellan de organ som inom Nordiska rådets ram arbetar för hjälpmedelsverksamheten.

Utskottet har haft motionen ute på remiss hos socialstyrelsen, statens handikappråd, Landstingsförbundet, handikapporganisationer m. fl. Samtliga instanser understryker vikten av att få till stånd ett ökat samarbete inom Norden i denna fråga.

Socialstyrelsen anför bl. a. att det behövs en resursförstärkning för forskning och utveckling av tekniska hjälpmedel och understryker att också den kliniska sidan bör förstärkas.

I remissvaren över huvud taget understryks starkt att de handikappades organisationer skall ges möjlighet att påverka utvecklingen.

De handikappades riksförbund (DHR) säger bl. a. att handikapporganisationerna skall vara representerade i Nordiska nämnden för handikappfrågor.

Utskottet säger sig vara överens med oss motionärer om att ökade insatser behövs på detta område. Utskottet instämmer också i krav på mera forskning och utveckling, och man vill även ha hjälpmedlen bättre utformade.

Utskottet säger att i och med att handikappinstitutet får ökade resurser kommer det att finnas ökade möjligheter att ta fram nya hjälpmedel.

Utskottet vill avvakta dessa ökade resurser för att se hur utvecklingen kommer att bli och avstyrker därför motionen.

Utskottet ställer sig rent allmänt välvilligt till motionen men drar inte konsekvenserna av sitt skrivsätt. Det hela utmynnar i ett tal om att handikappinstitutet skall följa frågan och att – när möjligheterna föreligger – ta initiativ över gränserna.

Men när dessa möjligheter föreligger kan utskottet naturligtvis inte ge besked om.

I en reservation har de socialdemokratiska ledamöterna gått emot utskottsförslaget. Reservanterna föreslår att riksdagen skall bifalla motionen och ge regeringen till känna att det behövs ett särskilt initiativ på detta område. I reservationen understryks vad handikappinstitutet – det institut som utskottsmajoriteten åberopar – har uttalat i detta ärende. Det låter på följande sätt:

”Nordiska projekt inom handikappområdet bör föregås av kvalificerade analyser avseende ett sannolikt gynnsamt resultat. Härvid bör beaktas de olika ländernas sociala, ekonomiska och administrativa strukturer samt att planläggning och genomförande av projekt väl förankras i de nationella organens intentioner.

Former bör sökas för handikapporganisationernas kontinuerliga medverkan.

Den nordiska uppbyggnaden av ramar för forsknings- och utvecklingsarbete samt testning bör analyseras och en ny mera formaliserad ordning för samverkan bör fastställas genom en utredning och överenskommelse på regeringsnivå.

Större klarhet om olika officiella nordiska organs kompetensområde bör åstadkommas.

Nordisk industrifond bör få sådana riktlinjer att den i ökad utsträckning kan stödja handikappverksamhet.”

Här har alltså det organ, som utskottsmajoriteten hänvisar till, själv angett hur man vill ha det och ställt sig positiv till motionen. Det finns all anledning att understryka detta.

Man måste ju ha klart för sig att det fordras särskilda åtgärder för att man skall få till stånd ett samarbete över gränserna.

Vi föreslår därför i vår reservation att riksdagen skall ge regeringen detta till känna. Vi menar att man på det sättet skulle kunna påskynda en utveckling som vi anser nödvändig.

Varför då förhindra detta? Varför inte göra klart exempelvis för de handikappade i alla Nordens länder att man är beredd till en sådan åtgärd? Jag är övertygad om att det skulle hälsas med tillfredsställelse av de handikappade.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till reservationen vid socialutskottets betänkande.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag instämmer i allt vad Göran Karlsson har sagt om nödvändigheten av ett ökat nordiskt samarbete i fråga om hjälpmedel för handikappade. Detsamma gäller önskvärdheten av att bereda de handikappades organisationer tillfälle att medverka i arbetet med att utveckla och tillhandahålla sådana hjälpmedel. Det har på den punkten heller inte rått några meningsskiljaktigheter i utskottet; detta framgår av såväl betänkandet som Göran Karlssons anförande nyss. Skillnaden i bedömningar gäller på vilket sätt man bäst befordrar de angelägna önskemålen.

Nu har utskottet dock stannat för att tills vidare lita till vad som redan finns. Handikappinstitutet har uttryckligen till uppgift att arbeta för samverkan över gränserna – och då självfallet i första hand inom Norden – i de här frågorna. Handikappinstitutet får fr. o. m. nästa år också väsentligt ökade resurser – nästan tredubblade, kan man säga – för de ändamålen. Vidare finns den nordiska nämnden för handikappfrågor, som under 1978 skall leverera en utvärdering av sin verksamhet och sina erfarenheter. Utskottsmajoriteten har därför ansett att det finns skäl att först se hur långt vi kommer med de insatser som redan är på gång och de resursförstärkningar som redan är beslutade. Det är bara på den punkten vi skiljer oss.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Vi är överens i sak, men ändå är vi inte helt överens.

För att man skall få bättre effektivitet och större kraft i det nordiska samarbetet anser vi att det behövs ett regeringsinitiativ. Nämnden för handikapphjälpmedel inom Nordiska rådets ram är visserligen bra, men när man vet att en kommitté suttit sedan 1970 utan att egentligen ha utträttat någonting speciellt på det här området, utom att den kanske kartlagt en del frågor osv., tycker vi att det är på tiden att de krafttag tas som är nödvändiga för att man skall få ett ordentligt grepp över frågorna. Vart och ett för sig är de nordiska länderna naturligtvis för små, men gemensamt skulle vi kunna få större publik och bättre efterfrågan på de produkter som behöver konstrueras och tillverkas. Vi anser att tiden nu är inne för att ta detta krafttag, och det är därför som vi har reserverat oss mot utskottets förslag.

NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Det är ju ändå så att både förstärkningen av handikappinstitutets resurser och dess blivande nyorganisation samt existensen av nordiska nämnden för handikappfrågor är resultat av just regeringsinitiativ; det är inte någonting som har kommit till av sig självt.

Vi har ansett att det finns anledning att invänta resultat av de initiativ som redan är tagna innan man går vidare och tar nya initiativ. Skulle det visa sig, Göran Karlsson, att det inte blir någon fart på det nordiska samarbetet – vilket vi är överens om är högeligen nödvändigt – försäkrar jag att inte bara jag utan alldeles säkert hela socialutskottet kommer att med stor iver medverka till att nya initiativ tas i samma angelägna syfte.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Den försäkran som herr Carlshamre nu avger är bra, men jag tycker det hade varit ännu bättre om man hade följt handikappinstitutets eget yttrande, som var utpräglat positivt och som innehöll riktlinjer för hur man där hade velat ordna den frågan. Nog hade det varit bättre om man hade följt det i praktisk handling.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Göran Karlsson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Göran Karlsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 7 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Göran Karlsson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Göran Karlsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat

Ja – 159

Nej – 147

§ 17 Föredrogs

Socialutskottets betänkanden

1977/78:9 med anledning av motioner om barn- och ungdomsvård

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

Tekniska hjälpmedel för handikappade

Onsdagen den
30 november 1977

Vissa abortfrågor

*Om skyldigheten för
sjukvårdspersonal
att medverka vid
aborter*

1977/78:10 med anledning av motioner om ändringar i lagen (1964:143)
om bidragsförskott

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 18 Vissa abortfrågor

Föredrogs socialutskottets betänkande 1977/78:11 med anledning av
motioner om vissa abortfrågor.

I detta betänkande behandlades motionerna

1976/77:723 av Tore Nilsson (m) och

1976/77:1102 av Sven Johansson m. fl. (c), vari hemställts

1. att riksdagen hos regeringen begärde ett klarläggande uttalande om
att abort endast var en yttersta nödlösning,

2. att riksdagen hos regeringen begärde utredning och förslag till en
tilläggskungörelse av innebörden att ingen inom sjukvården anställd som
av etiska eller religiösa skäl fann det oacceptabelt att medverka vid abort-
ingrepp skulle kunna tvingas härtill.

Utskottet hemställde

1. beträffande frågan om en ny abortlagstiftning att riksdagen skulle
avslå motionen 1976/77:723,

2. beträffande frågan om sjukvårdspersonals medverkan vid abort
m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1102.

Statsrådet INGEGERD TROEDSSON, som meddelat att hon i sam-
band med behandlingen av detta betänkande ämnade besvara *Sven Jo-
hanssons* (c) den 20 oktober anmälda interpellation, 1977/78:50, till jus-
titieministern, om skyldigheten för sjukvårdspersonal att medverka vid
aborter, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Sven Johansson har frågat justitieministern om han anser
att abortlagen och socialstyrelsens anvisningar i tillräcklig utsträckning
beaktar riksdagens uttalande om möjlighet för sjukvårdspersonal att slip-
pa medverka vid abort och om han är beredd att medverka till att riks-
dagsuttalandet förverkligas genom en ändring i abortlagen.

Interpellationen har överlämnats till mig för att jag skall besvara den.

1974 års abortlag (SFS 1974:595) vilar på den principen att kvinnan
inom vissa gränser skall få bestämma, om hennes graviditet skall av-
brytas. Sålunda är det kvinnan själv som avgör frågan om abort före
utgången av 12:e havandeskapsveckan. Hon får vägras abort endast om
åtgärden kan medföra allvarlig fara för hennes liv och hälsa. För abort
efter 12:e men före utgången av 18:e veckan fordras därutöver en särskild
kuratorsutredning. Om kvinnan inte medges abort är läkaren skyldig
att omedelbart hänskjuta frågan till socialstyrelsen för prövning. Efter

18:e havandeskapsveckan får abort ske endast efter tillstånd av socialstyrelsen.

Vid riksdagsbehandlingen av propositionen 1974:70 med förslag till abortlag m. m. anförde socialutskottet (SoU 1974:21) med anledning av vissa motioner att sjukvårdspersonalen liksom annan personal i allmänhet är skyldig att fullgöra de arbetsuppgifter som arbetsgivaren ålägger dem och att ansvaret för fördelningen av arbetet enligt 13–15 §§ sjukvårdskungörelsen (SFS 1972:676) i första hand vilar på klinik- och blockchefer. I fråga om fördelningen av arbetsuppgifterna anförde utskottet att man inom sjukvården liksom inom arbetslivet i övrigt bör ta hänsyn till de anställdas intressen och förutsättningar i olika avseenden. Mot den bakgrunden förutsatte utskottet att läkare och annan sjukvårdspersonal som av etiska eller religiösa skäl har svårt att acceptera aborter skall slippa delta i sådana. Utskottet ansåg det därför inte nödvändigt att frågan reglerades i författning. Å andra sidan förutsatte utskottet att sjukvårdspersonal som har betänkligheter mot aborter inte skall vägra medverka när abort är nödvändig för att undvika fara för moderns liv och hälsa.

Socialstyrelsen framhåller i sitt cirkulär MF 1974:100, ändrat 1976:14, med anvisningar om tillämpningen av abortlagen att det är angeläget att abortverksamheten primärt organiseras så att personal inte tas i anspråk, som finner det oförenligt med sin etiska eller religiösa uppfattning att medverka vid aborter. Styrelsen förutsätter att den som – under åberopande av sådana betänkligheter – förklarar sig önska erhålla befrielse från att medverka i aborter skall slippa medverka. Sjukvårdshuvudmännen bör, enligt cirkuläret, ta hänsyn till detta vid sin planering av abortverksamheten. De måste arbeta med alternativa lösningar, när de fördelar personalen på olika arbetsuppgifter, så att kvinnor som är berättigade till abort skall kunna få abort utan onödigt dröjsmål.

Riksdagen har därefter vid ett par tillfällen behandlat motionsyrkanden om rätt för sjukvårdspersonal att slippa delta i abortoperationer. Dessa yrkanden har avslagits av riksdagen.

Socialutskottet konstaterar i sitt senaste betänkande i ämnet (SoU 1977/78:11), som i dag behandlas i kammaren, att de anvisningar som socialstyrelsen har utfärdat nu överensstämmer väl med de synpunkter utskottet redovisade vid abortlagens tillkomst. Utskottet framhåller för sin del att socialstyrelsens anvisningar på det aktuella området skall vara vägledande för sjukvårdshuvudmännens organisation av abortverksamheten. Utskottet nämner också att, såvitt utskottet känner till, det inte i något fall har förekommit att en sjukvårdshuvudman har försökt att tvinga läkare eller annan som är verksam inom sjukvården att mot dennes vilja medverka vid abort. Mot bakgrund härav anser utskottet att det saknas skäl att ompröva utskottets ställningstagande år 1974 till frågan om lagreglering av sjukvårdspersonalens medverkan vid abort.

Jag är väl medveten om att det bland sjukvårdspersonalen finns personer som av etiska eller religiösa skäl inte vill medverka vid aborter. Det önskemålet måste enligt min mening respekteras i de fall moderns

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

Vissa abortfrågor

*Om skyldigheten för
sjukvårdspersonal
att medverka vid
aborter*

Onsdagen den
30 november 1977

Vissa abortfrågor

*Om skyldigheten för
sjukvårdspersonal
att medverka vid
aborter*

liv och hälsa inte hotas. Detta har också förutsatts av riksdagen och understrukits i den senaste lydelsen av socialstyrelsens cirkulär. Med hänsyn härtill och till vad socialutskottet har anfört i sitt betänkande SoU 1977/78:11 anser jag i likhet med utskottet det inte vara nödvändigt att i lag reglera frågan om sjukvårdspersonalens medverkan vid aborter.

SVEN JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Troedsson för svaret, som jag dock inte kan säga att jag är nöjd med.

Innan jag kommenterar svaret vill jag nämna något om den första att-satsen i min motion 1976/77:1102.

I den kammardebatt som föregick antagandet av propositionen 1974:70 om en ny abortlag underströks mycket starkt att många människor uppfattade lagförslaget som en kränkning av kristen skapelsetro och humanistisk etik och som ett uttryck för bristande respekt för livet. Man framhöll att om rätten att överleva en gång inskränks med samhällets sanktion behövs det bara tillfälliga förändringar i samhällets livs- och människosyn för att nya gränsförflyttningar kan komma att göras, vilka kan få oöverblickbara verkningar.

Vidare framhölls att samhällets uppgift inte i första hand är att öppna vägen till fri abort utan att bl. a. genom ökad information söka förebygga situationer där abort uppfattas som enda utvägen. Samhällets attityd skall allt framgent vara att abort är en yttersta nödlösning. Det synsättet bör också slå igenom i massmediernas information om abortfrågan.

I den information som förekommit och förekommer på olika områden har samhällets etiska inställning till abortfrågan mycket litet kommit till uttryck. Man har i stället spunnit vidare på den tråd som socialutskottet dragit fram och huvudsakligen talat om vilken förmån det innebär att kunna få fri abort. En sådan information kan inte sägas stå i samklang med de tankar som kom till uttryck under debatten om abortlagen. Där poängterades i stället att informationen skulle ta fasta på att ge saklig upplysning och undervisning om hur hela människan fungerar. Jag hoppas att statsrådet, som talade så engagerande i den debatten, håller med mig om att vi inte fått den information som då utlovades.

Utskottet konstaterar kallt: "Utskottet vill med hänsyn till motionsyrkandets förmella utformning tillägga att det inte ankommer på regeringen att göra motivuttalanden avseende lagstiftning som beslutats av riksdagen." Jag har satt frågetecken efter den satsen.

Utöver min motion har jag framställt en interpellation med anledning av det som har förekommit i en kommun uppe i Norrland, där man sade till sjukvårdsfolket – och jag hänvisar till vad som står i svaret – att utöver vad som kan ske genom organisatoriska åtgärder medger man inte att sjukvårdspersonal erhåller befrielse från medverkan vid abort. Det var läkare som överklagade detta, och i regeringsrättens dom i mitten av oktober står det: "Varken genom lag eller genom annan författning har landstinget betagits sin befogenhet att av läkare i lands-

tingets tjänst fordra medverkan vid abort enligt abortlagen.”

Statsrådet sade mycket i debatten om abortlag som jag hade velat citera nu, men jag citerar bara ett litet stycke:

”Jag vill starkt understryka vikten av att läkare och annan sjukvårdspersonal, som av etiska eller andra skäl har svårt att utföra aborter, skall slippa delta i sådana. Enligt vår mening är denna fråga så viktig att sjukvårdspersonals rätt att vägra medverka vid abort bör författningsmässigt regleras.”

Statsrådet Troedsson! Jag och många med mig står fast vid den uppfattning vi framförde då och som framförts sedan dess. Det hade varit uppmuntrande för oss och för den sjukvårdspersonal det gäller om statsrådet stått fast vid sin uppfattning och förverkligat den.

Det är, statsrådet Troedsson, i regeringsställning som vi kan förverkliga den målsättning vi hade och infria de löften vi gav under flera år i oppositionsställning. Det hade varit befriande om statsrådet insett detta.

Det är en mycket viktig principiell fråga i vilken mån konsekvenser av en kristen tro och livssyn skall accepteras i vårt samhällssystem. En lagändring är nödvändig för att skapa ett tillräckligt skydd. På sikt är jag rädd för att man kan börja tvinga personal att delta i aborter mot personalens vilja och övertygelse.

Jag skulle vilja ställa några frågor till statsrådet.

1. Om någon tvingas medverka vid en abortoperation, är det då socialstyrelsens anvisningar eller den lag regeringsrätten åberopar som gäller vid en rättegång?

2. Vad innebär det att ”fara för moderns liv och hälsa föreligger”? Är det endast medicinska skäl som beaktas eller kan det också vara sociala och andra skäl som åberopas?

3. Kan socialstyrelsen, om personalsituationen skulle bli besvärlig, utfärda nya anvisningar utan att höra riksdagen?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till yrkande 2 i motionen 1976/77:1102.

Statsrådet INGEGERD TROEDSSON:

Herr talman! Abort är en nödfallsutväg och får under inga omständigheter betraktas som en preventivmetod – det framhölls av socialutskottet vid det tillfälle då abortlagstiftningen antogs.

Jag tycker också det är angeläget att framhålla att under de år som gått sedan dess har man, inte minst från socialstyrelsens sida, satsat mycket på att få ut förbättrad information om preventivmedel och vad som kan göras i stället för abort, då en kvinna står i en för henne avgörande situation.

Sven Johansson har berört regeringsrättens dom den 6 oktober i år i ett mål som just gällde sjukvårdspersonals rätt att slippa medverka vid abort. Han har av den dragit slutsatsen att en lagreglering av frågan behövs. Men regeringsrättens dom innebär endast ett konstaterande av att det saknas bestämmelser i lag eller annan författning som hindrar

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

Vissa abortfrågor

*Om skyldigheten för
sjukvårdspersonal
att medverka vid
aborter*

Onsdagen den
30 november 1977.

Vissa abortfrågor

*Om skyldigheten för
sjukvårdspersonal
att medverka vid
aborter*

landstingen att fordra medverkan av läkare vid abort. Även om vi i dag saknar sådana bestämmelser har sjukvårdshuvudmännen i detta och andra fall beaktat vad socialstyrelsen har anfört i sitt nu gällande cirkulär i ämnet. Detta cirkulär överensstämmer numera, som utskottet också framhåller, väl med de synpunkter som utskottet redovisade vid abortlagens tillkomst och sedan upprepat, varvid man förutsätter att läkare och annan sjukvårdspersonal som av etiska eller religiösa skäl har svårt att acceptera aborter skall slippa delta i verksamheten därmed. Detta är en uppfattning som jag helt ställer mig bakom.

Det finns emellertid inget som tyder på att sjukvårdshuvudmännen inte skulle respektera ett sådant uttalat önskemål om att slippa medverka vid aborter. I det betänkande som nu diskuteras framhåller utskottet att de anvisningar som socialstyrelsen utfärdat på det här aktuella området skall vara vägledande för sjukvårdshuvudmännens organisation av abortverksamheten. Som framgår av mitt interpellationssvar anser jag därför att lagreglering i dag inte behövs. Men jag finner det angeläget att försäkra Sven Johansson att jag kommer att följa utvecklingen inom detta område med stor uppmärksamhet.

SVEN JOHANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller frågan om informationen uttalades det av så många under debatten – jag skall inte ange några namn – att abort skulle tillgripas endast som en yttersta nödlösning. Detta kommer inte fram i den information som går ut. Vad gäller samhällets etiska inställning till dessa frågor, som bl. a. togs upp i alla de brev vi fick, kommer det också fram mycket litet i den information som går ut i massmedia, i våra skolor osv.

Sedan skulle jag vilja fråga: Varför inte göra som statsrådet sade i debatten och som många i statsrådets parti anser att man skall göra, nämligen lagstifta på det här området? Varför är man rädd att göra detta? Varför uttrycka det så att anvisningarna är "vägledande"? Om den situationen skulle uppstå att det inte finns tillräckligt med personal, vilka medel tillgriper man då?

Jag hoppas att jag också kan få svar på de tre frågor jag ställde tidigare. Jag frågade bl. a.: Om någon tvingas medverka vid en abortoperation, är det då socialstyrelsens anvisningar eller den lag regeringsrätten åbe-ropar som gäller vid en rättegång? Kan socialstyrelsen, om personalsituationen skulle bli besvärlig, utfärda nya anvisningar utan att höra riksdagen?

Statsrådet INGEGERD TROEDSSON:

Herr talman! Mot bakgrund av riksdagens klara uttalande har jag utomordentligt svårt att tro att någon skulle kunna tvingas att delta i en abortoperation. I de fall, då moderns liv och hälsa står på spel, förutsätter jag att det inte kommer att bli några svårigheter när det gäller att få personal att ställa upp. Då gäller det ju i första hand att rädda liv.

Vad beträffar innebörden av begreppet "moderns liv och hälsa" är det naturligtvis den ansvarige läkaren som i varje enskild situation har att göra bedömningen om det föreligger fara för moderns liv och hälsa.

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

Vissa abortfrågor

TORE NILSSON (m):

Herr talman! Jag vill börja med att läsa en dikt, som heter Till en ofödd:

*Om skyldigheten
för sjukvårdsperso-
nal att medverka
vid aborter*

För dig som sökte ly hos den
som var för rädd och svag
nynnar jag en skymningssång
här mellan natt och dag!
Liket av en vaggsång steg
ur hjärtats dy, i ångest begynt,
lilla liv som varken känt
älskog eller synd!
Lilla liv, som varken
hade ögon eller hår –
du som osedd måste dö
för drömmen av i går!

Står du bland skuggorna
av träden vid mitt hus?
Är det du som klappar på
vid mörkrets tunga brus?

Ordens genljud skrämmer i
mitt sinn i nattens vind,
ty den som kallar på mig nu
är vingelös och blind.

Sjunget av en barnlös mor
som flytts av gråt och skratt
slår liket av en vyssjesång
mot stjärnorna i natt.

Dikten är skriven av den danska författarinnan Tove Ditlevsen. Den är kantig här, för jag har strävat efter att komma så nära den danska texten som möjligt. Tove Ditlevsen låter en barnlös mor sjunga, en mor i "mörkrets tunga brus", en mor som miste sitt barn, inte sedan det fått livet i ljus och mörker med de födda, utan medan barnet utvecklades före födelsens under. Hon har försökt att uttrycka ångesten hos den som en gång vägrade att ta emot sitt barn – som var "för rädd och svag" som hon uttrycker det och som sedan inte kunde få ett barn. Vaggsången som aldrig vart sjungen kommer till henne, och den som "osedd måste dö" skrämmer spöklik i den tid då varken gråt eller skratt finns kvar

för modern.

Är detta bara poesi? Nej! Vi har många vittnesbörd om liknande fall ur verklighetens bilderbok. Kanhända kan Tove Ditlevsen väcka någon nu, sedan hon själv har gått bort, genom att aktualisera en av de dystra följderna av det som har kallats "fri" abort. Vår lagstiftning i dag har försvarats inte minst av kvinnor. Läs bara protokollen från riksdagen! Hör där ekon av röster som hett och högt talat om "kvinnans rätt", om frihet och bestämmande över den egna kroppen. Tove Ditlevsens dikt låter oss höra bikten av den som trodde att hon var fri när hon bestämde sig för att avvisa det barn hon skulle få.

Kan en moder förgäta sitt barn? Det är en fråga i Bibeln.

Ja, det är tänkbart enligt bibelordet. Men den mor som icke har "förbarmande med sin livsfrukt" är ingen frisk mor utan en sjuk, en skadad. Det normala är önskan att bli mor – moderskapet är en lycka, en del av livets mening.

När förslaget om nu gällande abortlag presenterades i tidskriften *Departementsnytt* 1974:10 slogs det upp som nyhet på första sidan med rätt stora bokstäver: "Kvinnan själv fattar beslut om abort t. o. m. 12:e veckan." Det är en riktig beskrivning av den socialdemokratiska regeringens proposition men i sak tvivelaktig. Det är inte kvinnan själv som alltid fattar beslutet – det är ofta andra än hon som vill barnets död. Dels kan hennes partner – en eller flera – eller hennes man direkt eller indirekt kräva abort, dels kan hon ha utsatts för en hjärntvätt, en indoktrinering från kända eller okända krafter i tiden som lett henne till beslutet, bl. a. genom att försäkra riskfriheten i företaget. Därtill har ju ett alltmer omänskligt samhälle ställt henne i en situation där begreppen är oklara ora rätt och orätt, där synen på vad som är standard och livsvärde har förvänts, där stundom gifter, droger och problem med arbete och samliv saboterat hennes liv och förgiftat hennes tillvaro. Inte bestämde hon det själv. Kvinnan själv vill inte abort. Det är principen. Det är den allmänna regeln.

Kunde vi bygga ett samhälle där det naturliga, det äkta och sant mänskliga rådde och kvinnan finge förverkliga sig själv skulle hon som alla kvinnor i alla tider vilja ha barn, vilja vara mor, vilja ta hand om barnet och ge det maximal trygghet. Därför har det på mig verkat mest beklämmande att kvinnor – också i riksdagen – i som jag förmodar ärlig övertygelse att vara humana och kvinnovänliga försvarat abortlagen och de många aborterna.

Vem säger åt våra barn att en abort i unga år kan leda till psykiska skador, även hos den mest "frigjorda"? Vem talar om att en abort kan leda till sterilitet? Och vem talar om att det finns kvinnor som redan som tonåringar gått med på aborter och sedan inte kunnat få barn? Det är den situationen Tove Ditlevsens dikt tolkar. En abort kan också leda till döden. Det har hänt och händer alltjämt. Till allt det jag sagt i denna fråga vid många riksdagar har jag också velat lägga detta.

Jag ber även att få betona uppfattningen att ingen mot sitt samvete

och mot Guds bud skall tvingas att medverka vid abortingrepp. Här vill jag hänvisa till motionen 473 vid riksmötet 1975/76, som är väckt av herr Fridolfsson. Den innehåller sådant som är aktuellt även i dag. Bl. a. står det: "Enligt riksdagens beslut skall läkare och annan sjukvårdspersonal, som av etiska eller religiösa skäl icke anser sig kunna medverka vid aborter, erhålla befrielse från medverkan vid sådana ingrepp." Man tycker nästan att det låter som en lagtext. Därefter citeras utskottsberäkningen, som förutsätter att läkare och annan sjukvårdspersonal som har betänkligheter skall slippa att medverka vid abortingrepp. I praktiken har det, enligt motionärerna, visat sig att personal som anhållit om befrielse i vissa fall icke fått den beviljad. Man menar att det råder oklarhet om tillämpningen av författningen och att det är angeläget att man får giltiga bestämmelser. Motionen är undertecknad av bl. a. Ingegerd Troedsson, och jag tror att hon har samma uppfattning i dag. Jag skulle gärna vilja höra hur regeringen, som jag har väntat mig mycket av, ser på syftet med dessa motioner.

I går förekom i Västerbottens läns landsting en debatt om denna fråga med anledning av en interpellation om rätt till samvetsfrihet. Svaret var enligt min mening mångtydigt. Även om det utmynnade i ett besked att personalen vid sjukhusen i vårt län i allmänhet och hittills väl alltid kunnat få befrielse från deltagande vid abortingrepp, så har det förekommit problem med det.

Låt mig upprepa kraven i motionen 723, som utskottet har avstyrkt. Jag menar att den nuvarande abortlagen måste upphävas och ersättas av en ny. För Kristi församling i Sverige är det självklart. Abortlagen strider nämligen mot Bibeln. Det är tydligt utsagt i Den heliga skrift att Gud ensam är herre över liv och död. Det är ett fruktansvärt samhälle vi ser in i om vi skulle ändra på den regeln. Jag tror inte att någon medvetet är ute efter det, men vi skall se till att det inte sker i praktiken.

Abort är kränkning av livets helgd. Den är ett brott mot människans integritet och höga kallelse. I en högt stående rättsstat är abort i grunden otänkbar och omöjlig att försvara, om de grundläggande mänskliga rättigheterna samtidigt skall försvaras. Jag tror att vi är ense om det, men varför då inte verka för en förändring av lagstiftningen? Vi bör också komma ihåg att vårt folks existens hotas av de låga födelsetalen med kanske 95 000 födda i år, kanske färre. Många av dem är invandrabarn, som kanske så småningom utvandrar. Våldiga perspektiv öppnas också här. Vi hade behövt många av de ofödda barn som inte var välkomna.

I landstingen förs oerhörda debatter om hur man skall få pengarna att räcka. Skall man prioritera ingrepp i dödens tjänst – eller åtminstone inte i livets – när man har så ont om pengar?

Jag har med mig de läkarregler som antogs av Sveriges läkarförbunds fullmäktige den 8 juni 1968. Jag förmodar att reglerna har samma lydelse även i dag. I punkten 3 står: "Läkaren skall besinna vikten av att skydda och bevara människoliv." Den politiskt medvetne skattebetalaren och riksdagsmannen bör besinna att våra medel skall ställas i livets tjänst.

Det behövs en ny syn på livet, har jag skrivit i motionen. Det kanske var fel uttryckt. Det är den gamla, riktiga synen, som vi måste få tillbaka, den kristna församlingens, Bibelns och rättssamhällets syn. Vi behöver en ny lagstiftning också på skolans område, en annan sexualupplysning och en kristendomsundervisning, som från första början ger åt barnen de kunskaper om människan, om skapelsen och om livet som de behöver för att leva och för att så långt det är möjligt i en värld av ofullkomligheter nå harmoni samt finna mening och mål.

Jag talar inte så här för att irritera. Man har kallat mig riksdagens mörkman nr 1. Det har stått i en småländsk tidning. Jag godtar gärna den beteckningen. Jag har många fel, men jag har svårt att tänka mig att mina pengar är med och betalar en sådan här verksamhet och inte, i stället får gå till en annan undervisning, till andra läromedel och till en annan samhällssyn då det gäller fostran av de unga. Störtfloden i nuet av ting och förhållanden som bryter ner de unga är så fruktansvärd att alla som har ansvar för samhällets utveckling och bestånd känner fruktan. Är det någon som inte känner fruktan? Var finns botemedlen?

Svaret är svårt att ge. Men alla andra mediciner kommer att vara utan resultat, om inte vårt folk finner vägen tillbaka till livskällorna, till grundvalen för ett rättssamhälle, alltså till Guds ord, till Bibeln och tillämpningen av denna bok.

Det är meningslöst att yrka bifall till min motion. Utskottet har skrivit som det har skrivit, och till mig lyssnar man inte just nu. Det är så mycket som försiggår – det vet vi alla – en sådan här dag. Jag instämmer i vad Sven Johansson har sagt och även i hans yrkande.

Statsrådet INGEGERD TROEDSSON:

Herr talman! Det är riktigt att jag tidigare klart har framhållit att läkare och annan sjukvårdspersonal, som av etiska eller religiösa skäl har svårt att acceptera abortingrepp, skall slippa delta i den verksamheten. Jag har deklarerat samma klara inställning i dag.

Det är också riktigt att jag tidigare har ställt mig bakom en motion, vari hemställdes att det tydligt skulle framgå att läkare och annan sjukvårdspersonal, som av etiska eller religiösa skäl begär befrielse, skall medges sådan befrielse i alla fall där det inte föreligger fara för moderns liv och hälsa. Det var i en situation, då socialstyrelsens cirkulär inte stämde överens med denna min och riksdagens klart uttalade uppfattning.

I det betänkande som behandlade den motionen sade utskottet också: Det är därför beklagligt att socialstyrelsen inte ansett sig i sina anvisningar böra ansluta sig till utskottets synpunkter beträffande sjukvårdspersonalens medverkan vid abort.

Efter detta uttalande och efter ett JO-uttalande har, som jag nämnde, socialstyrelsens cirkulär ändrats så att det numera väl överensstämmer med dessa synpunkter vad beträffar medicinalpersonalens rätt att slippa delta i abortingrepp.

Det finns, som jag också tidigare sade, i dag inget som tyder på att

sjukvårdshuvudmännen inte skulle respektera denna inställning. Skulle utvecklingen trots detta visa att cirkulärets anvisningar inte skulle vara till fyllest är regeringen naturligtvis beredd att ta upp frågan om författningsreglering till övervägande, men jag finner det angeläget att än en gång betona att inget i dag tyder på att cirkuläret och anvisningarna icke skulle följas.

NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Vid tidigare tillfällen när vi har behandlat abortlagen och då särskilt frågan om medicinalpersonalens rätt att vägra medverka vid abortingrepp, om det strider mot vederbörandes etiska och religiösa övertygelse, har det vid utskottsbetänkandet funnits en moderat reservation av samma innebörd som Sven Johanssons yrkande här i dag. Det kan därför vara skäl att motivera varför det i dag inte finns en sådan reservation.

Jag har samma uppfattning som tidigare, nämligen att när det gäller att på det här sättet garantera vissa medborgargrupper samvetsfrid så ligger det för mig närmast till hands med en lagstiftning. Det kunde vi gott ha bestämt oss för den gången detta var aktuellt. Nu blev det inte så. Jag kan väl med ett känt uttryckssätt säga att vi nådde inte ända fram. Men vi nådde en bra bit på väg.

Riksdagen har alltså på utskottets förslag mycket bestämt sagt ifrån att denna sjukvårdspersonalens samvetsfrid *skall* gälla och att den skall vara garanterad. Det är väl en nästan unik händelse när riksdagen – alltså på socialutskottets förslag – vid den senaste behandlingen så eftertryckligt, jag vill nästan säga tog socialstyrelsen i örat för att den hade utfärdat ett cirkulär som inte stämde med riksdagens tidigare beslut. Det nya beslutet ledde också till rättelse.

Inom parentes kanske det kan vara värt att påpeka för Sven Johansson att det rättsfall från regeringsrätten som han nämnde väl just avser en händelse som inträffade *före* utgivandet av den senaste lydelsen av socialstyrelsens cirkulär. Men det ändrar inte någonting i sak, för det är självklart som regeringsrätten säger att det finns inte någon lag eller annan författning.

Nu är det emellertid så att när man vill garantera en medborgargrupp en viss rättighet så finns det olika sätt att göra det. Lagstiftning är ett sätt, och visst hade det kunnat vara ett utmärkt sätt i det här fallet. Men man skall inte säga att det inte finns något annat sätt, och jag skulle nog ändå vilja tro att ett så bestämt uttalande av riksdagen som det som här föreligger, uppföljt med anvisningar från det ansvariga ämbetsverket, bör ge en mycket god garanti.

Jag vill till sist säga liksom statsrådet Troedsson att skulle det mot all förmodan i framtiden visa sig att den garantin inte håller så kommer i varje fall jag, och jag vågar försäkra hela den moderata gruppen – ja, det skulle förvåna mig mycket om inte hela riksdagen gjorde det när den har varit enhällig i denna fråga – omedelbart att ta itu med saken

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

Vissa abortfrågor

och se till att samvetsfriden får det skydd den kan behöva. Men t. v. är jag alltså övertygad om att det skydd som vi nu har givit kommer att hålla, och jag menar att det hör till vad man kan kalla parlamentarisk disciplin att när vi har fattat ett beslut av den här innebörden så får det prövas i verkligheten innan vi eventuellt går vidare och använder en ny teknik för att nå samma syfte – för om syftet är riksdagen, såvitt jag har förstått, helt enig.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

SVEN JOHANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Både statsrådet Troedsson och Nils Carlshamre svävar på målet. Det finns inte något som är tryggt och säkert att lita till. Nu säger de båda, att om det i framtiden skulle hända något, så är man beredd att lagstifta. Men vi går mot en oviss framtid när det gäller att lagstifta och jag tycker att statsrådet skall fatta det beslutet när det finns möjligheter.

NILS CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Om Sven Johansson kunde finna att jag svävade på målet, så har Sven Johansson anspråk på klarhet i uttryckssättet som jag aldrig tror mig kunna leva upp till.

SVEN JOHANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att det är många som uppfattade att herr Carlshamre svävade på målet, för om man är säker på att ingen kommer att tvingas behöver man inte avge någon reservation och säga, att om det och det skulle hända, så är jag och hela moderatgruppen beredd att begära en lagstiftning.

NILS CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Den trygghet som Sven Johansson nu efterlyser kan inte nås ens med lagstiftning, för som bekant är det möjligt att bryta en lag. Och då får man tillgripa påföljder efteråt. Det är ungefär samma förhållande här.

FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag står förvisso inte här som talesman för moderata samlingspartiet i första hand. Men att sväva på målet är något som gäller för hela utskottet och för samtliga partigrupper här i riksdagen, som ställer sig bakom det utskottsbetänkande som vi nu behandlar. Det gäller inte bara de två moderata talesmännen.

Kravet att ingen inom sjukvården anställd, som av etiska eller religiösa skäl finner det oacceptabelt att medverka vid abortingrepp, skall tvingas utföra sådant arbete har som bekant varit uppe till riksdagens prövning ett par gånger tidigare. Senast i fjol hade riksdagen att behandla en motion av mig med liknande yrkande som i motionen 1102. Och när utskottet

i föl behandlade min motion reserverade sig de moderata ledamöterna för bifall till mitt yrkande. Men riksdagsmajoriteten röstade emot reservationen. Jag hade alltså större framgång med min motion än årets motionär, men inte heller i föl gick det att få en ändring till stånd.

Efter den nya abortlagens tillkomst har ansvariga statsråd besvarat frågor och interpellationer om sjukvårdspersonalens skyldigheter att utföra abortingrepp. Jag vill nu säga att jag är övertygad om att samtliga riksdagsledamöter, oberoende av partitillhörighet, uppriktigt menar att ingen anställd som hyser betänkligheter däremot skall behöva medverka vid abortingrepp. Jag tror att respekten för människors religiösa uppfattning är stor bland politiker. De vet att det ligger sprängstoff i denna fråga. Men jag är inte lika övertygad om att de som har att fördela arbetsuppgifterna inom sjukvården har möjligheter att vid varje tillfälle respektera personalens önskemål och krav. Sjukvårdshuvudmännen, som har att planera abortverksamheten och se till att en abortsökande kvinna får berättigad abort, kanske i en viss situation inte har tillgång till personal som vill utföra ett abortingrepp, och då uppstår en situation som kan få konsekvenser för den personal som har samvetsbetänkligheter.

Det är detta som är otillfredsställande: att olika tolkningar och glidande formuleringar kan resultera i att personal med religiös tro råkar i svårigheter. Jag har tidigare framhållit, och kan säga det även nu: Jag anser att en lag om rätt för sjukvårdspersonal till befrielse från medverkan vid abort borde antas av riksdagen. Vi stiftar lagar i det här huset i hundratal, ja, i tusental. Många är av ringa värde, en del kanske helt onödiga. Varför skulle då inte riksdagen kunna lagreglera en fråga som för många inom sjukvården är en av de viktigaste och för deras samveten den mest känsliga? Här vill riksdagen tydligen inte lagstifta.

Eftersom utskottet är enigt i år finns det inga möjligheter att vinna gehör för den här uppfattningen. Trots detta instämmer jag i motionärens yrkande om bifall till den andra att-satsen.

Jag noterade, och det tror jag alla som intresserar sig för den här frågan gjorde, att statsrådet i sitt interpellationssvar sade sig följa frågan med stor uppmärksamhet och att regeringen, om det skulle bevisas vara nödvändigt med en lagstiftning, skall pröva den saken. Detta tycker jag är något som vi bör notera.

NILS CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! När riksdagen har valt att garantera sjukvårdspersonalen samvetsfrihet genom ett mycket bestämt uttalande, och då detta följts upp med anvisningar från det ansvariga ämbetsverket, är det självfallet viktigt för att den metoden skall bli effektiv att vi inte själva här i kammaren ifrågasätter innebörden i det beslut som vi har fattat. Därför vill jag bara notera att det inte finns några glidande formuleringar. Socialutskottets uttalande, som har lett till riksdagens beslut, är absolut klart. Det framgår helt entydigt att sjukvårdspersonalen skall ha denna rätt till samvetsfrihet. Efter dagens debatt får det inte kunna sägas ute i

landet att man i riksdagen inte är riktigt säker på vad beslutet innebär. Vi är säkra. Uttalandet är ovillkorligt. Man skall ha denna rätt, men vi har valt en annan metod än lagstiftning.

Jag upprepar att jag personligen gärna sett att vi från början hade haft en lagtext, men i dagens läge kan jag inte finna anledning att, utan att någonting har inträffat som föranleder det, byta metod.

FILIP FRIDOLFSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! I socialstyrelsens cirkulär står bl. a. följande att läsa: "Socialstyrelsen förutsätter att den, som under återopande av sådana betänkligheter förklarar sig önska erhålla befrielse från att medverka i abortverksamheten, skall slippa delta däri." Det står alltså "socialstyrelsen förutsätter", vilket jag anser vara en glidande formulering.

NILS CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Nej, det är nog inte en glidande formulering. Om man förutsätter någonting, utgår man från att det man förutsätter är närmast självklart. Det är ostridigt, och det är därför man kan förutsätta det.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Det är nästan så att jag känner mig manad att be om ursäkt för att jag som representant för oppositionen nu lägger mig i det stillsamma gräl som regeringspartierna fört i denna fråga. Jag delar den uppfattning som framfördes av fru Troedsson. Hon läste också i sitt svar till stora delar upp vad utskottet har skrivit i frågan. Det är inte alltid jag delar fru Troedssons uppfattning, men i denna fråga finns det anledning att understryka att vi har liknande ståndpunkter.

Den nya abortlagen, som trädde i kraft den 1 januari 1975, antogs av riksdagen med betydande majoritet. Herr Tore Nilsson i Agnäs sade att den framlades i en proposition från den socialdemokratiska regeringen, och det är riktigt, men det skedde under stor anslutning från representanter för olika partier i riksdagen. Lagändringen hade föregåtts av en grundlig utredning, som också var remissbehandlad, och beslutet hade alltså en stark förankring i den svenska riksdagen.

Någon anledning att nu ändra lagen i något avseende finns inte. Utvecklingen sedan lagen antogs har visat att de farhågor, som fanns när man anpassade abortlagstiftningen till den nya tidens krav och gav kvinnorna rätt att bestämma om de skall ha abort eller inte, var obefogade. Jag vill understryka utskottets uppfattning, som herr Carlshamre upprepat vid flera tillfällen i dag, att utskottet betraktar abort som en nödfallsutväg, att den under inga förhållanden får vara ett preventivmedel och att utskottets uttalanden till alla delar förpliktar ungefär som en lagstiftning.

Det har visserligen inte stiftats någon lag i denna fråga, men när riksdagen har gjort ett så klart uttalande kan det inte missförstås av socialstyrelsen vare sig nu eller i framtiden. Jag skulle vilja se det ad-

ministrativa organ som skulle gå ifrån vad riksdagen så klart uttalat. Jag tror att både Sven Johansson och hans drabanter kan känna sig lugna i det avseendet. Det behövs inte någon speciell lagstiftning på det här området.

Sven Johansson sade vidare någonting om att tillfälliga ändringar i samhällssynen skulle kunna få förödande verkan. Vad finns det för tecken som tyder på detta? Han påstod också att utskottet uttalat att det skulle vara en förmån att få fri abort. Var kan man finna ett sådant uttalande i socialutskottets betänkanden under alla de år som denna fråga har diskuterats? Jag tror att man tjänar på att vara saklig, även om man inte är tillfredsställd med det gjorda uttalandet.

Sven Johansson tog i sin motion upp kravet att sjukvårdspersonal inte skall vara skyldig att medverka till abort, om den av etiska eller religiösa skäl är emot ett sådant ingrepp. Vi har klart sagt ifrån att medicinalpersonal med den inställningen inte skall användas för sådana ingrepp. Det har inte heller någon gång inträffat att sjukvårdspersonal tvingats medverka vid sådana. Det måste ju ändå vara en betryggande omständighet.

Både Filip Fridolfsson och Sven Johansson säger att utskottet svävar på målet. Det är inte riktigt. Utskottets uppfattning kan inte uttryckas klarare än vad vi har gjort.

Till sist bara några ord om Tore Nilssons i Agnäs inlägg. Det är kanske överflödigt att reagera mot det han sade, men vad är det herr Nilsson i Agnäs vill när han talar om att aborter leder till döden, osv.? Jo, han vill ha tillbaka den lagstiftning som drev unga flickor och kvinnor ut till kvacksalvare. Då var det verkligen fara för livet för dessa kvinnor. Är det den vägen som skall vara lösningen på abortfrågan, Tore Nilsson i Agnäs, vill jag verkligen säga att det icke kan vara rimligt.

Sedan kan det naturligtvis vara bra och slående med diktläsning här i kammaren. Men i Tore Nilssons tolkning lät det som ett hån för de kvinnor som nödgas göra abort – under former som Tore Nilsson inte har någon aning om, och han vet inte heller vad som har lett dessa kvinnor till att begå en aborthandling. Jag tycker att om något har varit omänskligt i denna debatt så har det varit Tore Nilssons inlägg.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

TORÉ NILSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har aldrig sagt att jag vill ha tillbaka den lagstiftning som fanns tidigare. Jag vill ha en ny lagstiftning och en bättre lagstiftning, och på andra områden vill jag ha en förändring i samhällets attityd mot de unga och en lagstiftning som gör att flera människor får hjälp för att slippa komma i denna situation.

Beträffande Tove Ditlevsens dikt är jag medveten om att det kan finnas fall som är behjärtansvärda. Tove Ditlevsen säger själv att den som sjöng den här sången var för rädd och svag. Men jag sade att det var ett omänskligt samhälle som kan vara ansvarigt för mycket av detta.

Nr 37

**Onsdagen den
30 november 1977**

Vissa abortfrågor

Beträffande talet om att det fanns enighet i riksdagen vill jag påpeka att det då väcktes en motion, nr 1729, undertecknad av ett helt parti, där man som första punkt begärde att propositionen skulle avslås. Debatten började kl. 9 den 29 maj 1974 och slutade först strax före midnatt. Det var många inlägg, och det var många som förskräcktes inför det som skulle ske. Men nu förskräcks inte Göran Karlsson av vad som har skett. 30 000 aborter betyder tydligen ingenting för honom.

Sedan några ord om riskfriheten. Elisabet Sjövall säger i en skrift, som jag har här, att risken för sterilitet beräknades till högst 4,5 % i det betänkande som lades fram, men hon befarade att risken var betydligt större. Har man talat om det för de unga människorna, och de äldre?

Beträffande kvinnans bestämmanderätt har en krönikör i den största oppositionstidningen, Aftonbladet, vid namn Bosse Gustafson, skrivit att det är bra att vi får fri abort, för tänk så många män som då slipper en sammanlagd utgift för barnbidrag.

Talet om den här vänligheten mot kvinnan är ett mycket ihåligt tal. Man har under sken av att vara barmhärtig mot kvinnorna glömt bort att det många gånger är så att de utlämnas till ensamhet som aldrig förr. Man har en grundsyn, som är spridd och betonad inte minst i massmedia, att man skall ha rätt till sexuell njutning utan att behöva ta ansvaret för följderna av det sexuella umgänget; därför är abortlagen bra att ha. Det är också en aspekt på denna fråga.

Jag bryr mig inte om att bemöta Göran Karlssons angrepp i övrigt. Jag vill bara säga att det är beklagligt om Göran Karlssons uppfattning delas av det stora flertalet i vårt land. I så fall är vi verkligen på väg mot en katastrof.

SVEN JOHANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag förmenar inte Göran Karlsson att föra fram sina åsikter, men jag representerar en inte så ringa del av svenska folket, och jag har samma rättighet som Göran Karlsson.

Göran Karlsson uttalade sig om de farhågor man hade när lagstiftningen genomfördes. De som hyste dessa farhågor är alltså de som får ta hand om människor i deras nöd. Jag vet inte vart människor går när de upplever besvikelse över att de har använt sin frihet, men jag vet vad det innebär för människor som trodde på friheten.

Göran Karlsson blev litet irriterad över att jag sade att det var en förmån. Om jag läser igenom protokollet kanske jag skulle kunna hänvisa till sådana uttryck. Men fri abort, som man talade om att kvinnorna skulle få, det ser väl många som en förmån.

När det sedan gäller informationen vill jag säga att vad vi kräver – och det har vi rätt att kräva, för vi har många bakom oss – är att samhällets kristna och etiska syn skall komma med i den information som går ut i vårt land. I skolorna, där våra barn och där de kristna bekännarnas barn går, har vi rätt att få med den etiska värderingen också när man informerar om sådana här frågor.

Sedan konstaterar jag bara att vi inte har någon sådan lagstiftning som vi kunde ha fått – jag anser att en lagstiftning är mycket starkare än socialstyrelsens anvisningar.

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

Vissa abortfrågor

GÖRAN KARLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej, Sven Johansson, så enkelt går det inte att komma ifrån uttrycket "förmånen av fri abort"! Det uttrycket finns inte i betänkandet; det är inte uttalat någon gång av utskottet, utan det är en fri uppfinning av herr Sven Johansson, som har tolkat detta som en viss potentat gör när han läser Bibeln. Håll er i stället till vad utskottet har uttalat! Vi har i betänkandet klart och tydligt uttryckt att medicinalpersonal skall slippa behöva bli anlitad i abortärenden. Detta är utskottets mening, uttalad åtskilliga gånger, och den meningen har inte ändrats nu utan understrukits ännu en gång.

Jag bryr mig inte om att bemöta herr Tore Nilsson i Agnäs mer än beträffande ett enda ord. Han säger att det skulle leda till katastrof, om man följde den linje jag förordar. Tore Nilsson får naturligtvis ha sin undergångsfilosofi, men om vi ser på utvecklingen av aborter i Sverige, finner vi att det nu, för första gången sedan år 1960, ser ut som om vi skulle kunna nå ett lägre aborttal i år än föregående år. Oavsett om man ansluter sig till Tore Nilssons filosofi eller inte måste man väl vara nöjd med att den utveckling han fruktat har kunnat hejdas.

TORE NILSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte vilka siffror Göran Karlsson avser när han talar om ett lägre antal aborter det här året, men jag vet i alla fall att siffrorna pendlar omkring 30 000-strecket.

Jag har här uppgifter som visar att vi åren 1950–1968 hade sammanlagt 96 447 aborter, 14 286 aborter år 1969, 16 400 år 1970 och 19 000 år 1971. Sedan den nya abortlagen tillkom har siffrorna stigit till 30 000. Jag hoppas verkligen att Göran Karlsson har rätt när han säger att trenden kommer att vända. Men vi bör också tänka på befolkningsutvecklingen i Sverige. Vi är på väg att få allt fler gamla människor och allt färre unga, så även om abortsiffrorna skulle sjunka, är det katastrofalt om 20 000 foster bortopereras, eftersom vi behöver barnen och framför allt kvinnorna behöver bli mödrar och vi i vårt samhälle behöver återfå den gamla kristna synen på fostret såsom en människa.

GÖRAN KARLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! De siffror jag använde är officiella och gäller för innevarande år.

Sedan var det ju så, herr Tore Nilsson, när ni åberopar siffrorna för tiden före 1960, att man då fick en liberalisering av aborterna. Följaktligen fick vi då också ett ökat antal officiella aborter. Vad Tore Nilsson glömmer är de *illegala* aborterna, som det inte finns några siffror på men som man kan anta ligger på ett ganska högt antal. Glöm inte, Tore Nilsson,

att den linje ni förordar driver människor till kvacksalveri och illegala aborter! Kan detta verkligen vara någonting att framträda med?

Förste vice talmannen anmälde att Tore Nilsson och Sven Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag har lyssnat till den första delen av den här debatten med uppmärksamhet och försökt följa argumenten. I sak är väl de flesta av oss överens om att det f. n. inte finns något aktuellt fall av tvång mot sjukvårdspersonal, som kräver ett ingripande från riksdagen. Vi har nu nya tillämpningsanvisningar från socialstyrelsen, vi har flera uttalanden från socialutskottet och i dag också från statsrådet Troedsson i samma riktning, och det är bra.

Men sedan den 6 oktober i år har vi följande uttalande från regeringsrätten:

”Varken genom lag eller genom annan författning har landstinget be- tagits sin befogenhet att av läkare i landstingets tjänst fordra medverkan vid abort enligt abortlagen. Såvitt visats i målet har ej heller eljest med- delats någon föreskrift, som sjukvårdsstyrelsen haft att följa men med vilken det klandrade beslutet ej är förenligt. Beslutet strider följaktligen ej mot lag eller annan författning och överskrider ej heller på annat sätt styrelsens befogenheter.”

Vi har också ett uttalande från JO för något år sedan, där han ansåg: ”Socialstyrelsens tillämpningsanvisningar var visserligen inte grundade på något bemyndigande i abortlagen men måste det oaktat anses mer bindande för sjukvårdsstyrelsen än socialutskottets uttalande.” I dag har vi i samband med behandlingen av konstitutionsutskottets betänkande nr 1 fått klart för oss att vad JO säger är utan appell.

Såvitt jag förstår är detta en juridisk fråga. Det här domslutet från regeringsrätten ger skydd åt en huvudman som skulle vilja handla mot riksdagens mening, och det är såvitt jag kan finna en inbjudan till lag- stiftning.

Jag har inte lyckats förstå varför man motsätter sig en utredning om hur vi skall kunna bringa lagstiftningen i överensstämmelse med riksdagens på annat sätt än genom lag och förordning uttalade intentioner, och jag kommer därför att rösta för Sven Johanssons i Skärstad motion i avseende på mom. 2.

I detta anförande instämde Lars Schött (m).

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Enligt alla källor finns det inte någonting som tyder på att någon sjukvårdshuvudman i Sveriges rike skulle ha tvingat personal att medverka vid aborter. Kan inte Gunnar Biörck nöja sig med att vad

som råder i praktiken, det behöver man inte lagstifta om?

Sveriges sjukvårdshuvudmän är säkerligen lyhörda i det fallet – det visar ju deras åtgöranden under de år som har gått sedan den fria aborten infördes och sedan socialstyrelsen utfärdade sitt senaste cirkulär i frågan.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag skulle ha kunnat instämma med Göran Karlsson före den 7 oktober i år. Det är regeringsrättens utslag som jag anser tvingar fram lagstiftning.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Regeringsrättens utslag visar ju att det inte finns någon lagstiftning på området; det är därefter man har handlat.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till yrkandet 2 i motionen 1102 av Sven Johansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Sven Johansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 11 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till yrkandet 2 i motionen nr 1102 av Sven Johansson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Sven Johansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 268
Nej - 36
Avstår - 1

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

Vissa abortfrågor

§ 19 Föredrogs

Kulturutskottets betänkande

1977/78:13 med anledning av motion om inventering av byalag

Utskottets hemställan bifölles.

§ 20 Fritidspolitiken

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1977/78:14 med anledning av motioner om fritidspolitiken och om en socialt inriktad rekreativspolitik.

I detta betänkande behandlades motionerna 1976/77:739 av Georg Andersson m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen hos regeringen begärde att en utredning tillsattes med uppgift att utreda i motionen aktualiserade frågor inom det fritidspolitiska området, och 1976/77:753 av Lennart Nilsson m. fl. (s).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:739,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:753.

Reservation hade avgivits av Georg Andersson, Ingemar Leander, Åke Green, Lars-Ingvar Sörenson, Hans Alsén, Lennart Bladh och Helge Klöver (samtliga s) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:739 hos regeringen skulle anhålla att en utredning tillsattes med uppgift att utreda i motionen aktualiserade frågor inom det fritidspolitiska området.

LENNART BLADH (s):

Herr talman! Kulturutskottets betänkande 1977/78:14 behandlar två motioner som rör fritidspolitiken och den socialt inriktade rekreativpolitiken.

I motionen 739 konstaterar motionärerna att fritiden ökat kraftigt genom olika arbetstidsreformer. Man påpekar också att pensionsåldern sänkts i flera etapper. Det har inneburit att fritiden ökat för väldigt många människor i vårt land. En stor del av reformutrymmet har använts till åtgärder som medfört mera fritid och förkortad arbetstid. Motionärerna utgår ifrån att man vill att alla skall få möjlighet att utnyttja den ökade fritiden på ett meningsfullt sätt. I motionen granskas sedan från dessa utgångspunkter fritidens längd och innehåll för olika grupper. Man ger exempel på olika undersökningar som visar brister i människornas fritidsförhållanden, och det är kanske särskilt på den punkten motionen vill påvisa någonting. Man nämner låginkomstutredningens levnadsnivåundersökning. Man nämner handikapputredningens betänkande Handikappanpassad kollektivtrafik. Man tar upp olika intervjuer som belyser

dessa ting från olika håll.

Mot denna bakgrund redovisar vi i motionen förslag till en utredning som ser över fritidspolitiken. Beträffande denna utrednings inriktning anför man några synpunkter. Man påtalar att det är angeläget att en inventering av de önskemål som i dag finns när det gäller utnyttjandet av fritiden kommer till. Man säger också att det är ett kartläggningsarbete av generell natur. Vidare påpekas att utredningen bör överväga vilka åtgärder inom skilda områden som är nödvändiga för att undanröja de hinder som finns för många människor att utnyttja sin fritid. Man tar särskilt upp att utredningen bör titta på arbetet på friluftss- och rekreationsområdet och man påtalar behovet av rekreation såväl efter den dagliga arbetstidens slut som i samband med helger och längre sammanhängande semesterperioder.

Det är intressant att notera vad som sker på en del områden. Allemansrätten har ju i vissa fall också diskuterats och ifrågasatts. Likaledes har i olika utredningar påtalats fritidens betydelse för barn och ungdom, både den dagliga fritiden, den veckolånga fritiden och sommarfritiden.

Motionen tar sedan upp olika saker om möjligheten för de grupper som i dag kanske är åsidosatta. Det gäller låginkomsttagare, barnfamiljer, pensionärer och handikappade. Motionärerna vill då att man anger vilken inriktning och omfattning utbudet av rekreation bör ytterligare ha. Man talar om att valfrihet måste uppnås för fler människor i samhället och att fritiden måste bli meningsfull.

Man ägnar en särskild del åt det kommersiella inslaget i fritidsutbudet och menar att det behövs en kartläggning. Man frågar sig också om inte en hel del är styrt. Om man granskar utbudet i dag och ser hur det fungerar finner man att det säkerligen finns hämmande effekter för många. Bara för en enkel promenad måste snart människor ha särskilda kläder och särskild utrustning, och det innebär indirekt att många kanske drar sig för att använda sin fritid på ett rekreerande sätt.

Motionärerna tar till sist upp det faktum att folkrörelserna har en stor roll i det här sammanhanget. Samhällets satsningar på anläggningar bör ligga som grund, men folkrörelserna bör vara med och ge innehåll åt det hela.

Motionen 753 kommer motionären själv att belysa.

Motionerna har varit ut på remiss. Utskottet har vänt sig till de tunga instanser som sysslar med dessa ting: statens naturvårdsverk, statens ungdomsråd, Kommunförbundet och Sveriges riksidrottsförbund. Därjämte har Sveriges turistråd och Kommittén kyrkan i fritidssamhället inkommit med egna yttranden.

Statens naturvårdsverk svarar för åtgärder inom idrotts- och friluftsliv, och verket redogör i sitt svar för vad man sysslar med, och det är den intressanta och tunga biten. Verket tillstyrker en utredning som klarlägger hindren för en meningsfull fritid och föreslår åtgärder som utjämnar skillnaderna mellan olika grupper i samhället. Det är just en tung bit i ett remissyttrande där man har uppmärksammat att det finns skiljaktigheter

och brister och att alla inte kan vara med. Detta bör man åtgärda.

Man anser vidare att studier av fritidsvanor och önskemål, av hinder och olika gruppers möjligheter skall vara med i planeringen.

Man nämnar också "breddidrotten" och menar att många av de grupper som kommer i kläm är motionärer som blir avvisade från de anläggningar som finns. Man säger att nyttjandestudier av hur man använder traditionella anläggningar är mycket viktigt. Vilka kommer dit? Vilka intressegrupper tillfredsställer de? Och vilka får inte plats? Det sista är en kärnpunkt.

Man anger också att friskvården är mycket angelägen. Man säger att även här når informationen främst dem som redan är motiverade för motion. Att finna och överbygga hindren och nå de stora andra grupperna är en angelägenhet av stora mått.

Man anför vidare att samhället i dag kan erbjuda en hel rad fritidssysselsättningar och att det gäller att finna lämpliga former för information. Man säger att skolan och folkrörelserna har en viktig uppgift att fylla här och tar också upp det kommersiella inslaget och säger att man måste se till att det inte blir avgörande. Man poängterar att det är många grupper i samhället som är utsatta för detta. Särskilt ungdomen har i dag ett utbud riktat mot sig som är svårt att stå emot.

Man tar också upp frågan, vilka som under semestertid har chans att få ett miljöutbyte.

Statens ungdomsråd har till uppgift att inom samhällets ram för fritids- och kulturpolitik främja verksamhet bland barn och ungdom samt följa och stimulera forsknings- och utvecklingsarbete här. Rådet bedriver en omfattande försöksverksamhet i nära samarbete med ungdomsorganisationerna. Rådet tar i sitt remissyttrande också upp att det håller på att undersöka det kommersiella inslaget i ungdomsverksamheten. Rådet tycker att en övergripande utredning är på plats och tillstyrker förslaget. Man redogör vidare för sin försöksverksamhet på olika håll.

Man tar emellertid som en särskild punkt upp att ett kartläggningsarbete pågår för att se vilken inverkan det kommersiella inslaget har ute på fritidsområdet.

Man säger sedan också att samhället i sin helhet har genomgått en utveckling där fritidens omfattning och betydelse ökat. Man tar upp samma tankegångar som kommit fram både från motionärerna och i remissvar. Man säger att det finns anledning att nogsam studera innehållet och utnyttjandegraden.

Man nämnar vidare stugbyar o. d. som bör ligga så att de är möjliga att tillgå för alla grupper, även för låginkomsttagare.

Sveriges riksidsrottsförbund delar motionärernas uppfattning och säger att det är en uppgift för samhället och folkrörelserna i samverkan att försöka skapa ett fritidsutbud som står öppet för alla. Man tycker också det är riktigt som motionärerna säger att det bör ankomma på samhället att ställa resurser till förfogande och att folkrörelserna sedan skall vara med och forma verksamheten och ge fritidsutbudet ett innehåll.

Man menar vidare att det vore värdefullt om en utredning tillsattes med syfte att kartlägga människornas möjligheter och önskemål vad beträffar utnyttjande av fritiden.

Sveriges turistråd, som inkommit med egna synpunkter, säger bl. a.:

”Som framgår av motionerna och remissyttrandena har den ökande fritiden både skapat behov och förväntningar hos en bred allmänhet för en meningsfull fritid. Detta gäller både den dagliga fritiden och semesterar och längre ledigheter” – alltså hela fritidssektorn.

Man tar sedan upp en redovisning för hur många miljoner dygn som tillbringas på olika ställen, men jag skall inte trötta med att räkna upp de bitarna.

Klart är också att det finns väldigt många människor som inte får möjligheter att byta miljö och inte heller har möjligheter att använda någon av de anläggningar som står till förfogande. Turistrådet tillstyrker därför efter detta uttalande att en utredning tillsätts med uppgifter i enlighet med de intentioner som framförts i motionen 739. Turistrådets frivilliga remissvar torde vara ett av de tyngst vägande i den här akten – om någon känner till fritidens betydelse, så måste det vara Turistrådet.

Kommittén kyrkan i fritidssamhället har också inkommit med ett yttrande. Kommittén tillstyrker bestämt att den utredning som föreslås i motionen kommer till stånd.

Om man gör en sammanfattning av vad som framförts i samband med frivilliga remissavlämnanden och i svaren från remissinstanserna finner man en samstämmighet i bedömningen att vi har fått en rikare och längre fritid men att fortfarande många människor inte har möjlighet att delta i fritidsverksamheten eller utnyttja de anläggningar som finns.

I propositionen 1975:46 om planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism betonas också vikten av att det skapas fritids- och rekreationsmöjligheter för de många människor som kommer att få en längre ledighet.

Jag går här efter vidare till utskottets skrivning.

Utskottets borgerliga majoritet har refererat till att det har skett förändringar i samhället som skapat behov av rekreationsmöjligheter. Man kan tolka utskottets skrivning så, att utskottet finner väldigt mycket av vad som sagts i vår motion helt riktigt. Utskottet säger likväl avslutningsvis att man avstyrker motionen om en utredning av fritidspolitiken. Utskottet redovisar en positiv inställning och tycker i många stycken likadant som motionärerna, men när det gäller att gå till handling vågar man inte göra det.

De socialdemokratiska reservanterna har i sin skrivning framhållit att vad som sägs i motionen 739 och även i motionen 753 ligger väl i linje med socialdemokratisk politik när det gäller fritidsverksamheten. I betänkandet görs en sammanfattning av vad som framförts såväl i motionerna som i remissyttrandena, och utskottet säger att remissgrupperna har tillstyrkt motionerna. Intressant i sammanhanget är att notera att bl. a. de synpunkter som har framförts från Riksidrottsförbundet, som

är sakkunnigt på detta område, har föranlett utskottet att konstatera att flera sakkunniga instanser funnit att det finns ett klart behov av ytterligare kunskap om förhållandena inom det fritidspolitiska området.

Herr talman! Låt mig också göra en jämförelse med vad som i den här frågan skett på andra håll. Idrottsriksdagen har nyligen haft ett sammanträde, där man också tog upp frågan om idrott för alla. Tidningen Arbetet har gjort ett referat från sammanträdet och skriver bl. a. att svensk idrott sju år efter den statliga idrottsutredningen nu tar på allvar resonemanget om idrott åt alla – med betoning på "alla". Tidningen skriver vidare att Svenska orienteringsförbundet på idrottsriksdagen med kraft drev kravet att idrotten nu också i handling skall försöka ta hand om eftersatta grupper och inte bara formulera goda råd om friskvårdsverksamhet när man vill ha pengar av myndigheterna. Tidningen nämner också att idrotten i huvudsak ägnar sig åt unga, friska människors tävlingsverksamhet och att den gör alldeles för litet för att erbjuda eftersatta grupper lämpliga motionsmöjligheter, t. ex. skiftarbetare, sjuka, gamla, invandrare – för att bara nämna några.

Jag gör denna jämförelse därför att nästan precis samma sak gäller på fritidsområdet. Vi har på det området gjort väldigt mycket och ställt stora resurser till förfogande, men fortfarande vet vi alltför litet om vad som sker med dem som inte har möjlighet att ta ut sin fritid i form av rekreation. Man räknar i olika utredningar med att omkring 15 % av vår befolkning inte har möjlighet att delta i någon rekreation eller att få en meningsfull semester. Det innebär att de grupper som har det mest bekymmersamt och den besvärligaste vardagen även i semester-sammanhang och i fråga om fritidsaktiviteter inte har råd och möjlighet att flytta sig från sin hemmiljö. Många utredningar av olika slag har gjorts, men ju mer man har sysslat med dessa ting och ju mer man har lyssnat till vad som sägs på olika håll, desto klarare står det att det här behövs en samordning av allt som har skett. Mycket har gjorts, men allt ligger i olika fack, varför det inte finns någon samordning. Den ökade fritids- och rekreationsmöjligheten blir inte tillgänglig för just de grupper som har behov därav.

Med dessa ord, herr talman, vill jag yrka bifall till den reservation som avgivits av socialdemokraterna i kulturutskottet.

OLLE ERIKSSON (c):

Herr talman! I vårt land har vi haft en utveckling där arbetstiden minskat, semestrarna blivit längre, löner, inkomster och materiell standard ökat. Detta har fört med sig att fritiden har blivit en allt viktigare del av vårt liv. Om vi räknar bort den tid vi går i skola, den tid som vi arbetar, den tid som vi hemarbetar och sover och även restid för skola och arbete, då återstår det som vi normalt kallar fritid. Enligt denna definition är ca en tredjedel av vårt liv fritid som vi kan ägna åt avkoppling, nöje, förströelse, rekreation, olika hobbyverksamheter osv.

En sak kan vi notera, nämligen att fritiden för många inte ökat i samma

takt som arbetstiden minskat. Detta beror på förändringar i samhällsstrukturen, befolkningsomflyttningar, ökat avstånd till arbete och service och ökat övertids- och dubbelarbete. Den ökade fritiden för människorna ställer som vi vet också ökade krav och förväntningar på samhällsinsatser för att fritiden skall bli så meningsfull och stimulerande som möjligt när det gäller såväl den dagliga fritiden som långledighet och semesterar.

Intresset från kommunernas och statens sida för medborgarnas fritid har inte legat still utan ökat markant under de senaste decennierna. Jag kan nämna ett par saker. Åtskilliga utredningar, undersökningar och kartläggningar på såväl statlig som kommunal nivå har presenterats, och förslag till olika åtgärder har framlagts. Ser vi t. ex. på vad den fritidspolitiska satsningen rent kostnadsmissigt inneburit för kommunerna kan nämnas att denna för kommunerna år 1960 uppgick till ca 100 milj. kr. för att bara 15 år senare vara uppe i 20 gånger detta belopp eller 2 100 milj. kr.

Två motioner väckta under 1976/77 års riksmöte om fritidspolitik och socialt inriktad rekreationspolitik behandlas i kulturutskottets betänkande 1977/78:14. Lennart Bladh har här före mig berört dessa i sitt anförande och yrkat bifall till den reservation som är fogad till betänkandet och som innebär att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:739 hos regeringen anhåller att en utredning tillsätts med uppgift att se över de i motionen aktualiserade frågorna inom det fritidspolitiska området. Ser vi på vilka frågor som motionärerna tar upp och vill utreda finner vi att de är både skiftande och omfattande. Jag nämner några:

1. Kartläggning av orsakerna till att vissa människor hindras från att utnyttja den fritid de har rätt till och redovisning av dessa hinder.

2. Genomförandet av en inventering av de önskemål som i dag finns när det gäller utnyttjande av fritiden.

3. Utredningen bör när det gäller friluft- och rekreativområdet behandla behovet av rekreation såväl efter den dagliga arbetstidens slut som i samband med helger och längre sammanhängande semesterperioder och även uppmärksamma olika samhällsgruppers skilda förutsättningar härvidlag. Utredningen bör ange vilken inriktning och omfattning utbudet av rekreativaktiviteter bör ha för att valfrihet skall uppnås för envar att utnyttja såväl den dagliga som den längre fritiden till meningsfull rekreation. Bl. a. måste behovet av erforderliga anläggningar anges liksom kostnaderna för genomförande av förslagen.

4. Utredningen bör ägna särskild uppmärksamhet åt att kartlägga hur det kommersiella utbudet påverkar de enskilda människornas möjligheter att utöva skilda fritidsaktiviteter.

5. Folkrörelsernas roll i sammanhanget bör utredas.

6. Man bör föreslå åtgärder för att göra det möjligt för var och en att utnyttja fritiden på ett meningsfullt och stimulerande sätt.

Många bitar av det som reservanterna vill utreda finns med i de utredningar, kartläggningar och undersökningar som staten, kommunerna och olika statliga verk och forskningsnämnder har utfört. Jag skall inte

här göra en lång uppräknig. En del av dessa saker nämns i utskotts-
betänkandet och i motionerna. Vidare har Lennart Bladh här omnämnt
några.

Flera av de utredningskrav som reservanterna för fram finns i 1962
års fritidsutredning och den friluftsvaneundersökning som statistiska cen-
tralbyrån och naturvårdsverket genomförde 1973. Självklart finns det
luckor – det är inte heltäckande. Men det hindrar inte att mycket vä-
sentligt ändå kan föras fram och förverkligas redan nu. Det finns alltså
mycken dokumentation här.

Hur har vi då handlat? Kommer nya utredningar att följas upp bättre?
Det är ju inte stor mening med att utreda om man inte också följer
upp och förverkligar förslagen i utredningarna.

Det finns utredningar som pekar på hur människan i stort vill utnyttja
och tillbringa sin fritid. Det har varit känt i många år, men staten och
kommunerna har inte riktigt hängt med här. Problemet i dag är att de
önskemål som kommit fram, t. ex. i fritidsvaneundersökningar under
1960- och 1970-talen, inte följts upp i tillräcklig grad. Önskemålen över-
ensstämmer nämligen dåligt med vad kommunerna gjort och vad de
i sina långtidsplaner tänker investera i och satsa på.

Vistelse i skog och mark, skogs promenader, möjligheter till motion
för en större allmänhet, friluftsbad och fritidsfiske är saker som ligger
högt upp på önskelistan. Här har stat och kommuner satsat små belopp,
om man jämför med de stora satsningar som skett på lagidrotts- och
specialidrottsanläggningar, fotbollsplaner, sporthallar, simanläggningar,
konstfrusna isbanor och ishallar. Önskemålen om sådana anläggningar
ligger en bra bit ner på listan i fritidsvaneundersökningarna.

I de utredningskrav som är inriktade på friluft- och rekreationsområdet
– på fjärr- och närrekreation, på kartläggning av utbudet av rekreations-
möjligheter och aktiviteter, förslag till åtgärder som syftar till en socialt
inriktad rekreationspolitik – anges behov av anläggningar för detta änd-
amål liksom olika kostnader som är förknippade med detta. Dessa frågor
tas upp av motionärerna i båda de motioner, 739 och 753, som behandlas
i detta betänkande.

Här har den omfattande utredningen om turism och rekreation lagts
fram 1973. Den fick även en omfattande remissbehandling. Vidare har
förslagen från turism- och rekreationsutredningen legat som grund för
propositionen 46 år 1975, vilken riksdagen beslutat om. Här arbetar
nu rekreationsberedningen, och den kommer att i en nära framtid lämna
sina förslag i ett betänkande. Man kommer kanske också att peka på
och föreslå olika finansieringsvägar.

Till slut vill jag säga till Lennart Bladh och övriga reservanter att vi
inom utskottsmajoriteten i huvudsak ser fritidspolitiken och fritidsfrå-
gorna på samma sätt som ni. Men vi är inte helt överens med er när
det gäller hur och i vilken omfattning dessa frågor skall utredas. I stället
för en mycket tidsödande utredning, som troligen kommer att ta många
år, vill vi med allt det utredningsmaterial som redan nu finns arbeta

vidare och söka skapa ökade ekonomiska resurser för att nå de mål som det råder enighet kring, och de är ganska många.

Vi anser att det ankommer på regeringen och berörda verk att göra sammanvägningar och prioriteringar av de behov som finns samt föreslå olika åtgärder. Jag tror att regeringen kan vidta de nödvändiga samordningarna av samhällets insatser inom det fritidspolitiska området. Att det sedan fortlöpande föreligger behov av vissa kompletterande utredningsinsatser är vi väl medvetna om.

Herr talman! Jag yrkar bifall till kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 14.

LENNART NILSSON (s):

Herr talman! Stora delar av vårt land är attraktiva från fritids- och rekreationssynpunkt. Inte minst gäller detta det län som jag kommer från. Det är naturligtvis därför som man genom den fysiska riksplaneringen har avsatt vissa områden, som från olika utgångspunkter har ett riksintresse. Jag vill betona att det är angeläget för oss att bevara dessa naturtillgångar för kommande generationer.

Men samtidigt måste vi naturligtvis också vara medvetna om att detta riksintresse bl. a. i de norra delarna av Bohuslän leder till olika intressekonflikter. För vem skall dessa områden vara tillgängliga? Ja, enligt socialdemokratins uppfattning naturligtvis för alla människor. Men tyvärr saknas i dag instrument och riktlinjer för en socialt inriktad rekreativ politik.

Vi kan konstatera att många människor i dag saknar ekonomiska möjligheter att exempelvis tillbringa några semesterveckor på Bohuskusten. Vi kan konstatera att 55 % av semesterdygnen tillbringas i våra bostäder till största delen beroende på ekonomiska problem. Människor, ofta i de nyare bostadsområdena, får tillbringa stora delar av sin semester i bostaden beroende på att de saknar ekonomiska förutsättningar att ta vara på de tillgångar vårt land har att erbjuda.

I kulturutskottets betänkande konstateras att det varje år tillkommer 40 uthyrningsstugor med statsbidrag. Detta skall jämföras med 15 000 nya privata fritidshus. Man behöver inte fundera över detta särskilt länge för att inse att det kommer att leda till en förstärkt snedvridning av semestervanorna. I dag satsar penningstarka bolag stora summor på att bygga fritidshus, allt i syfte att tjäna pengar och göra goda placeringar. Vi har exempel på detta i Bohuslän. Det finns naturligtvis andra exempel i andra delar av detta land.

På Malmön ville ett bolag bygga en mängd fritidshus, vilket skulle innebära att den bofasta befolkningen inte hade någon möjlighet att ta sig till denna ö beroende på trafiksvårigheter och annat. Det skulle också leda till bekymmer för de människor som ville ta sig till denna vackra ö för att bada eller tillbringa några dagar där. Nu lyckades man stoppa detta projekt tack vare den bofasta befolkningens insatser.

Herr talman! När vi funderar över denna utveckling, måste vi akta

oss väldigt noga för att råka in i de situationer som man har hamnat i nere på kontinenten. Det finns många avskräckande exempel, som vi inte bör ta efter.

Vi ser med oro på utvecklingen i Bohuslän. Det är inte enbart detta att storbolag satsar pengar på att bygga s. k. andelshus – stora fritidsområden som de sedan säljer och tjänar en massa pengar på – och att personer som har en stor plånbok kan köpa tomterna och därmed stänga ute andra människor. Det handlar också om att många av de tidigare permanenta bostäderna nu tas i anspråk för fritidsändamål. Detta leder till att en rad kustorter kommer att dö. Under vinterhalvåret lyser inte många lampor i en hel del av kustsamhällena.

Jag vill nämna ett exempel. I Sonetås kommun har det under de senaste åren byggts 600 lägenheter i småhus och flerfamiljshus. Nettot av de 600 lägenheterna blir i sista änden 50, eftersom 550 av de fastigheter som finns i kommunen har gått över till att utnyttjas för fritidsändamål. Människor med god ekonomi har köpt upp fastigheterna. Det kan inte vara rimligt att hela samhällena dör ut enbart därför att kapitalstarka människor köper upp fastigheter och mark i attraktiva turistområden. De köper ju fastigheterna dels för att göra en god penningplacering, dels naturligtvis därför att de vill hindra andra människor att nå kusten och badvattner.

Man funderar över den fysiska riksplaneringen, som enligt vår uppfattning naturligtvis är helt riktig. Men det kan inte vara rätt, när den planeringen har blivit en katalog för spekulanter – så upplevs den av många människor i Bohuslän. De bofasta människorna får vara med och betala mark- och fastighetsvärdestegringen. De får vara med och betala en utbyggd kommunal service, enbart för att tillfredsställa de sommarvärdar som kommer dit några veckor eller några månader under sommaren.

Det här är väldigt viktiga frågor, herr talman. I motionen 753 ställer vi kravet att det skall bedrivas en socialt inriktad rekreationspolitik. Detta krav ingår i den reservation som kulturutskottets socialdemokrater har fogat till utskottsbetänkandet. Därför finns det ingen anledning för mig att yrka bifall till motionen, utan jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen.

I detta anförande instämde Karl-Erik Svartberg, Tyra Johansson och Evert Svensson (samtliga s).

OLLE ERIKSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet att Bohuslän tack vare sin vackra och attraktiva västkust haft problem som vi i många andra delar av landet har varit förskonade från. Jag instämmer helt i de farhågor som Lennart Nilsson har fört fram, och jag hoppas att vi kan bevara den genuina bohuslänska miljön och bevara den på ett sådant sätt att den kan vara till fortsatt glädje inte bara för bohuslänningarna utan också för människor från andra

delar av vårt land.

Lennart Nilsson tog upp fritidshusbyggandet. Jag skulle också önska en bättre ordning därvidlag. Det satsas varje år två miljarder på enskilda fritidsstugor – vilket betyder ca 15 000 sådana hus om året. När det gäller stugbyar och campingplatser är det bara 50 miljoner per år som satsas. Det borde i dag vara bättre balans i de kapitalströmmar till byggande av fritidshus som banker och olika kreditinstitut styr. Det gäller därför att finna bättre vägar för att åstadkomma den balansen. Stugbyarna och campingplatserna har kommit i kläm – alltså måste vi från samhällets sida öka de verksamheterna och sätta in dem i samhällets sysselsättningsskapande åtgärder på ett helt annat sätt än vi har gjort tidigare.

Slutligen vill jag säga till Lennart Nilsson och hans medmotionärer att stora delar av de frågor som motionen 753 aktualiserar har förts fram av turism- och rekreationsutredningen. De fanns också med i propositionen 46 år 1975. Rekreationsberedningen arbetar febrilt med de frågorna. Utredningens betänkande ligger också nära i tiden, och jag är säker på att det blir något rejält att bita i för politiker både på kommun- och på riksplanel.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Sex timmars arbetsdag är en grundförutsättning för jämställdhet mellan män och kvinnor i arbetslivet och i hemmet. Det finns ingen anledning betvivla att sextimmarsdagen kommer. Frågan är bara hur snabbt och i vilket omfång.

I samband med genomförandet av sextimmarsdagen måste också åtgärder ha vidtagits för att möjliggöra en meningsfull fritid. Det borde vara naturligt att jämsides med debatten om arbetstidsförkortningen diskutera den ökade fritidens användning. Så har inte skett, och det är beklagligt.

En ökning av fritiden borde också ge större utrymme för politiskt och fackligt engagemang, mer samvaro med familjen och tillfälle till avkoppling och rekreation. Dessa förhoppningar ställdes även i samband med genomförandet av femdagarsveckan och de därefter följande arbetstidsförkortningarna. Tyvärr kan man nu konstatera att såväl statens som kommunernas politik för att ge människor tillfälle till meningsfulla fritidssysselsättningar har varit anmärkningsvärt passiv och lämnat fritt spelrum åt den privatkapitalistiska kommersialismen att exploatera människors behov av fritidssysselsättningar.

Samtidigt som de negativa konsekvenserna av den s. k. passiva konsumtionsfritiden alltmer breder ut sig och förlamar och passiviserar människor finns det intressen som starkt understöder och driver på denna utveckling. Fritidsindustrin expanderar och är förmodligen långt framme i planeringen av vad människor skall syssla med när sextimmarsdagen väl kommer. Däri ligger en fara för en ytterligare utbredning av pryl- och konsumtions samhället, där frågan om den sociala nyttan i olika hänseenden kommer i skymundan. Sju kanaler att välja mellan på TV kan

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

Fritidspolitik

bli verklighet redan 1980, kunde man läsa i tidningarna för en tid sedan. Frågan borde ställas: Till vad skall den ökade fritiden användas för att ge människorna ett socialt och kulturellt berikande liv? I betänkandet Barns fritid kan man apropå möjligheterna för fritiden läsa följande:

”Fritidsvanorna växlar kraftigt alltefter yrke, utbildning, ekonomi, kön, ålder och hälsa. Ju högre utbildning människor har, desto större anspråk på och faktiska, ekonomiska, möjligheter till meningsfulla och berikande fritidsaktiviteter har de. Välutbildade och välavlönade är t. ex. de största bokläsarna och bokägarna. Deras antal överväger också bland teater- och museibesökarna.

--- Samtidigt har vi den stora gruppen människor som på grund av sociala och ekonomiska hinder, kort utbildning eller på grund av negativa pålagringar till följd av en stimulansfattig uppväxtmiljö inte kan tillgodogöra sig de olika fritidsmöjligheter som bjuds i dagens samhälle.

Vi kan konstatera att generellt sett allt fler människor genom det ökade välståndet har fått förutsättningar för ett rikare fritidsliv. Fritiden betyder för många en tid som ger ökade möjligheter att bl. a. arbeta i demokratisk samverkan i organisationslivet. Genom barn- och ungdomsorganisationernas verksamheter kan barnens utveckling till demokratiska människor främjas. Samtidigt är dock klyftan fortfarande stor mellan dem som fullt ut kan tillgodogöra sig fritiden och dem som är svaga och utsatta i samhället.”

De människor som har ett innehållsrikt arbete har också den innehållsrikaste fritiden. Ett enformigt och trist arbete i urusla arbetsmiljöer minskar möjligheterna att vara aktiv på fritiden – i varje fall finns ett långt större motstånd att övervinna för att vara det. Personer med osjälvständiga och mekaniska arbeten är i högre grad än andra hänvisade till passiv konsumtion av fritidsindustrins tjänster.

Man måste med andra ord när det gäller många människor inte bara erbjuda och stimulera till ett bättre fritidsutnyttjande utan också förbättra deras arbetsmiljö för att över huvud taget nå något resultat. Det finns också ett klart samband mellan löneförhållanden och rent materiella fritidsresurser. Det är oftast de resurssvaga och utbildningssvaga människorna som har den torftigaste fritidssysselsättningen både ekonomiskt och socialt. Fritidens användande blir i det sammanhanget också en jämlikhetsfråga. Det är ofta just dessa människor som dessutom bor i en tråkig och isolerad miljö, långt från de aktiviteter som kan finnas. Undersökningar pekar på att andelen isolerade människor, både kulturellt och socialt, är störst bland arbetarklassen.

Herr talman! Inför genomförandet av sextimmarsdagen krävs en offensiv fritids- och kulturpolitik, som syftar till att bryta dominansen av passivt konsumerade fritidsaktiviteter och massproducerad skräpkultur, som saluförs av privatkapitalet i vårt land. Det kulturella fritidsutbudet måste utformas så att det blir ett alternativ för människor att utnyttja. Det innebär t. ex. att kommuner och landsting med sitt kulturutbud måste nå ut till människorna i deras bostadsområden och på deras ar-

betsplatser, vare sig det gäller kommunala biograf, bibliotek eller teaterföreställningar.

Det innebär också, herr talman, att föreningslivet, vare sig det är av facklig, politisk eller annan karaktär, måste ges resurser så att det kan stimulera och underlätta för människorna att delta i den här verksamheten.

Vänsterpartiet kommunisterna anser, precis som remissinstanserna förordat när det gäller den här motionen, att det är befogat att utreda frågan. Vpk kommer vid votering därför att rösta för den reservation som är fogad till betänkandet.

HOLGER BERGQVIST (fp):

Herr talman! I detta betänkande från kulturutskottet finns en sammanfattning av många utredningar och annan dokumentation om det fritidspolitiska arbetet. Jag håller med utskottsmajoriteten, som säger att det materialet är tillräckligt, att det nu är tid att mer konkret och snabbare än hittills övergå från ord och utredningar till handling.

Jag skulle, herr talman, gärna vilja komplettera med en synpunkt som inte framhävs särskilt mycket i betänkandet och som rör idrottsrörelsens roll i det fritidspolitiska arbetet. Idrottsrörelsen är vår största folkrörelse. Den har särskilt goda förutsättningar att ställa upp för att svara mot de önskemål som alla är överens om och som redovisas här.

Lennart Bladh nämnde inledningsvis att idrottsriksdagen nyligen sammanträtt och att man fortfarande håller på med att försöka konkret utforma de förslag som kom fram under rubriken Idrott åt alla.

Det finns ett problem som ofta återkommer i den idrottspolitiska debatten, och det är det konkurrensförhållande som många gånger råder mellan vad vi kan kalla elitidrotten och breddidrotten. Jag tror det är olyckligt att man enligt min mening slentrianmässigt och konservativt fortsätter att låta dessa båda bitar av idrottsrörelsen slåss med varandra om samhällets stöd i olika former.

Elitidrotten – som vi också kan kalla arenaidrotten, underhållningsidrotten – skall inte konkurrera om medlen med breddidrotten utan med annan underhållning som samhället på olika sätt stöder för att berika medborgarnas fritid. Det handlar om teater och annat som denna underhållningsidrott kan jämföras med. Breddidrotten måste frigöras från konkurrensen med elitidrotten om stöd och i stället jämföras med de andra sociala aktiviteter som samhället ställer upp med för att berika fritiden för medborgarna i samhället.

Jag tror det är viktigt att vi får till stånd denna gränsdragning mellan elitidrotten, arenaidrotten, underhållningsidrotten å ena sidan och breddidrotten, ungdomsidrotten, motionsidrotten å den andra.

LENNART BLADH (s):

Herr talman! Olle Eriksson tog upp några frågor som rörde mig personligen.

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

Fritidspolitiken

Han sade först och främst att vi var överens; det var inte så mycket nytt vi hade att komma med. Det har gjorts en massa undersökningar, och regeringen skall se till att dess förslag genomförs.

Nu är det så, Olle Eriksson, att vi inte tror på regeringen i detta fall. Vi tycker att det har kommit fram mycket nytt som bör belysas. 1972 års utredning gav material, men det har skett mycket sedan dess. Vi har fått fem veckors semester och vi har fått delpensioner. Det innebär att stora nya grupper kommit till. Men det mest väsentliga är likväl att det finns grupper som i dag inte har möjlighet att använda våra olika rekreativmöjligheter. Det är 15–20 % som inte har möjlighet att ta någon riktig semester, och det har såvitt jag vet inte skett någon utredning om detta. Känner Olle Eriksson till någon sådan, vill jag gärna ha reda på var den finns någonstans. Detta är en helt ny grupp, och det är den grupp som mest behöver rekreation och möjligheter att delta i den allmänna fritidsverksamheten.

Olle Eriksson sade att det här en ekonomisk fråga: Det kostar mycket pengar. Han sade vidare att kommunerna satsar mycket. Ja, det satsas mycket av kommuner, av länsorgan och på riksnivå. Vi har ett stort kommersiellt utbud, men vi har också ett stort utbud av aktiviteter som är statligt eller kommunalt styrda. De skall användas till varje pris i världen. Tänk om vi kunde utforma en fritidsverksamhet så aktuell och tilldragande att vi lyckades vända några av de charterplan som går söderut, så att de flög tillbaka och droppade ned sina passagerare över vårt land och fyllde stugbyar och anläggningar! Kommunalmännen skulle bli glada och pengarna skulle bli kvar i landet!

En sak till, Olle Eriksson! Några av de 400 000 nya jobb, som ni skulle skaffa fram enligt vad ni sade vid förra valet, skulle det då också finnas möjligheter att ordna och ge folk sysselsättning.

Herr talman! Det finns många skäl för en utredning. När man säger att det redan finns tillräckligt med material är det bara något man skyller på. Det finns ingen vilja.

Nu föreslås en massa saker som inte är samordnade, och för de människor som vi vill ge ett gott fritidsutbud görs det ingenting alls. Jag tror i varje fall inte att regeringen gör det.

OLLE ERIKSSON (c):

Herr talman! Rolf Rämgård leder en departemental arbetsgrupp som sysslar med de fritidspolitiska frågorna. Jag tror att det från den gruppen kommer värdefullt material som gagnar våra gemensamma strävanden inom fritidspolitiken, även sådant som rör samordningsåtgärderna.

Jag sade i ett tidigare anförande att visserligen har vi inget heltäckande underlag för vår bedömning av dessa frågor men att många utredningar och undersökningar har givit oss ett stort material att arbeta vidare med. Om vi gör vissa kompletteringar får vi ett mycket omfattande material som vi kan komma långt med i vårt arbete för att ge människorna en rikare och mer meningsfull fritid. Svårigheten är, som jag ser det, att

kunna göra de ekonomiska satsningar som krävs för att följa upp alla de förslag som redan nu finns.

En annan sak är att stora krav ställs på samhället – det är inte bara de fritidspolitiska satsningarna som skall göras – här får satsningar på det ena området vägas mot satsningar på de andra områdena. En hjälp för den stora fritidssektorn tror jag vore om vi finge människorna mer självverksamma och mer inriktade på fritidsproduktion i stället för den fritidskonsumtion som i dag ofta är mycket kommersiellt inriktad. Kunde vi, kanske tillsammans med folkrörelserna och människor som sysslar med ideell verksamhet, få medborgarna mer motiverade att hjälpa samhället med detta tror jag att vi skulle kunna åstadkomma en meningsfullare fritid för många fler.

LENNART BLADH (s):

Herr talman! Skillnaden i uppfattning mellan den borgerliga utskottsgruppen och reservanterna är helt enkelt att ni tror, medan vi försöker att i praktisk handling få till stånd något som vi kan arbeta efter. Jag anser, Olle Eriksson, att det inte räcker med att tro. Man måste försöka skapa någonting fast och handlingskraftigt – man måste verkligen gripa sig an problematiken.

En fråga till: Har man i den Rämgårdska utredningen för avsikt att se särskilt på den grupp som i dag inte har möjlighet att tillgodogöra sig semester?

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! I dag finns stora grupper arbetstagare som under arbetsveckan inte hinner mer än arbeta, äta, sova och slötitta litet i tidningen och på TV. Belägg härför har vi bl. a. i en studie av stålverksarbetare, där många arbetare säger att de efter arbetets slut inte ens orkar tala med sin hustru och sina barn förrän flera timmar efter hemkomsten, när bullret och den mekaniska arbetsrytmen har hunnit försvinna ur kroppen. Man varken orkar eller hinner vara föreningsaktiv eller utnyttja det kulturella eller utbildningsmässiga utbud som trots allt finns i samhället.

När vi diskuterar vad fritiden skall användas till är det därför väldigt viktigt att också driva kravet på sex timmars arbetsdag. Det finns många skäl att ställa kravet på sex timmars arbetsdag för alla arbetstagare, och detta är ett av skälen.

Eftersom Olle Eriksson inte alls är lika oroad över denna fråga som vpk vill jag fråga honom: Hur skall man forma motståndet mot ett kommersialiserat fritidsutbud, det som vi har i dag och det som vi kan vänta allteftersom tiden lider och en arbetstidsförkortning kommer? Och hur skall de människor nås av ett riktigt fritidsutbud som allra mest och allra bäst behöver en stimulerande och meningsfull fritid? Det är två frågor som jag gärna vill ha belysta av Olle Eriksson.

Onsdagen den
30 november 1977

*Grundskolans och
gymnasieskolans
läroplaner m. m.*

OLLE ERIKSSON (c):

Herr talman! Jag vet inte om jag kan ge ett tillfredsställande svar till Inga Lantz, men jag tror att det snabbaste och bästa sättet att uppnå resultat är att låta samhällets insatser bli en form av hjälp till självhjälp. Om vi från samhällets sida skall kunna klara av den här stora biten som gäller människornas fritid, måste vi på ett helt annat sätt än tidigare förmå människorna, som jag nämnde, att bli fritidsproducenter. Vi måste förmå människorna att även känna ett ansvar för sig själva på sin fritid. Man får inte bara inrikta sig på att passivt konsumera, utan även hjälpa till att aktivt producera.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Georg Andersson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lennart Bladh begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 14 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Georg Andersson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lennart Bladh begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155
Nej - 147

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 21 Grundskolans och gymnasieskolans läroplaner m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1977/78:6 med anledning av motioner om grundskolans och gymnasieskolans läroplaner m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna
1976/77:145 av Margot Håkansson (fp),
1976/77:277 av Margot Håkansson (fp) och Elver Jonsson (fp),
1976/77:368 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) och Ingrid Sundberg (m),
1976/77:493 av Bertil Lidgard m. fl. (m),
1976/77:498 av Rolf Sellgren m. fl. (fp, c, m),

1976/77:767 av Hans Alsén m. fl. (s),
 1976/77:769 av Elis Andersson (c) och Maj Pehrsson (c),
 1976/77:773 av Märta Fredrikson m. fl. (c),
 1976/77:777 av Bengt Kindbom (c),
 1976/77:788 av Börje Stensson m. fl. (fp),
 1976/77:792 av Lars-Ingvar Sörenson m. fl. (s),
 1976/77:795 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen uttalade sig för en ny demokratisk inriktning av grundskola och gymnasium i enlighet med det fempunktsprogram som anförts i motionen,

1976/77:796 av Rolf Örjes (c) och Börje Hörnlund (c),
 1976/77:894 av Sune Johansson m. fl. (s),
 1976/77:927 av Karl-Erik Strömberg (fp), såvitt nu var i fråga (yrkandet 1),

1976/77:1155 av Bertil Johansson (c),

1976/77:1159 av Eivor Marklund m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen i syfte att bereda de döva en förbättrad service hos regeringen hemställde att snara åtgärder vidtogs för att åstadkomma en utvidgad användning av teckenspråk samt att de ekonomiska förutsättningarna för detta arbete skapades,

1976/77:1166 av Catarina Rönning m. fl. (s),
 1976/77:1172 av Ulla Tillander m. fl. (c),
 1976/77:1177 av Rune Ångström (fp) och
 1976/77:1334 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen hos regeringen begärde förslag till åtgärder för kamp mot kvinnodiskriminering inom utbildningen främst genom

1. införande av ett särskilt ämne i grundskolans och gymnasieskolans läroplaner om kvinnans ställning och kvinnofrågans utveckling samt införande av kvinnofrågan som ett särskilt högskoleämne,

2. särskild utbildning av yrkesvägledare för att bryta könsuppdelningen i linjeval.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande en särskild arbetsgrupp för frågor om normer och värden i samhället skulle avslå motionen 1976/77:788,

2. att riksdagen beträffande undervisning i sjövätt skulle avslå motionen 1976/77:145,

3. att riksdagen beträffande undervisning i hälso- och friskvård skulle avslå motionen 1976/77:277,

4. att riksdagen beträffande teknisk-naturvetenskaplig undervisning på låg- och mellanstadierna skulle avslå motionen 1976/77:368 i denna del,

5. att riksdagen beträffande åtgärder för ökad jämställdhet mellan könen skulle avslå motionen 1976/77:493,

6. att riksdagen beträffande hälsoundervisning skulle avslå motionen 1976/77:498 i denna del,

7. att riksdagen beträffande praktisk psykologi i grundskolan och gymnasieskolan skulle avslå motionen 1976/77:773 i denna del,

Onsdagen den
30 november 1977

---

*Grundskolans och
gymnasieskolans
läroplaner m. m.*

8. att riksdagen beträffande simundervisning skulle avslå motionen 1976/77:777 i denna del,
9. att riksdagen beträffande undervisning i ekologi och resurshushållning skulle avslå motionen 1976/77:796,
10. att riksdagen beträffande gymnastik skulle avslå motionen 1976/77:1177,
11. att riksdagen beträffande ett ämne i grundskolan och gymnasieskolan om kvinnans ställning m. m. skulle avslå motionen 1976/77:1334 yrkandet 1 i denna del,
12. att riksdagen beträffande skolkooperativ verksamhet skulle avslå motionen 1976/77:767,
13. att riksdagen beträffande engångsservis vid skolmåltiderna skulle avslå motionen 1976/77:1155,
14. att riksdagen beträffande isolerteknisk variant av gymnasieskolans tekniska linje m. m. skulle avslå motionen 1976/77:1166,
15. att riksdagen beträffande utbildning av bussförare skulle avslå motionen 1976/77:1172 yrkandet 1,
16. att riksdagen beträffande utbildning inom hantverksyrken skulle avslå motionen 1976/77:894,
17. att riksdagen beträffande vissa informationsinsatser m. m. skulle avslå motionen 1976/77:792,
18. att riksdagen beträffande demokrati i skolan m. m. skulle avslå motionen 1976/77:795,
19. att riksdagen beträffande utbildning av klasslärare på det teknisk-naturvetenskapliga ämnesområdet skulle avslå motionen 1976/77:368 i denna del,
20. att riksdagen beträffande simlärarutbildning skulle avslå motionen 1976/77:777 i denna del,
21. att riksdagen beträffande humanbiologiska moment i lärarutbildningen skulle avslå motionen 1976/77:498 i denna del,
22. att riksdagen beträffande praktisk psykologi i lärarutbildningen skulle avslå motionen 1976/77:773 i denna del,
23. att riksdagen beträffande utbildning i brandförsvarsfrågor skulle avslå motionen 1976/77:927 yrkandet 1,
24. att riksdagen beträffande utbildning för studie- och yrkesorientering skulle avslå motionen 1976/77:1334 yrkandet 2,
25. att riksdagen beträffande högskoleutbildning inom ämnet könsrollsfrågor skulle avslå motionen 1976/77:1334 yrkandet 1 i denna del,
26. att riksdagen beträffande transportutbildning på högskolenivå skulle avslå motionen 1976/77:1172 yrkandet 2,
27. att riksdagen beträffande utvidgat bruk av teckenspråket skulle avslå motionerna 1976/77:769 och 1976/77:1159.

LARS-INGVAR SÖRENSON (s):

Herr talman! Utgångspunkten för motionen 1976/77:792 är att vi uppfattar hur de nuvarande produktionsförhållandena begränsar individernas

friheter och hämmar framför allt löntagarnas-arbetarklassens möjligheter till självförverkligande. Efter en expansionsperiod från krigsslutet till början av 1970-talet upplever vi nu en utveckling mot ekonomisk stagnation med långtgående strukturella förändringar, som åskådligt visar hur samhället under de rådande produktionsförhållandena och under den nuvarande ekonomiskt-politiska ledningen långt ifrån kan ta sina egna resurser i anspråk vare sig på arbetskrafts- eller på kapitalsidan. Betydande industriellt kapital på varvs- och verkstadsområdena ligger i träda och mer än 100 000 arbetsföra människor står utan arbete, trots att de ingenting hellre önskar än att få delta i produktionen genom meningsfulla arbetsuppgifter.

Så ser bakgrunden ut sedan riksdagen våren 1976 antog den nya medbestämmandelagen, som omfattar både privat näringsliv och offentlig verksamhet. Genom medbestämmandelagarna öppnar samhället sig för en ny arbetsrättslig situation, som präglas av uppbrott från den nuvarande passiva löntagarrollen till den aktiva roll i vilken löntagarna – dvs. arbetarna och tjänstemännen – identifierar sig som de egentliga producenterna med ansvar för och inflytande över näringslivet i nya ägarroller och under förändrade produktionsförhållanden. I dessa nya roller och under kollektiv samverkan med nya, vidgade friheter för löntagarna kan de som klass övervinna en rad av de motsättningar som präglar det kapitalistiska samhället och som har skapat en situation, som man mycket väl kan kalla en sorts kapitalismens kris.

Iklädda dessa nya roller, i vilka individerna ges möjlighet att identifiera sina materiella och andliga behov som mål för produktionen i stället för marknadshushållningens vinstmaximering, kan de också främja framväxten av nya kulturformer genom vilka individerna i samverkan formar sina liv.

Vi ser skolan och utbildningen relaterade till samhället. Genom skolan uttrycker också samhället sina mål. 1930-talets skola uttryckte dåtidens samhälles klassmässiga struktur, liksom efterkrigstidens skolreformer uttryckte förändringar mot nya mål präglade av krav på ökade kunskaper i bredare skikt av befolkningen. Så möjliggjorde 1950- och 1960-talens skolreformer också framväxten av de krav som nu resulterat i den nya medbestämmandelagen. En följd av den ändrade verklighetssynen blir att vi måste ställa upp andra och mer långtgående mål för och krav på skolan efter medbestämmandelagens genomförande än före. Det innebär krav på förändringar, som avser att främja kunskaper om MBL, men också krav på kunskaper i breda skikt ägnade att förbereda eleverna för de nya uppgifter som väntar dem i ett framtida samhälle, där de på ett helt annat sätt än nu skall bära upp ekonomin och produktionen genom nya ansvarsförhållanden och vidgade inflytandeformer. Det betyder alltså inte bara information om de nya medbestämmandelagarna utan också kraftfulla förändringar av innehåll och metoder i läroplanerna.

Jag tror, herr talman, att den förre utbildningsministern, Bertil Zachrisson, förstod detta och avsåg att främja en sådan förändring genom

Onsdagen den
30 november 1977

*Grundskolans och
gymnasieskolans
läroplaner m. m.*

direktiven till den nu arbetande gymnasieutredningen. Detta måste följas upp genom en i grunden förändrad läroplan också för grundskolan. Medbestämmandelagen är ett papper, en handling, en möjlighet, som måste ges ett materiellt innehåll genom förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter men också genom att skola och utbildning ställs i relation till lagens möjligheter och förverkligande ute i samhället.

Ser man det så, måste man säga sig att utbildningsutskottets skrivning över motionen är en handling med alltför begränsat perspektiv, en handling som ryggar tillbaka från ansvaret för uppföljningen av en av vår tids viktigare frågor. Utskottet tillhandahåller den vanliga katalogen över material som är på gång eller under utredning, och då mest material som avser information om MBL, men också där främst på vuxensidan. Detta är bara den ena sidan av vad vi avser med motionen. Den andra sidan, dvs. förändringar av kunskaper och metoder för inhämtande av kunskaper relaterade till de krav medbestämmandet i det ekonomiska livet och i näringslivets produktionsprocess måste komma att medföra, berör utskottet knappt med ett ord. Utskottet för samman medbestämmandelagen med andra reformer och talar vagt om att information härom fortlöpande bör ges i läromedel och att undervisningen successivt förnyas med hänsyn till såväl denna som andra lagar. Utan att förringa värdet av andra lagar ser vi faktiskt medbestämmandelagen som grunden för ett kvalitativt annorlunda samhälle och möjligheten till nya produktionsförhållanden som på sikt kan leda fram till helt nya kulturformer i samhället.

När utskottet i sin skrivning hänvisar till förekomsten av arbetslivsorientering i grundskola och gymnasium kan jag knappast undgå att le. Jag har varit ute i några omgångar som gymnasieinspektör och tagit del av lektioner och litteratur på området, och jag är inte imponerad. Visserligen är det en betydande skillnad i ambitionsnivå mellan gymnasieskolans teoretiska och yrkesinriktade linjer till förmån för de teoretiska linjerna med deras betydande övervikt av allmänbildande ämnen och teoritimmar – men läromedlen! Hyggligt material blandas med de mest egendomliga och fördomsfulla läroböcker man kan tänka sig. På många sätt har SAF och närstående intressenter försett skolan med material om arbetsliv och företagsamhet under beteckningen näringslivet. Därmed har också en betydande indoktrinering skett med utgångspunkt i företagsamhetens värderingar. Länge har detta stått relativt oemotsagt, och det har t. o. m. visat sig vara svårt för fackföreningslivets folk att få komma in i skolan med sin syn på arbetsliv och produktion. Nu har emellertid LO tagit sig samman och gått in med ett eget material men också med en successiv granskning av läromedlen på området.

Så sent som under våren 1976 och hösten 1977 gick man in med granskningkataloger till SÖ:s läromedelsnämnd. Jag tar mig friheten att läsa in några av dessa granskningar i riksdagens protokoll. De visar en helt annan bild av verkligheten än utskottets skrivning antyder. Först påvisar man att material som rör arbetslivsorientering med publiceringsår från

tiden före 1970-talets arbetsrättsreformer, dvs. före läsåret 1976/77, bör mönstras ut som förlegat. Därefter konstaterar man att mycket i läroböckerna utgår från företagarnas värderingar och intressen med ställningstaganden direkt hämtade ur företagarnas partsutsagor i den allmänna politiska debatten.

Så redovisar man detaljgranskningar som stöder en sådan insikt. I Fröberg-Emestens Företagsekonomi-Grundbok, Esselte Studium, säger exempelvis författarna: Personalens intresse ligger naturligtvis i hög lön och trygghet i anställningen. Men lönehöjningar leder normalt sett till sämre resultat i rörelsen. Om ägarna hotar att avveckla rörelsen har ju tryggheten försvunnit. Detta får mycket allvarliga konsekvenser för de anställda som kan få svårt att erhålla arbete på annat håll.

LO:s granskare konstaterar lakoniskt att boken inte finner några skäl för högre lön men frågar sig också om det kan vara förenligt med kravet på allsidighet, opartiskhet och saklighet att bedriva undervisning utifrån en blivande arbetsgivares synpunkt, då flertalet elever, för att inte säga alla, går ut i arbetslivet som löntagare.

Sagolik är också den företagatorienterade värdering Meynert ger uttryck åt i läroboken Företagets organisation och utveckling, också utgiven på Esselte Studium. I en diskussion som just nu pågår och som handlar om det kvalitativa kravet på meningsfulla arbetsuppgifter och trivsel i arbetet säger boken följande tänkvärda saker:

Det ligger nära till hands att tro att en person som trivs i sitt arbete också arbetar effektivt. Så är emellertid inte fallet. Det finns inget direkt samband mellan trivsel och effektivitet. Detta gäller i varje fall mindre kvalificerat, enformigt och repetitivt arbete. Man har tvärtom funnit att de som vantrivs i vissa fall kan vara mer effektiva. Detta förklaras troligen av att de försöker arbeta ihop en bra lön för att skapa sig en rikare fritid, som kompensation för vantrivseln i arbetet. Å andra sidan har man kunnat påvisa att de som säger sig trivas i arbetet i vissa fall har låg produktivitet. Troligen ägnar de arbetstiden till en behaglig samvaro med sina arbetskamrater. När det gäller kvalificerat arbete, som fordrar tankearbete och skaparförmåga, har det visat sig att det finns ett positivt samband mellan effektivitet och trivsel.

Det är en gåta, menar LO-granskaren, hur förlaget kunnat anse denna bok lämplig för undervisningsändamål. Men det har förlaget alltså gjort. Läser man boken märker man hur i varje fall företagsamheten myser.

I en bok om samhällskunskap genom Forsström m. fl., "Samhällskunskap för gymnasieskolans treåriga linjer", också den från Esselte Studium, misstänkliggör man direkt LO genom att skriva: "Man söker alltmer centralisera hela organisationen, dels genom att öka LO:s inflytande över fackförbunden, dels genom att sammanfoga lokala småavdelningar till storavdelningar." Ingenting sägs om sambandsbakgrund i företagsamhetens ökade koncentration och strukturuomvandling till allt färre orter, med följd att marken rycks undan fötterna på de små lokala fackföreningarna. Samma författare tar också aktiv del i den allmänpolitiska

debatten om kostnadsläget och då främst fixeringen vid lönekostnaden: "--- Löneökningarna", säger han, "är matematiskt givna ---. Förhandlingsarbetet består till stor del i att fördela denna post mellan olika grupper av arbetstagare ---. Å andra sidan har man föga nytta av att tilltvinga sig sådana villkor att arbetsgivaren inte kan bära dem ekonomiskt, eller så hög lön att penningvärdet försämras."

På liknande sätt förmanas löntagarna med ensidig indoktrinering genom företagsamhetens värderingar och partsutsagor boken igenom.

I sina allmänna kommentarer konstaterar LO-granskningen att den s. k. intressentmodellen präglar läroboksskrivandet. Det innebär att löntagarna, dvs. de fyra miljoner människor som i församhälleligade kollektiva produktionsformer bär upp landets materiella och andliga produktion, ses som en grupp av "intressenter" bland andra av typ leverantörer, kunder, ägare, konkurrenter, kooperatörer osv. Ingenstans berörs allvarliga problem sedda ur löntagarnas synpunkter och med deras värderingar eller deras ifrågasättanden. Ägarkoncentrationen och dess följder tas inte upp till kritisk granskning, men Kooperationen, som trots allt måste ses som en folkrörelse med avsikt att söka förena individernas konsument- och producentintressen, granskas däremot på ett ifrågasättande och kritiskt sätt. Så ser alltså läget ut i en verklighet som utskottet tydligen inte ser, eller inte vill se.

Naturligtvis finns det undantag som bekräftar regeln. En och annan progressiv lärobok finns, och, framför allt: det börjar växa fram en ny medvetenhet ute på fältet om vad vi vill föra fram i vår motion.

Jag har också framför mig en bok, eller ett utkast till en kunskaps-teoretisk lärobok, i vilken författaren verkligen bemödar sig om objektivitet och saklighet. Efter att ha fört samman en rad exempel på motsättningar i samhället frågar sig denne författare: "Är då alla förklaringar och alla sammanhang lika värda? Kan man nöja sig med att alla har rätt på sitt sätt? Nej, det är en alltför enkel lösning." I stället pläderar boken för sammanhangsval och förklaringar som problematiserar tillvaron - problematiseringar som bryter upp det "självkla" och ifrågasätter det "givna".

"Det kräver mycket av oss alla att leva och lära en sådan inställning. Den måste läras tidigt och systematiskt övas i skola och utbildning", säger författaren och granskar från denna utgångspunkt kampen i samhället mellan de grupper som vill utjämna skillnader i livsvillkor och utvecklingsmöjligheter mellan människor och dem som vill behålla eller förstärka dessa skillnader.

Herr talman! Ser man det så här, kan man inte undgå att gripas av en viss rädsla då man erfar hur utskottet med vanlig lättsinnighet lyckas glida förbi frågan om riksdagens ansvar för den materiella uppföljningen av en av vår tids stora reformer. Det finns egentligen bara ett par rader i utskottsskrivningen till vår motion som antyder substans i positiv riktning. Det är när utskottet konstaterar att skolan i sig själv måste tillämpa ett demokratiskt arbetssätt som en förberedelse för det demokratiserade

arbetsliv som kan tänkas vänta utanför och efter skolan. Nu är det bara så, att det inte väntar något omedelbart demokratiskt arbetsliv utanför skolan i dag. Men det väntar en uppgift för eleverna då de kommer ut, en demokratiseringsuppgift som kommer att fordra en hel del av dem. Och i så motto har utskottet rätt. Elever som genom läroböcker, läroplaner och arbetssätt inte tränas till ifrågasättande och som inte genom demokratiska arbetsformer i skolan fostras till ansvar och självklar delaktighet i beslutsprocesser blir inga goda kämpar för den demokratisering av arbetslivet som medbestämmandelagarna öppnar dörren för.

Herr talman! Jag har med det här önskat ge uttryck åt min besvikelse över utskottets behandling av vår motion. Jag har nu inget yrkande mot en enhällig utskottsskrivning, men vi som står bakom motionen lovar att återkomma med större skärpa vid nästa tillfälle.

I detta anförande, under vilket tredje vice talmannen övertog ledningen av kammarrens förhandlingar, instämde Jan Bergqvist, Axel Andersson, Karl-Erik Häll, Lilly Hansson och Helge Klöver (samtliga s).

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag ber att få besvara kammaren några få minuter för att kommentera en punkt i utbildningsutskottets betänkande nr 6, närmast för att rädda en viktig sak från att omslutas av tystnadens glömska.

För snart ett år sedan motionerade Ingrid Sundberg och jag om en väsentligt ökad satsning på naturvetenskap och teknik redan i grundskolan och – som en förutsättning för detta – snabba åtgärder för att få fram klasslärare till låg- och mellanstadiet med intresse för och kompetens att meddela sådan undervisning. Själv hade jag också anledning att i en debatt kring detta problem i maj här i kammaren vädja om snabba åtgärder i denna riktning.

Vad vi under detta år tvingats uppleva – den svenska industrins nedgång och fall och villrådigheten om vilka arbetsuppgifter, som i framtiden skall kunna ge svenska folket meningsfull sysselsättning och den enskilde och samhällsekonomin inkomster – gör det nu imperativt att vi från grunden försöker bygga upp de mänskliga förutsättningar, på vilka en stor del av vårt tidigare välstånd byggts. Denna uppgift brådskar. I skydd av de verksamheter som våra vetenskapsmän och tekniker byggt upp på basen av fasta kunskaper, exakthet och precision, har vi sett en rik flora breda ut sig av aktiviteter, som betjänar sig av måhända litet lättare och lösare kunskaper inom s. k. samhälls- och beteendevetenskaper. Men sådana verksamheter skapar trots allt ett ganska begränsat antal arbetstillfällen, i varje fall om man tvingas anlägga lönsamhetssynpunkter, och ger endast undantagsvis exportinkomster att finansiera välfärden med.

Ett socialdemokratiskt kulturråd gav för några år sedan i Tiden med en suck uttryck för liknande tankar i satsen: "Vad vi behöver är inte folk som tycker och tror utan som vet och kan."

Onsdagen den
30 november 1977

*Grundskolans och
gymnasieskolans
läroplaner m. m.*

Utbildningsutskottet har med den för vår riksdag karakteristiska tekniken föreslagit riksdagen att avslå vår motion, under hänvisning till att våra bekymmer redan på ett betryggande sätt i denna den bästa av alla världar omhänderhas av en arbetsgrupp i utbildningsdepartementet och en läroplansrevision inom skolöverstyrelsen. Utskottet har emellertid visat sig något mer lyhört för problemen än vad som kan framgå av klämman. Det sägs nämligen klart ut att man inte längre nöjer sig med att de här problemen "har varit föremål för uppmärksamhet under en följd av år", utan fastslår "att det är av största vikt" att arbetsgruppen i utbildningsdepartementet "med största möjliga skyndsamhet lägger fram förslag till förbättring av möjligheterna till naturvetenskapliga och tekniska studier på olika utbildningsnivåer". Det är på denna grund jag för min del har kunnat ansluta mig till utskottets skrivning.

Herr talman! Att jag tagit till orda här är emellertid inte bara för att få detta sagt, utan därför att denna för vårt folks framtid livsviktiga fråga inte kan och inte bör få vara enbart en pedagogisk krusidull för ett antal skolpolitiker och läroplanstekniker utan måste bäras upp av ett nytt medvetande om nödvändigheten av rejäla faktakunskaper om naturvetenskap och teknik. Ty trots all populär antiintellektualism i dagens politiserade kulturdebatt är det sådana kunskaper som bär upp vårt samhälles nuvarande infrastruktur och sådana kunskaper som måste till, om vi skall kunna bygga upp en ny superstruktur att leva i – och av. Det räcker inte med att detta medvetande har blivit mera skärpt i utbildningsutskottet. Hela riksdagen måste genomsyras av det. Och vi måste se till att lägga en ny grund för en bättre framtid just i grundskolan.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Inledningsvis tycker jag att det är märkligt att vpk:s övergripande partimotion i skolfrågan inte behandlas samtidigt som andra partiets partimotioner av samma slag diskuteras. Nu behandlas vpk:s principmotion i ett betänkande som omfattar det mesta från bussförarutbildning till humanbiologiska moment i lärarutbildningen. Det finns motioner om hemkunskap, skolkooperativ verksamhet, simundervisning, praktisk psykologi, sjövätt och informationskampanjer – allsköns blandning med andra ord. Det är inte så att jag på något vis vill förringa dessa motioners betydelse, men jag finner det märkligt att vpk:s partimotioner ofta förs samman med dessa udda och av enskilda riksdagsmän väckta förslag.

Det är inte första gången som man skjuter på principiella vpk-motioner och på ett nonchalant sätt stuvar undan avslagsyrkandena på några få rader utan närmare motivering. Inte nog med att man förvägrar vpk möjlighet att arbeta i utskotten för att på ett normalt sätt kunna delta i riksdagens arbete, man behandlar också vpk-motionerna på ett nonchalant sätt.

Herr talman! Så skulle jag vilja gå in på sakfrågorna.

Många reformer har gjorts inom utbildningsväsendet på senare år. Re-

formerna skulle vara ett instrument för att skapa jämlikhet och utjämna klasskillnaderna i samhället men har inte gjort det. Alla barn skulle ha rätt till utbildning. Trots att utbildningen breddats till att omfatta allt fler människor har emellertid ingenting ändrats i grunden.

I dagens skola gynnas barn från överklassen. De ges ett försprång från första dagen i skolan. De kommer från en studievänlig miljö. De kan känna igen sig i lärarnas sätt att tala, i böckernas språk och värderingar.

I läroböcker och läroplaner förmedlas den borgerliga ideologin.

Till högre studier går fortfarande 80 % av barnen från socialgrupp 1, 50 % från socialgrupp 2 och bara 10 % från socialgrupp 3. Dessa siffror skall ses mot bakgrunden att socialgrupp 1 är den lilla gruppen i samhället, 7 % enligt låginkomstutredningen, och socialgrupp 3 den stora gruppen, inte mindre än 57 % enligt samma utredning. Det är barnen från överklassen som klarar sig bäst och som kommer in på de mest statustyngda utbildningslinjerna och får utbildningen för de bäst betalda posterna i näringsliv och offentlig förvaltning. Undersökningar från skolöverstyrelsen visar att barnens hemmiljö påverkar deras skolresultat. Barn till lågutbildade föräldrar får t. ex. sämre betyg, och dessa barn fortsätter i mindre omfattning, jämfört med högutbildades barn, att läsa vidare. Det finns också ett klart samband mellan föräldrarnas inkomst och barnens skolresultat. Ju högre lön en förälder har, desto bättre klarar sig barnet i skolan.

Också den könsmässiga snedrekryteringen konserveras i dagens skola. Flickorna dominerar vårdlinjerna, pojkarna de tekniska linjerna. Manliga elever dominerar, ju "högre upp" i utbildningen man kommer.

Den svenska skolan är i dag mycket ojämlig. Målet att ge alla barn, oavsett bostadsort, social bakgrund eller ekonomiska förutsättningar, samma möjlighet till utbildning och start i livet är fortfarande långt borta. Orsakerna är självfallet att samhällets orättvisor och klasskillnader slår igenom i skolan. Man kan inte skapa en jämlik skola i ett ojämnt samhälle. Men man kan skapa en skola som ger eleverna större möjligheter att bekämpa samhällets orättvisor.

De målsättningar som anges för grund- och gymnasieskolan i dag är relativt allmänt hållna. Enligt läroplanerna har eleverna och lärarna stor frihet att själva lägga upp undervisningen. Detta motverkas tyvärr effektivt av de nu hårt styrande timplanerna och de detaljerade anvisningar som utges centralt av skolöverstyrelsen och som de privata läromedelsförlagen tar som utgångspunkt för sina kurspaket. Genom de centrala proven, standardproven och betygssystemet blir kursplanerna inte längre förslag utan något som lärarna känner sig tvingade att följa. Prestations- och konkurrenstänkandet som genomsyrar hela skolan och som förstärks av betygssystemet bidrar till att försvåra samarbetet mellan eleverna. En demokratisering av skolan kräver att elever och lärare får större möjlighet att själva lägga upp undervisningen. Därför måste timplanerna, liksom ämnesindelningen, mjukas upp så att eleverna och lärarna själva kan avgöra hur man skall disponera tiden. Lärarna bör organiseras i lä-

Onsdagen den
30 november 1977

*Grundskolans och
gymnasieskolans
läroplaner m. m.*

rarlag på högstadiet.

Vpk menar att de som arbetar i skolan måste ha ett avgörande inflytande över sin egen arbetssituation, genom någon form av skolråd. Obligatoriska klassråd måste inrättas för undervisningen. I klassrådet skall eleverna och klassens alla lärare diskutera och besluta om undervisningens uppläggning.

När det gäller undervisningens innehåll måste det grundläggande för skolarbetet vara att ge alla elever goda färdigheter i lästeknik, räkning, ordkunskap och den typen av färdigheter. Eleverna skall självständigt kunna söka sig fram till lösningar på problem, och undervisningen skall inriktas på att forska fram kunskap. För att möjliggöra en sådan undervisning måste läromedlen förändras, och vpk har i en annan motion lagt fram förslag om att läromedlen bör vara mer av uppslagsbokscharaktär.

Skolan måste hela tiden poängtera arbetets centrala roll i samhällslivet. De praktiska inslagen i skolarbetet måste få ett betydligt större genomslag. Teori och praktik måste bli en enhet i undervisningen. Fackföreningar, folk rörelser och ungdomens egna organisationer, både politiska och ideella, måste få en framskjuten plats i skolan.

Den praktiska yrkesorienteringen måste utökas för att göra undervisningen mer verklighetsförankrad. I gymnasieskolan sker i dag en sträng uppdelning på de s. k. teoretiska linjerna och de yrkesinriktade. Det är fel. Det är viktigt att praktiska kunskaper jämsställs med teoretiska och att alla elever får delta i arbetslivet. Praktiken ger också erfarenheter som stimulerar de teoretiska delarna av studierna.

Företagen måste få lagstadgad plikt att ställa praktikplatser till förfogande. Men praktiken får inte bli en flykt från skolan utan måste vara en del av studierna. Målsättningen med praktiken på gymnasieskolan skall vara att alla deltar i den, och därför skall praktiken omfatta alla linjer.

Herr talman! Rätten att studera skall vara allmän, och ingen skall tvingas avstå från att studera på grund av dålig ekonomi. De ekonomiska spärrarna för att studera kan avskaffas genom införande av studielön för alla över 16 år. Först när alla studerande får en god ekonomi kan den sociala snedrekryteringen brytas och utbildningen bli en rättighet för alla.

Det är också nödvändigt, menar vpk, att avskaffa betygen. Betygen tjänar som utslagningsmekanism genom hela skolsystemet och motverkar skolans sociala målsättning, eftersom de bygger på en individuell konkurrens i stället för på solidaritet, samarbete och kollektiviteten. Därför måste betygen avskaffas. Betygen leder också till att studierna måste inriktas på kunskaper som går att mäta genom skrivningar och andra prov. Det är provens utformning som i dag bestämmer hur undervisningen läggs upp, och det är också fel.

Herr talman! Det är ohållbart att begrava viktiga skolproblem i utredningar. Det finns redan praktiskt genomförbara förslag som förs fram av flera olika organisationer och grupper. Hörnstenarna i en ny skolpolitik

kan sammanfattas i följande punkter, och det har vpk gjort i motionen 795:

1. Demokrati i skolan genom inrättande av skolråd och klassråd.
2. Ny typ av undervisning där den teoretiska undervisningen varvas med en praktisk undervisning.
3. All planering av skolarbetet görs tillsammans med eleverna, och lärarna arbetar i lärarlag.
4. Rätten till en bra ekonomi garanteras genom att studielön för alla över 16 år införs.
5. Betygen avskaffas.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till vpk:s partimotion om en ny skolpolitik, motionen 795.

Jag skall sedan i korthet beröra en annan vpk-motion, som behandlar frågan om teckenspråkets användning. Det är motionen 1159.

Uppfattningen om de hörselskadade och deras möjligheter att kommunicera sinsemellan och med sin omgivning har ändrats mycket under de senaste åren. Den förändringen framträder inte minst i inställningen till teckenspråket. Numera bedrivs det forskning om såväl hur teckenspråket utvecklas som hur det används. Åtgärder har inriktats på att utveckla teckenspråket och vidga dess användning bland de hörselskadade. Och det är bra. Men det är också mycket angeläget att användningen av teckenspråket breddas. Allmänheten måste få möjlighet till kommunikation med de hörselskadade.

Vpk menar att samhällsservice skall vara tillgänglig för alla. Det är ytterligare ett argument för en utbredd användning av teckenspråket. De hörselskadade måste ha möjlighet att ta del av information och hjälp vid institutioner: i skolan, inom kommunernas och landstingens serviceorgan och inom sjukvården. Personalen på sådana ställen måste få vidgade möjligheter att lära sig teckenspråket. I alla avseenden stämmer vpk:s åsikter med strävanden bland de människor som är engagerade i de hörselskadades organisationer.

Det är nu hög tid att reparera tidigare försummelser när det gäller teckenspråket och att vidta snara åtgärder för att åstadkomma en utvidgad användning av teckenspråket. Det är också viktigt att ekonomiska förutsättningar för detta arbete skapas.

Jag yrkar bifall till motionen 1159.

CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Motionen 1166 anhåller om isoleringsteknisk utbildning med en försöksverksamhet förlagd till Vetlanda.

Som en följd av riksdagens beslut om energibesparande åtgärder har frågan om tilläggsisolering i det äldre bostadsbeståndet aktualiserats. Behovet av utbildning för de i byggbranschen verksamma är stort och hittills inte tillgodosett. Vid utformningen av de läroplaner som f. n. gäller för utbildning av byggnadssnickare, instruktörer och byggnadsingenjörer har man av naturliga skäl inte kunnat förutse detta kommande stora behov

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

---

*Grundskolans och
gymnasieskolans
läroplaner m. m.*

av kunskaper inom hela det isoleringstekniska området. Det är därför enligt motionen angeläget med en översyn av dessa läroplaner.

Desto mer glädjande är det då att notera att SÖ avser att inom den reguljära läroplansutvecklingen starta ett projekt för den fyraåriga tekniska linjens byggtekniska gren med beaktande av aktuella energifrågor. En kursrevidering pågår också för den yrkesinriktade utbildningen på den bygg- och anläggningstekniska linjen.

Jag vill instämma i planverkets förhoppning i rapporten Energihushållning i befintlig bebyggelse, som gavs ut i våras, om att utbildning i energihushållning snabbt bör nå ut till de olika målgrupperna. Även inom utbildningsdepartementet borde man vara angelägen om att snarast få fram konkreta resultat.

Utskottet uttalar sig över huvud taget inte om det lämpliga eller olämpliga i att en försöksverksamhet förläggs till Vetlanda. Eftersom det finns sakskalet som talar för att en försöksverksamhet lokaliseras till Vetlanda skall jag framföra dem.

Länsskolnämnden i Jönköpings län har tillstyrkt att Vetlanda blir försöksort. Det har också representanter för Byggnadsindustrins yrkesnämnd, Byggnadsarbetareförbundet och Byggmästarnas länsförening. Representanter för småhusindustrierna Borohus och Myresjöhus liksom för tillverkarna på isoleringsmaterialsidan, Lättbetong AB, Gullfiber AB och Rockwool AB, har också ställt sig positiva till Vetlanda som försöksort.

Skolstyrelsen i Vetlanda har tillstyrkt byggandet av en isoleringshall om ett försöksprojekt kommer i gång. En sådan isoleringshall föreslås uppföras i anslutning till gymnasieskolan och beräknas kosta 2 milj. kr. Skogsstyrelsen har också tillstyrkt en avancerad utrustning när det gäller mätinstrument. Värmekamera, utrustning för täthetsprovning, kylaggregat, material till åtta husattrapper, utrustning för fuktlaboratorium, diverse miniatyrutrustning typ värmeväxlare, värmepump o. d. skulle inköpas till en kostnad av ca 800 000 kr. Till detta beräknas statsbidrag delvis kunna utgå.

Dessutom har Vetlanda gymnasium en skolledning och en lärarkår som med stor entusiasm arbetat med frågan.

Det bör också beaktas att Vetlanda är en ort belägen i centrum för småhusindustrin i Sverige.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande i samband med motionen men en förhoppning om att dessa synpunkter uppmärksammas, när man bestämmer sig för var en kommande försöksverksamhet skall lokaliseras.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! I motionen 1334 om kamp mot kvinnodiskrimineringen inom utbildningen yrkar vänsterpartiet kommunisterna att ett särskilt ämne införs i grundskolans och gymnasieskolans läroplaner om kvinnans ställning och kvinnofrågans utveckling. Vi yrkar införande av kvinnofrågan som ett särskilt ämne på högskolenivå. Vidare kräver vi särskild utbildning av yrkesvägledare för att bryta könsuppdelningen i samband

med linjeval. Vår motion behandlar några av de många åtgärder som behövs för att bekämpa kvinnodiskrimineringen i samhället.

Utskottet avstyrker vår motion med hänvisning till att kurser inom området könsrollsfrågor redan förekommer samt med hänvisning till att yrkesvägledarna redan nu får den utbildning som vi efterlyser. Så enkelt är det nu inte. För det första är kvinnoförtrycket något betydligt mer än en könsrollsfråga. För det andra räcker det med att gå till den statistik som finns redovisad för att se att kraftiga motåtgärder behövs för att bryta det traditionella yrkesvalet. Av de unga kvinnorna i beredskapsarbeten t. ex. arbetar 95 % inom vård-, kontors- och serviceyrken.

Jag skall inte här gå igenom den indoktrinering till förmån för den traditionella kvinnliga rollen, där man för fram uppfattningen att hemarbete är huvudsak och yrkesarbete bisak, som förekommer ymnigt i skolan och i kursböckerna. Jag skall bara ta upp ett exempel, nämligen den i somras av SÖ utgivna handledningen i sexualundervisning. Samlevnadsundervisning heter boken, och där står klart uttalat för eleverna på högstadiet följande:

”En djupare analys av könsrollsfrågorna och deras samband med sexualsyn och samlevnad måste anstå till dess att den unga människan vunnit egna erfarenheter i någon utsträckning. Många kommer inte att bli varse problemen förrän de själva råkar in i en rollkonflikt eller utsätts för någon form av diskriminering p. g. a. sin könstillhörighet.”

Sådant nonsens får man alltså läsa i en bok utgiven av SÖ 1977. En 16- eller 17-årig ung kvinna förutsätts alltså inte ha upplevt någon form av kvinnodiskriminering. Jag tycker att detta räcker och vill med det sagda yrka bifall till vår motion 1334.

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Detta utskottsbetänkande sysslar med läroplansfrågor. Som ledamöterna kanske känner till har riksdagen tidigare begärt att SÖ skall se över grundskolans läroplan. Detta arbete pågår sedan en tid tillbaka. Representanter för de politiska partierna har inbjudits att delta. Det första resultatet av detta arbete kommer att presenteras redan i december månad, och under månaderna framöver kommer fortlöpande nya arbetsresultat att läggas fram.

Detta betyder att utskottet ganska snabbt har gått förbi en lång rad av motionsyrkandena. Skälet därtill är att riksdagen knappast kan gå in och specificera ändringar i läroplanerna i det ögonblick då skolöverstyrelsen med parlamentarisk medverkan håller på att ändra dem. Vi får tids nog tillfälle att ta upp dessa frågor igen efter det utredningsarbete som SÖ har i uppdrag att utföra. Detta är, herr talman, skälet till att utskottet är så kortfattat när det gäller att yrka avslag på den långa rad av motioner som finns i betänkandet.

Från några av de ärade talarna har det riktats ett par rätt hårda kritiska angrepp mot utbildningsutskottet. Inga Lantz säger att vi nonchalant går förbi vpk:s motioner och att den nu aktuella övergripande stora par-

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

---

*Grundskolans och
gymnasieskolans
läroplaner m. m.*

timotionen behandlats utomordentligt styvmoderligt. Jag visste inte om, Inga Lantz, att just den här motionen skulle utnännas till den övergripande vpk-skolmotionen. Ni har haft en lång rad partimotioner på skolans område, och inte mindre än fyra sådana behandlades i det betänkande där utskottet sysslade med grundskolan i våras. Motionerna skuffades där alls inte undan till obemärkthet, utan de ägnades ordentlig uppmärksamhet. De frågor ni tar upp i den här motionen är typiska läroplansfrågor: de gäller skoldemokrati, lärarlag, varvad utbildning. Det är läroplansfrågor, till vilka vi återkommer när det läroplansarbete i SÖ är avslutat som jag tidigare erinrade om.

Lars-Ingvar Sörenson var förbittrad på utbildningsutskottet för att vi inom detta avstyrkt hans yrkande. När jag lyssnade till Lars-Ingvar Sörensons anförande höll jag med honom om det mesta av vad han sade. Han riktade kritik mot en rad läroböcker som ger en skev bild av förhållandena i samhället. Det är berättigat att framföra en sådan kritik, men det är bara så herr talman, att dessa frågor inte behandlar herr Sörensons motion som utskottet nu har sysslat med. Lars-Ingvar Sörensons motion gäller information och utbildning beträffande medbestämmandelagen, och det är alltså dessa motionsklämmor som utskottet sysslat med. Vi kunde ju inte veta att herr Sörenson skulle tala om någonting annat i sitt anförande och kunde således inte i förväg bemöta detta.

När det gäller medbestämmandelagstiftningen är utskottet överens med Lars-Ingvar Sörenson om att det är utomordentligt betydelsefullt att det blir en förbättrad utbildning och att inslagen i läromedlen förbättras på det här området. I samband med att skolöverstyrelsen ser över läroplanerna har man också ett projekt på gång där man arbetar med arbetslivsorienteringen i grundskolan. Det finns också inom högskoleämberbetet en arbetsgrupp som sysslar med frågan om ämnet arbetslivsorientering på högskolan. Utskottet utgår ifrån – det vill jag gärna stryka under – att det måste vara ett krav från riksdagen att i detta arbete inryms en ordentlig och saklig information om den viktiga lagstiftning som MBL innebär.

När det gäller naturvetenskaperna är utskottet överens med Gunnar Biörck i Värmdö. Jag har tidigare i kammaren uttalat min oro – och vill understryka den nu – för den utveckling som vi f. n. kan iakttå såväl i grundskolan som på gymnasiet. Det är oroande med alla avhopp från gymnasieskolans naturvetenskapliga utbildning. Betydande förändringar måste ske om vi för framtiden skall kunna tillgodose vårt land med den kunskap på det naturvetenskapliga området som är nödvändig för att medverka till en fortsatt teknisk standardstegring och teknisk utveckling.

När nu utskottet inte har velat gå längre än det har gjort i sitt betänkande, så är det därför att man har observerat dessa förhållanden inte bara i riksdagen utan också sedan lång tid tillbaka i utbildningsdepartementet. Där sysslar f. n. en arbetsgrupp med dessa frågor. Det

finns anledning att låta den arbeta i lugn och ro, innan vi gör några mer detaljerade uttalanden. Men jag är beredd att å utskottets vägnar rent allmänt framhålla hur viktigt det är att såväl i översynen av grundskolorna läroplaner som i översynen av gymnasieskolorna liksom i andra sammanhang försöka förstärka den naturvetenskapliga utbildningen i skolorna på dess skilda nivåer.

Eva Hjelmström tog upp jämställdhetsfrågorna, och det är också läroplansfrågor. Jag har i sak ingen invändning mot den ideologi som framkom på den punkten i hennes anförande. När överstyrelsen går igenom läroplanerna har den också att se till att dessa övergripande demokratiska målsättningar beaktas.

I betänkandet har vi sagt något om vad som håller på att ske inom det ämne som Catarina Rönnung talade om. Därutöver är jag angelägen att understryka att vi från riksdagens sida har varit försiktiga när det gällt att fatta beslut om lokalisering av enskilda linjer i gymnasieskolorna. Vi har t. ex. kategoriskt avvisat förslag att vi skulle uttala oss om till vilka orter musiklinjer skall förläggas, till vilka orter idrottsgymnasielinjer skall förläggas osv. Den lokaliseringsproblematiken måste lösas i samverkan mellan vederbörande kommun och SÖ. Det är ytterligare ett skäl till att utskottet inte nu tränger in i den frågan. Vi har i och för sig ingenting emot att t. ex. Vetlanda kommun och skolöverstyrelsen kommer överens om isolerteknisk utbildning där. Men det är emot riksdagens tradition att uttala sig om placering av gymnasielinjer.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan.

LARS-INGVAR SÖRENSON (s):

Herr talman! Efter Stig Alemyrs relativt modesta och utförliga förklaring om varför det har blivit så litet skrivet med anledning av motionerna finns det inte mycket att tillägga i sak. Stig Alemyr säger emellertid att jag i pläderingen för min motion utvidgade resonemanget till att gälla områden som egentligen inte berörs i motionen.

I mitt anförande tog jag upp några punkter i utskottets egen värdering av motionen. Utskottet berättar för motionärerna att en handbok och en informationsskrift har getts ut, bl. a. genom regeringens försorg. Materialet i den senare är huvudsakligen för vuxna.

Vidare skriver man om motionen att det genom lärarnas personalorganisationers försorg finns personalutbildning om medbestämmandelagstiftningen, men det är också någonting som berör de vuxna. Det tog jag upp i mitt huvudanförande. Jag gick inte in på det utförligare, därför att redan i motionen säger vi att informationen för dem som i dag befinner sig i arbetslivet i främsta rummet åvilar de fackliga organisationerna, som därför bör få tillräckliga resurser för den. Sådana skulle de kunna få bl. a. genom regeringens försorg. Det är inte något som vi begär i vår motion. Egentligen är det inte heller något som utskottet behöver ta ställning till.

Sedan kommer utskottet äntligen fram till någonting som handlar om motionen, nämligen att det vid ämnesvalet delvis förekommer en information rörande arbetslivsorientering. Då gick jag in och granskade vad som finns av arbetslivsorientering. Jag gjorde det bl. a. genom att redogöra för Landsorganisationens egen granskning på detta område. Jag idkade en del högläsning och redovisade egna erfarenheter från skolorna. Jag tyckte att jag inte hade särskilt stor anledning att vara imponerad av informationen.

Till min glädje fick jag också här instämmande av Stig Alemyr, som säger att granskningen i stort sett är riktig och att han hoppas att ändringar skall komma till stånd. Det hoppas självfallet även jag.

Detta är i stort sett de få meningsskiljaktigheter som kom fram i Stig Alemyrs inlägg. Jag var glad åt en sak som han sade. Vi vill inte gå in nu, framhöll han, även om vi vet att mycket behöver göras för att förbereda eleverna för vad som kommer att möta dem ute på arbetsmarknaden. Frågan är ju redan föremål för översyn.

I mitt huvudanförande sade jag till Stig Alemyr rörande utskottets behandling att jag är glad över att den förre utbildningsministern berörde betydande delar av denna fråga i sin skrivning om hur man skall behandla materialet i den nya gymnasieutredningen. Tyvärr visste jag inte att det finns liknande direktiv till förändringar av grundskolan och dess läroplaner. Jag är glad om det är riktigt, Stig Alemyr, att det finns direktiv som talar om en demokratisering också av grundskolans läroplaner. Om inte får vi väl återkomma med större skärpa i våra skrivningar i fortsättningen.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag vore glad om jag fick en något fylligare avslagsmotivering av herr Alemyr när det gäller vpk:s partimotion om skolfrågor. Herr Alemyr kommenterade inte alls våra förslag. Eftersom vpk förvägrats att arbeta i utskotten, måste vi ta debatten här. Annars hade vi kunnat föra den i utskottet. Jag känner mig nu tvingad att föra diskussionen här i kammaren.

Jag är förvånad över att herr Alemyr inte är oroad av den ojämlika skola vi har och att han inte kommenterar det förhållandet att bara 10 % av arbetarklassens barn går vidare till högre utbildning. Utslagningen börjar, som vi vet genom olika undersökningar, redan på lågstadiet och pågår hela grundskolan och uppåt. Han kommenterade inte detta. Det är förvånande, framför allt mot bakgrund av att barnen från arbetarklassen är den stora gruppen i samhället – inte mindre än 57 %, vilket jag framhöll i mitt förra inlägg.

Det är bråttom med att förändra det svenska skolsystemet, eftersom den svenska skolan är så ojämlig och slår så hårt mot arbetarklassens barn. De förslag som vpk ställer är helt nödvändiga att genomföra för att förändra den svenska skolan i positiv riktning så att bl. a. kraven från arbetarklassens barn bättre tillgodoses. Jag kan dra våra förslag en

gång till. Vi begär att man genomför en riktig demokrati i skolan, åstadkommer en varvad undervisning, ger möjlighet till verklig elevmedverkan, inför studielön och avskaffar betygen.

Det är några åtgärder som är helt nödvändiga om vi skall kunna förändra det svenska skolsystemet till att bli en skola där målet är att man oavsett bakgrund socialt eller ekonomiskt och oavsett var man bor i landet skall kunna delta i undervisningen. Den ojämlika skolan får inte fortsätta att slå ut framför allt arbetarklassens barn.

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Nu beklagar Inga Lantz att vpk inte får delta i utbildningsutskottets arbete. Såvitt jag vet erbjöds vpk en plats i utbildningsutskottet förra hösten men vägrade att ta den.

De frågor som vpk tar upp i sin motion är till allra största delen läroplansfrågor. Jag vill gärna säga att betygen är en fråga för sig, som riksdagen kommer att ta ställning till i annan ordning. Vi har sagt i stor enighet i riksdagen att vi tar inte upp den frågan förrän betygsutredningens betänkande efter remissbehandling har lett till en proposition.

Vpk tar också upp frågor om studielön, men dessa behandlas inte av utbildningsutskottet, utan det är socialförsäkringsutskottet som har dem på sitt bord.

I övrigt handlar det endast om frågor som tillhör läroplansarbetet i skolöverstyrelsen, och där faller vpk:s motion i samma korg som alla de andra. Vi säger i utskottet att vi gör inget uttalande nu, utan vi avvaktar i varje fall det första resultatet av arbetet i skolöverstyrelsen.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag tycker rent principiellt att har ett parti klarat fyraprocentsspärren i ett riksdagsval så skall någon ytterligare spärr för att kunna bedriva arbetet i riksdagen inte finnas. Det finns det nu, och vpk har inte beretts möjlighet att delta i utskottets arbete. Detta är principiellt felaktigt förutom att det för med sig en massa andra nackdelar.

Vi hade en överenskommelse för några månader sedan om att vpk skulle delta i utskottsarbetet med suppleanter, som skulle ha möjlighet att yrka bifall till och argumentera för vpk-motioner när dessa kom upp i utskotten. Men den överenskommelsen har brutits av socialdemokraterna, och det kan man väldigt starkt beklaga. Det är därför jag tycker att det är på sin plats att tala om att vpk förvägras att arbeta i riksdagens utskott.

CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Till Stig Alemyr vill jag bara säga att jag har talat om att en försöksverksamhet bör förläggas till Vetlanda. Det är alltså inte fråga om en permanent utbildning, utan en försöksverksamhet.

Onsdagen den
30 november 1977

*Grundskolans och
gymnasieskolans
läroplaner m. m.*

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Jag konstaterar att Inga Lantz talar om alldeles fel ämne just nu. Det vi håller på med är utbildningsutskottets betänkande nr 6. Huruvida vpk skall ha några särskilda rättigheter i form av suppleanter i utskotten är en senare historia, som kommer att behandlas i annan ordning.

Till Catarina Rönnung vill jag säga att utskottet är försiktigt när det gäller att förorda lokalisering av försöksverksamhet med gymnasieutbildningar. Sådant brukar göras upp mellan skolöverstyrelsen och vederbörande kommun.

Jag glömde säga till Lars-Ingvar Sörenson förut att de läroplaner och de läromedel som används när det gäller medbestämmandelagstiftningen självklart är föråldrade. Man har inte hunnit få in den nya lagstiftningen, men riksdagen räknar med att det skall ske. Det pågår – jag upprepar det – ett arbete med detta i skolöverstyrelsen, och i det arbetet beaktas självfallet den skrivelse som Landsorganisationen har inlämnat till skolöverstyrelsen.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Det kan hända att frågan om vpk:s utskottsrepresentation inte hör hemma i en skoldebatt, men eftersom förhållandet är sådant att vpk förvägras att arbeta i utskotten måste sakdebatterna ske här i kammaren på ett helt annat sätt än som annars hade blivit nödvändigt. Även om inte herr Alemyr tycker att det är särskilt angeläget så blir det nödvändigt, när vi inte kan delta i utskottsarbetet.

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Jag har icke med ett ord förmenat vpk rätten att föra sakdebatt i kammaren.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 – 10

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1334 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 6 mom. 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1334 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 291
Nej – 15

Mom. 12–17

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 18

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 795 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 6 mom. 18 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 795 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 289
Nej – 13
Avstår – 3

Mom. 19–23

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 24 och 25

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1334 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 6 mom. 24 och 25 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1334 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 291
Nej - 15

Mom. 26

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 27

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 1159 av Eivor Marklund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 6 mom 27 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 1159 av Eivor Marklund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 288
Nej - 16
Avstår - 1

§ 22 Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkande

1977/78:7 med anledning av motion om konsumtionsutbildning vid landstingskommunal gymnasieskola m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 23 Utbildning och forskning om datateknik

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1977/78:8 med anledning av motioner om utbildning och forskning om datateknik.

LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag tror inte att det skall behöva bli några större dispyter mellan mig och utskottets ordförande herr Alemyr med anledning av utskottsbetänkandet över de socialdemokratiska motionerna om utbildning och forskning i datateknik. Syftet med de yrkanden som vi ställt i dessa frågor och som behandlats av utbildningsutskottet har i stort sett uppnåtts. Jag har endast begärt ordet för att göra vissa påpekanden.

Låt mig först säga att motionsyrkandet med krav på att vi nu snabbt skall få till stånd en utbildning inom skolväsendet om datorer och deras effekter i olika avseenden har föranletts av två förhållanden. Det gäller dels den vikt vi självfallet fäster vid ämnet allmänt sett, dels en irritation över den tröghet som skolöverstyrelsen har visat på detta område.

Trots att SÖ redan 1971 fick i uppdrag av regeringen att undersöka förutsättningarna för undervisning i grundskolan och i gymnasieskolan om datorteknik har man ännu inte blivit klar med något förslag till kursplan. Det framgår av utskottsbetänkandet och av ytterligare informationer som har givits att den utredning som har arbetat med en revidering av läroplanen för grundskolan och som är klar inom kort ändå är beredd att avsätta utrymme i ämnena matematik och samhällskunskap för undervisning om datatekniken. Om detta är rätt uppfattat vill jag bara säga, att jag tycker att det är en bra lösning som skulle innebära att inte ytterligare lång tid skulle gå förlorad innan vi får in datatekniken på schemat i grundskolan. När sedan SÖ:s förslag till kursplan i datalära, som ämnet sannolikt kommer att kallas, äntligen kommer fram, kan ämnet snabbt passas in i läroplanen.

Eftersom det nu rör sig om ett nytt ämne, vill jag göra ett ytterligare påpekande. Sannolikt blir det fråga om någon form av remissbehandling före beslutet. Jag vill då understryka vikten av att man inte är för snäv i valet av remissinstanser. Inte minst mot bakgrund av datorns allt större betydelse inom arbetslivet måste det då vara riktigt att LO och TCO ges tillfälle att yttra sig. Dessa organisationer har antagit datapolitiska program, och deras synpunkter bör därför vara av stor betydelse innan kursplanen i ämnet datalära fastställs.

Till slut några ord om det till utbildningsutskottet remitterade motionsyrkandet med krav på forskning om datatekniken och dess effekter i ett längre perspektiv för att därigenom bidra till att öka samhällets handlingsberedskap på detta område. Vi är glada att utskottet inte följt framtidsstudiesekretariatets mera negativa inställning utan i stället understött motionärernas krav på ett sammanhållet forskningsprogram för dessa frågor.

Framtidsstudiesekretariatets ljumma inställning är enligt min mening förvånande av flera skäl. För det första torde sekretariatet inte vara omedvetet om att datatekniken på sikt med största sannolikhet kommer att få en mycket omvälvande betydelse på de flesta av samhällslivets områden. För det andra är det ju numera Kerstin Anér som är ordförande i styrelsen för sekretariatet, och hon har tillhört de flitigaste datade-

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

---

*Utbildning och
forskning om
datateknik*

Onsdagen den
30 november 1977

*Huvudmannaskap-
et för förenade
fabriksverkens
tvätterier*

battörerna.

Med dessa påpekanden, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan i dess betänkande nr 8.

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Jag ber att få instämma i Lennart Petterssons yrkande om bifall till utbildningsutskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 24 Föredrogs

Trafikutskottets betänkande

1977/78:3 med anledning av motion om kommunikationerna mellan Stockholm och Arlanda.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 25 Huvudmannaskapet för förenade fabriksverkens tvätterier

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1977/78:11 med anledning av propositionen 1976/77:155 om ändrat huvudmannaskap för vissa av de tvätterier som drivs av förenade fabriksverken jämte motioner.

I propositionen 1976/77:155 (industridepartementet) hade regeringen föreslagit riksdagen att bemyndiga regeringen att i huvudsaklig överensstämmelse med vad chefen för industridepartementet förordat träffa avtal med berörda sjukvårdshuvudmän om ändrat huvudmannaskap för 13 av de tvätterier som drevs av förenade fabriksverken (FFV). Huvudmannaskapsbytet avsågs ske den 1 januari 1978. Övriga två tvätterier – i Hagfors och Ödeshög – som f. n. drevs av FFV omfattades inte av den överenskommelse som låg till grund för propositionen.

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1976/77:1678 av Gunnar Olsson m. fl. (s),

1976/77:1679 av Olle Göransson (s) och Lars-Ingvar Sörenson (s), vari hemställts att riksdagen skulle

1. avslå propositionen 1976/77:155,

2. som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om ytterligare utredningsarbete, samt

1976/77:1680 av Sten Svensson m. fl. (m, c, fp), vari hemställt att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om att tilläggsdirektiv gavs till mervärdeskatteutredningen i avsikt att åstadkomma konkurrensneutralitet mellan offentliga och privata tvätteriföretag i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hemställde

1. beträffande huvudmannaskapet för de i propositionen berörda tvätterierna att riksdagen med bifall till propositionen 1976/77:155 och med avslag på motionen 1976/77:1679 bemyndigade regeringen att i huvudsaklig överensstämmelse med vad chefen för industridepartementet förordat träffa avtal med berörda sjukvårdshuvudmän om ändrat huvudmannaskap för vissa av de tvätterier som drevs av förenade fabriksverken.

2. beträffande huvudmannaskapet för tvätterierna i Hagfors och Ödeshög att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1678.

3. beträffande mervärdebeskattning att riksdagen med anledning av motionen 1976/77:1680 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört.

Reservationer hade avgivits av Ingvar Svanberg, Hugo Bengtsson, Arne Blomkvist, Nils Erik Wååg, Lilly Hansson, Ivar Högström och Rune Jonsson i Husum (samtliga s).

1. beträffande huvudmannaskapet för de i propositionen berörda tvätterierna, vari reservanterna ansett att utskottet under 1 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:1679 skulle avslå propositionen 1976/77:155 och därvid som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört om ytterligare utredningsarbete,

2. beträffande mervärdebeskattning, vari reservanterna ansett att utskottet under 3 bort hemställa att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1680.

SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! Föreliggande betänkande behandlar huvudmannaskapet för tvätterier som drivs av förenade fabriksverken.

Förändringarna i huvudmannaskapet genomförs utan att det alternativ som framförts i personalorganisationernas förslag om en statligt sammanhållen tvätterierorganisation prövats. Den socialdemokratiska reservationen 1 innehåller en hemställan om att propositionen skall avslås för att göra det möjligt att genomföra en prövning av ett sådant alternativ. Vi vill alltså att beslutsunderlaget skall kompletteras. Jag yrkar bifall till reservationen 1.

Att riksdagen nu föreläggts ett förslag om ändrat huvudmannaskap för de här tvätterierna utan att staten har gett de fackliga organisationerna och riksdagen ett fullödigt beslutsunderlag är allvarligt. Omorganisatio-

Onsdagen den
30 november 1977

Huvudmannaskapet för förenade fabriksverkens tvätterier

nen genomförs trots att en enhällig personalopinion är emot förslaget och kräver ytterligare underlag. Personalorganisationerna anser att det alternativ som redovisats i Tvätt -75, innebärande ett statligt tvätteriverk, inte prövats.

Organisationsformen har i stora drag belysts bl. a. i Tvätt -75, men vad organisationerna nu begärt är att en analysgrupp tillsätts, som skall klarlägga de ekonomiska och organisatoriska förutsättningarna för en sammanhållen tvätteriverksamhet. Därmed anser man att en rationell grund skulle skapas för jämförelse mellan de båda alternativen. De socialdemokratiska reservanterna understryker kraven från SACO/SR, SF och TCO-S, och vi tror att en sådan här analys kan genomföras relativt snabbt.

Med utgångspunkt i medbestämmandelagens regler finns det anledning påpeka hur regeringen genom att undandra organisationerna möjlighet att ingående diskutera alternativ sätter sig över andan och meningen i lagen.

Av informationsreglerna i medbestämmandelagen framgår att just rätten till ett bredare beslutsunderlag är huvudfrågan för inflytandet inom de områden där arbetsgivarsidan, i det här fallet staten, har bestämmanderätt i slutändan. Med en breddad grund för besluten ges de anställda genom sina organisationer möjligheter att påverka dessa. I det här fallet kunde enligt vår mening en analys av löntagarnas alternativ göras utan omgång och oskälig kostnad.

Jag ser det som utomordentligt allvarligt att regeringen inte anser sig ha anledning att vårda de anställdas möjligheter att få sina krav allsidigt prövade.

I reservationen 2 yrkar vi på att något uttalande i mervärdeskattefrågan inte skall göras. Det beror på att mervärdeskatteutredningen snart lägger fram sitt betänkande, varför det inte finns skäl att nu göra något uttalande.

Jag yrkar bifall även till reservationen 2.

I detta anförande instämde Rune Johansson i Ämål, Sune Johansson och Lars-Åke Larsson (samtliga s).

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! I propositionen nr 155 har regeringen underställt riksdagens prövning den principöverenskommelse som träffats mellan berörda sjukvårdshuvudmän om ändrat huvudmannaskap för vissa av förenade fabriksverkens tvätterier.

Den 18 mars 1977 informerades berörda personalorganisationer om att 13 av de 15 tvätterier som förenade fabriksverken nu driver skall överföras till resp. landsting och kommun. Den information som då lämnades hade från företagets sida föregåtts av en kontinuerlig information om dylika planer sedan hösten 1974. Även från regeringens sida har lämnats motsvarande information. Redan i januari 1976 redovisade förutvarande industriministern Rune Johansson att staten hade för avsikt att förändra

huvudmannaskapet för FFV:s tvätterirörelse. Mot den bakgrunden kan man alltså hävda, att berörda personalorganisationer haft möjlighet att i god tid bilda sig en uppfattning i sakfrågorna. Sedan principöverenskommelsen träffats har dessutom information lämnats på varje enskild tvätteriarbetsplats.

Självfallet har anställningsvillkoren tilldragit sig den största uppmärksamheten vid de tillfällen då informationen har lämnats! Emellertid är dessa frågor en angelägenhet mellan personalorganisationerna och de berörda huvudmännen. Enligt de uppgifter jag inhämtat i ärendet inbjöds berörda parter till förhandlingar om förmånsfrågorna redan i augusti 1976. Dock avböjde personalorganisationerna att förhandla om anställningsvillkoren vid detta tillfälle med hänvisning till att det då inte fanns något avtal om förändrat huvudmannaskap. Men om sådana förhandlingar hade inletts och förts parallellt med statens förhandlingar med sjukvårdshuvudmännen hade personalorganisationerna på ett helt annat sätt kunnat överblicka alla konsekvenser av det föreslagna förändrade huvudmannaskapet.

Utskottet, som tagit del av föreliggande överenskommelse, kan med hänsyn härtill och mot bakgrund av vad som redovisats beträffande den information som lämnats till personalorganisationerna inte dela reservanternas uppfattning att ytterligare utredningsarbete behövs.

Som framgår av utskottsbetänkandet utgör ca 80 % av tvätteriernas arbete tvätt åt sjukvårdshuvudmännen, vilket innebär att landstingen är den helt dominerande kundgruppen. De framtida krav som ställs på verksamheten kommer självfallet i första hand från just landstingssektorn, där man ställer ökade krav på anpassning till landstingsverksamheten och med sjukvården integrerad försörjningssituation. Om en part behärskar en större del av tvättecirkelns område, får man ett bättre grepp över materialstyrningen, vilket leder till ökad effektivitet. I sammanhanget är det viktigt att notera att 40 % av den svenska sjukvården försörjs med tvättjänster från annat håll. Det finns en strävan från kundernas sida att få verksamheten närmare lokaliserad till eller samordnad med sin egen verksamhet. Därför har flera landsting startat utredningar om egen tvätteriverksamhet eller motverkat regional samverkan i tvätterifrågor.

Genom att berörda landsting och kommuner godkänt den föreliggande överenskommelsen har man ytterligare gett uttryck för sin strävan att ta över eller behärska tvätteriverksamheten. Utan minsta tvekan är tvätt av sjukhuspersedlar ett primärt landstingsintresse.

Med hänsyn till den ansvarsuppdelning som finns mellan staten och landstingen har utskottet, i likhet med regeringen, kommit fram till att det bör vara sjukvårdshuvudmännen som skall ha ansvaret för tvätteriförsörjningen, bl. a. med tanke på att huvuddelen av tvätterisektorns kapacitet beläggs av tvätt från sjukvården.

Mot bakgrund av landstingens klart uttalade ambitioner skulle ett fortsatt statligt ägande innebära att tvätteriverksamheten successivt splitt-

Huvudmannaskapet för förenade fabriksverkens tvätterier

Onsdagen den
30 november 1977

Huvudmannaskapet för förenade fabriksverkens tvätterier

rades, eftersom flera landsting har förklarat att de vid tidpunkten för de nuvarande avtalens utgång själva vill ta över driften. Flera landsting har i dag kommit långt i sin planering i detta avseende. Det förhållandet påverkar i sin tur statens investeringsplaner. Följaktligen finns inga medel anslagna för tvätteriernas investeringar i petita för 1978/79. Om kunderna slutar köpa tjänster från tvätterierna då nuvarande affärsavtal löper ut, är det självfallet svårt att garantera att staten inte löper några risker med investeringar på detta område.

Propositionens förslag har som bekant föregåtts av ett omfattande utredningsarbete. Utskottet erinrar om att dåvarande industriministern i mars 1975 tillsatte en arbetsgrupp, Tvätt-75, med företrädare för regeringen, förenade fabriksverken och sjukvårdshuvudmännen. Gruppen fick till uppgift att utreda frågan om vilka alternativ som är lämpliga för den fortsatta verksamheten vid de berörda tvätterierna. Sådana utredningar har även gjorts 1965, 1968, 1971 och 1972.

Tvätterisektorn inom FFV bedrivs f. n. enligt det s. k. B-alternativet som redovisas i utredningsrapporten från Tvätt-75. Detta förhållande bör rimligen innebära att B-alternativets möjligheter och svagheter kan anses vara väl kända. Samtliga utredningar som hittills bedrivits har utgått från B-alternativet. Det är därför en rimlig ståndpunkt att staten kan anse att ytterligare utredning om detta alternativ inte är nödvändig. Till detta kommer det förhållandet att landstingen inte varit beredda att diskutera några andra lösningar än de som innefattas i propositionens förslag. En lösning där staten är med som delägare till en eller flera stiftelser eller bolag har därför inte varit aktuell att närmare utreda.

Mot denna bakgrund har näringsutskottet inte funnit att det utredningsarbete som motionärerna har begärt skulle kunna leda fram till en annan lösning än den som skisseras i propositionen. Utskottet tillstyrker därför att regeringen får det begärda bemyndigandet att träffa avtal med sjukvårdshuvudmännen om ändrat huvudmannaskap för 13 av de tvätterier som drivs av förenade fabriksverken.

Vad sedan gäller tvätterierna i Hagfors och Ödeshög, som tas upp i motion nr 1678, kan vi konstatera att dessa tvätterier skall behållas under statligt huvudmannaskap. De är sålunda inte berörda av propositionens förslag. Efter vad utskottet har erfarit är verksamheten vid dessa två företag föremål för översyn inom industridepartementet, varför utskottet inte har funnit anledning att göra ett uttalande av den innebörd som motionärerna har begärt.

Härefter skall jag, herr talman, övergå till att kommentera mervärdeskattefrågorna. Som redovisas i motionen nr 1680 har det sedan lång tid varit ett önskemål att få till stånd konkurrensneutralitet mellan offentliga och privata företag vad gäller uttag av mervärdeskatt på tvätt. F. n. gäller – vilket också framgår av propositionen – att mervärdeskatt regelmässigt inte utgår på tvätt som förenade fabriksverkens tvätterier utför åt statliga och kommunala kunder. Med hänsyn till detta förhållande väcktes en trepartimotion till 1974 års riksdag med begäran om åtgärder

Onsdagen den
30 november 1977

*Huvudmannasket
för förenade
fabriksverkens
tvätterier*

i syfte att åstadkomma konkurrensneutralitet mellan offentliga och privata tvätteriföretag.

Motionen vann riksdagens bifall, vilket innebar att riksdagen hos regeringen beslöt anhålla om förslag till ändringar i mervärdebeskattningen i syfte att eliminera de olikheter beträffande skattskyldigheten som råder mellan den offentliga sektorn och den del av näringslivet som arbetar i konkurrens med denna sektor. Man kan därför konstatera att riksdagen redan uttalat sig för att mervärdebeskattningen icke skall ge någon part konkurrensfördelar. Genom propositionens förslag har emellertid denna fråga fått förnyad aktualitet. För att landstingen skall kunna planera för framtiden är det viktigt att de har möjligheten att väga olika alternativ för att lösa sin tvättgodsförsörjning. Ett alternativ är att anlita privata tvätterier. För att detta alternativ skall bli intressant för landstingen krävs dock att riksdagens beslut från 1974 snarast blir genomfört. Tidsfaktorn är härvid mycket betydelsefull, framför allt med hänsyn till de överväganden som pågår inom vissa landsting vad gäller inriktning och omfattning av eventuella investeringar i egna tvätterianläggningar.

Det finns således starka skäl för att man snabbt skall åstadkomma en lösning som innebär konkurrensneutralitet mellan offentliga och privata tvätteriföretag. En begäran om detta har, som utskottet redovisar i betänkandet, överlämnats till mervärdeskatteutredningen för att tas i övervägande vid utredningsuppdragets fullgörande.

Näringsutskottet, som har att bereda ärenden om bl. a. pris- och konkurrensförhållanden i näringslivet, har från denna utgångspunkt funnit det angeläget att göra ett särskilt uttalande med anledning av motionen. Näringsutskottet har sålunda från de synpunkter utskottet har att beakta understrukt vikten av att mervärdeskatteutredningen nu söker finna en lösning på de angivna problemen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

SIVERT ANDERSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Sten Svensson hävdar att den analys som personalorganisationerna har bett att få genomföra av den här frågan inte skulle leda till något annat beslut än det som nu ligger på riksdagens bord. Det är i och för sig möjligt, men det är inte detta vår reservation egentligen avser. Reservationen tar upp det sätt på vilket man från statens sida fört förhandlingarna.

Vi har ju fått en medbestämmandelag, och det är uppenbart att staten som arbetsgivare bör följa den lagens intentioner, att de anställda skall få möjlighet att påverka de beslut som fattas. De anställda har begärt att få ett bredare beslutsunderlag, att man skall analysera det alternativ som innebär en sammanhållen statlig tvätteriverksamhet. Detta har de anställda förvägrats – man har nekat att ge de anställda möjlighet att argumentera utifrån ett utredningsmaterial som skulle kunna vara ett alternativ. De anställda är övertygade om att därest man fick göra denna

Onsdagen den
30 november 1977

---

*Huvudmannasket
för förenade
fabriksverkens
tvätterier*

analys skulle det rimliga beslutet inte bli det som föreligger här i dag, utan beslutet skulle sannolikt innebära att man höll ihop tvätteriverksamheten. Om det vet vi naturligtvis ingenting, men detta är de anställdas uppfattning. Vi vet emellertid att på samtliga berörda tvätterier har personalen reagerat mot det föreliggande förslaget. Man har gjort uttalanden och på olika sätt försökt uppvakta statsmakterna för att få behålla en sammanhållen tvätterorganisation.

Mot bakgrund av denna mycket starka personalopinion är det märkligt att arbetsgivarparten inte ens fullgör vad som kan sägas vara rimligt när det gäller de anställdas möjlighet att få analysera situationen och vara med och träffa beslut på ett allsidigt underlag utan att bli satta åt sidan på det här viset. Staten bör uppträda som en föregångare när det gäller medbestämmandefrågor. Det har den inte gjort här.

STEN SVENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Efter vad jag inhämtat har det inte framkommit något under förhandlingarna med sjukvårdshuvudmännen som tyder på att man från den sidan skulle vara beredd att diskutera något annat alternativ. Att utlova en utredning kring ett alternativ som sjukvårdshuvudmännen inte kan godta är att inge personalorganisationerna falska förhoppningar. Då tycker jag att det är mera rejält att ge klara besked från början än att ge utfästelser som man vet inte kan infrias.

När det gäller medbestämmandelagen har arbetsgivarparten fullgjort sina skyldigheter enligt de regler som nu gäller. Detta skedde vid en förhandling den 12 maj i år. Enligt de regler som finns har arbetsgivarparten en primär förhandlingsskyldighet, informationsskyldighet etc. Något medbestämmande är ju ännu inte aktuellt, eftersom det inte finns några medbestämmandeavtal som reglerar detta. Vi vet alltså inte i förväg vad ett sådant avtal skulle ha inneburit på det här området. Efter det att arbetsgivarparten har fullgjort sina skyldigheter har staten att fatta sitt beslut, och det har skett nu.

SIVERT ANDERSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Om det skall vara ett uttryck för att inge de anställda falska förhoppningar om att den faktiska situationen får genomlysas med olika alternativ, så har det här skötts mönstergillt. Vad man har gjort har varit att undandra organisationerna varje möjlighet att studera alternativen och genomföra förhandlingarna på basis av ett allsidigt material.

Jag tycker att det är att vara litet vårdslös med medbestämmandelagens bestämmelser. Om de anställda behöver biträde av arbetsgivarna för de utredningar som förhandlingarna skall grunda sig på är man enligt medbestämmandelagen skyldig att se till att de får sådant biträde. Det menar jag att staten inte har gjort.

STEN SVENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Det förhåller sig så, att om man skall träffa en överenskommelse med en motpart måste det ske på villkor som motparten kan godta. Skall det ske någon förändring i förhållande till nuvarande situation måste det ske en förändring kring ett alternativ som kan godtas av sjukvårdshuvudmännen. Under förhandlingarna – jag upprepar detta – har det inte framkommit något som tyder på att landstingen skulle vara beredda att diskutera något annat principalternativ än det som nu finns inom ramen för propositionens förslag.

Jag konstaterar också att såväl den förra som den nuvarande regeringen har tagit ställning för att landstingen bör ta över förenade fabriksverkens tvätteriverksamhet. Landstingen är ju tvätteriernas huvudkunder. Detta ställningstagande grundar sig på de överläggningar som har skett med sjukvårdshuvudmännen och på vad som har framkommit i utredningen Tvätt-75. När nu dessa huvudmän i förhandlingarna förklarade sig villiga att ta över statens tvätteriverksamhet och när de samtidigt förklarade att detta är det enda alternativet, finns det alltså inte längre några förutsättningar för att i detta läge förhandla med dem om ett nytt alternativ.

Till sist: Varför har det blivit bättre att tvätta i statlig regi under en borgerlig regering, när det uppenbarligen enligt förre industriministern Rune Johanssons åsikt inte var statens uppgift att ta hand om landstingens tvätt?

Tredje vice talmannen anmälde att Sivert Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! I motionen 1976/77:1679 har jag och Lars-Ingvar Sörenson begärt att riksdagen avslår propositionen 1976/77:155 i avvaktan på en ytterligare utredning.

Motiveringen i vår motion framgår klart, och jag tycker att Sivert Andersson här på ett utmärkt sätt har motiverat varför vi från MBL-synpunkt anser att det handlingssätt regeringen använt sig av strider mot MBL-lagen. Jag skall därför icke vidare gå in på detta.

Även om den sittande regeringen inte har så värst stor förståelse för eller önskan att lyssna på löntagarnas synpunkter är det i alla fall min förhoppning att det skall finnas tillräckligt många borgerliga ledamöter i denna kammare i dag som är beredda att gå på reservanternas förslag om en vidare utredning.

I propositionen har jag inte sett någon som helst ytterligare belysning av andra organisationsformer än den föreliggande. Att företrädare för Statsanställdas förbund, TCO-S och SACO enhälligt har motsatt sig förslaget om överförande av FFV-tvätterierna till landstingen förtiger regeringen i propositionen.

Jag anser inte heller att den här propositionen ger någon slutlig lösning med anledning av FFV:s önskan att avveckla tvätterirörelsen. Det fram-

Onsdagen den
30 november 1977

*Huvudmannska-
pet för förenade
fabriksverkens
tvätterier*

går av motionen 1678 av Gunnar Olsson m. fl. att tvätterierna i Hagfors och Ödeshög även framdeles kommer att vara kvar inom FFV. Genom att man nu lägger fram ett förslag som bara berör en del av tvätterierna blir det inget heltäckande svar på FFV:s önskan.

Det finns redan i dag ett avtal mellan FFV och landstingen som reglerar priser m. m. för tvätteriverksamheten. Det ger dålig, för att inte säga urusel ekonomisk kompensation till FFV. Jag är övertygad om att det förhållandet vägt tungt när FFV:s styrelse tagit ställning för att avveckla den här verksamheten. Det kan vara förståeligt i ett kort perspektiv med de bekymmer FFV har när det gäller nya investeringar.

Men jag anser att ställningstagandet är förkastligt i ett längre perspektiv. Motiveringen är att det samarbete mellan landstingen och FFV som trots allt utvecklats i de s. k. tvätteriråden kunde ha utgjort embryot till ett ökat framtida samarbete dem emellan inom andra sektorer. Jag tänker då speciellt på det behov av underhåll av teknisk materiel som landstingen har, på det tandtekniska området, i fråga om operationsutrustning osv. Det ligger väl i linje med FFV:s övriga verksamhet.

Vi vet vidare att det pågår en utredning om hur sjukvården i krig skall organiseras. Denna utredning kommer enligt uppgift att lämna sitt betänkande till sommaren. Den har bl. a. att komma med förslag om hur sjuktransport i krig skall verkställas. Det innebär att ambulanser, bilar, helikoptrar, bussar och annan materiel kan tillkomma och att det här på något sätt kan behöva ske en samordning med andra totalförsvarsmyndigheter. FFV är väl lämpat i det sammanhanget, inte minst med hänsynstagande till dess djupa försvarsengagemang inom andra sektorer.

Sten Svensson säger att förslaget ligger helt i linje med landstingens önskan att överta tvätterierna. Jag tycker inte att det är underligt. Det övergångsavtal som regeringen lagt på bordet är positivt ur landstingens synpunkt – det är inte tal om något annat. Men jag ifrågasätter klokheden i att nu göra denna operation emot personalen och emot de framtida behov som landstingen har av ökat samarbete med andra myndigheter osv.

Det är mot bakgrund av de här synpunkterna, herr talman, som det för mig verkar underligt att regeringen inte är så framsynt att den är beredd att ta till vara de olika samordningseffekter som trots allt står att finna här genom ett fortsatt nära samarbete mellan FFV och landstingen.

Kanske anser någon att det jag sagt verkar långsökt – att med anledning av en proposition som handlar om sjukhustvätt i fred dra paralleller med sjuktransporter i krig med helikopter. Men för mig framträder ett klart samband mellan dessa saker, nämligen samarbete mellan olika myndigheter.

Herr talman! Låt mig sammanfatta och säga: Det borde finnas ett klart samband mellan personalens krav på annan huvudman än landstingen och samhällets krav på samordning av totalförsvarsuppgifterna. Detta

kan komma till uttryck i en fortsatt utredning, som vi motionärer och s-reservanter i näringsutskottet har krävt.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen 1 vid näringsutskottets betänkande nr 11.

GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! I det betänkande vi nu behandlar, som gäller ändrat huvudmannaskap för de tvätterier som drivs av förenade fabriksverken, är två tvätterier undantagna, nämligen tvätterierna i Hagfors och Ödeshög.

Olle Göransson har nyss motiverat motionen 1679, vari motionärerna motsätter sig att förenade fabriksverkens tvätterier skall överföras till landstingen. Motionärerna anser att det är skäligt att man tillmötesgår de fackliga organisationernas krav på ytterligare utredning. I detta kan jag helt instämma, och följaktligen yrkar också jag bifall till vad som framförts i reservationen 1.

I motionen 1678 hemställer vi motionärer att riksdagen uttalar att tvätterierna i Hagfors och Ödeshög bibehålls under statligt huvudmannaskap.

Utskottet hemställer att riksdagen avslår vår motion med hänvisning till att man erfarit att frågan om dessa båda tvätteriers framtid övervägs inom regeringskansliet, och av den anledningen anser utskottet att det inte finns anledning för riksdagen att göra något uttalande av den innebörd som vi har önskat i vår motion.

Eftersom vi motionärer inte har en aning om vad som döljer sig inom regeringskansliet, så kan vi bara konstatera att oron och ovissheten beträffande framtida sysselsättning består i såväl Hagfors som Ödeshög. De anställda lever i ovisshet beträffande framtiden.

Första gången jag tog upp den här frågan i riksdagen var i april i år, då industriminister Åsling i ett frågesvar meddelade att det fanns flera alternativ för de bägge tvätteriernas fortsatta verksamhet. Industriminister Åsling lät förstå att ett alternativ var att tvätterierna i såväl Hagfors som Ödeshög förblev i statlig ägo – alltså precis det som vi senare krävde i vår motion. Ett annat alternativ som industriministern ansåg tänkbart var att tvätterierna säljs till något företag som har, som han själv uttryckte sig, bättre möjligheter än staten att öka beläggningen vid tvätterierna.

Industriministern slog fast att vilket alternativ som än väljs måste en utgångspunkt vara att sysselsättningen inte skall påverkas negativt, samtidigt som försvarets försörjning med tvättjänster skall garanteras.

I frågedebatten sade industriministern klart ifrån att man självfallet måste kunna räkna med alternativet statligt ägande. Detta besked lämnades här i kammaren den 12 april i år. Den 5 maj signerade industriminister Åsling propositionen 1976/77:155, som ligger till grund för det betänkande från näringsutskottet som vi nu behandlar.

Propositionens förslag gick ut på att huvudmannaskapet skulle ändras för 13 av 15 tvätterier som finns på olika orter i landet. FFV:s tvätterier

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

Huvudmannaskapet för förenade fabriksverkens tvätterier

Onsdagen den
30 november 1977

*Huvudmannaska-
pet för förenade
fabriksverkens
tvätterier*

i Hagfors och Ödeshög, vilka båda är specialiserade på militär tvätt, ingår inte i det huvudmannaskapsbyte som avses ske den 1 januari 1978, om riksdagen i dag så beslutar.

Men, herr talman, vad händer då med de två tvätterier som blir över?

I betänkandet hänvisas till industriministerns uttalande i propositionen, att han avser att ta initiativ till förhandlingar med tänkbara intressenter.

Det är möjligt att sådana förhandlingar förts, förs eller kommer att föras. Därom vet åtminstone inte vi motionärer något. Det skulle vara intressant att bli upplyst om vad utskottet baserar sitt påstående på när utskottet säger sig ha erfarit att frågan om framtiden för tvätterierna i Hagfors i Värmland och Ödeshög i Östergötland övervägs inom regeringens kansli. För oss motionärer vore ett besked om vad som övervägs intressant, men det är av sekundär betydelse jämfört med vad ett besked skulle betyda för de människor som berörs och för vilka tvätterierna i Hagfors och Ödeshög är försörjningsobjekt.

Bara i Hagfors, som jag känner bäst till, är i dag 56 personer anställda. Av dessa är 46 kvinnor. Hagfors har fått vidkännas och kommer i samband med stålkrisen att få vidkännas svåra sysselsättningsproblem, och jag tror mig veta att oron bland de anställda och bland de ansvariga kommunalmännen är minst lika stor i Ödeshög. Där är arbetsstyrkan av ungefär samma storlek som i Hagfors – kanske något större.

Att vi motionärer har hemställt att riksdagen skulle uttala sig för att tvätterierna i Hagfors och Ödeshög bibehålls under statligt huvudmannaskap beror på att, som statsrådet själv skrev i sin proposition, FFV:s tvätterier i Hagfors och Ödeshög tvättar enbart för försvaret. Av den anledningen kan följaktligen inte resp. landsting ha så stort intresse av att överta dessa bägge tvätterier. När inget besked har givits från industridepartementet har detta också tagits till intäkt för att staten inte längre har något intresse av att bibehålla dessa bägge enheter.

Herr talman! Ovissheten för framtiden består och har inte på något sätt skingrats genom vad som sägs i näringsutskottets betänkande, och i första hand vill jag på de anställdas vägnar hos utskottets talesman efterlysa vad som egentligen kan dölja sig bakom de överväganden som enligt utskottsskrivningen äger rum i regeringen Fälldins kansli.

I detta anförande instämde Maj Lis Landberg (s) och Elvy Nilsson (s).

STEN SVENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill erinra om att jag i mitt inledningsanförande påpekade på de två tvätterier – i Hagfors och Ödeshög –, som lämnats utanför, skall behållas under statligt huvudmannaskap. De är inte berörda av propositionens förslag, och därför blir det ingen ändring. I det fall att en ändring på det här området skulle aktualiseras framöver förutsätts det att regeringen återkommer till riksdagen med en proposition med förslag om detta. Men man behöver inte nödvändigtvis tolka den skriv-

*Huvudmannaska-
pet för förenade
fabriksverkens
tvätterier*

ning som har gjorts i propositionen eller i utskottsbetänkandet så, att detta skall bli fallet. Självklart har ju staten under alla förhållanden ett uppföljningsansvar för verksamheten. Den översyn som nu pågår inom industridepartementet är givetvis iscensatt för att följa upp verksamheten över huvud taget.

GUNNAR OLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju ett klart besked när utskottets talesman säger att det är fastslaget att de båda tvätterierna i Hagfors och Ödeshög skall bestå under statligt huvudmannaskap. Det är starkare än vad industriministern antydde här i kammaren under våren, då han sade att detta kunde vara ett tänkbart alternativ. Men nu slår Sten Svensson fast att dessa båda tvätterier kommer att bestå under statligt huvudmannaskap. Det är som sagt ett klart besked som vi skall ta fasta på i både Värmland och Östergötland.

Jag är emellertid fortfarande litet tveksam, därför att löften har liksom fått en annan valör sedan vi fick ny regering; de har många gånger övergått till målsättningar för att slutligen mynna ut i förhoppningar. Men är detta ett klart löfte från Sten Svensson, skall vi ta fasta på det och notera det med tillfredsställelse.

STEN SVENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte ge några andra löften än dem som det tillkommer mig att ge på grundval av de överväganden som skett i utskottet. Det är utskottet som konstaterat det som jag redovisat.

Dessutom vill jag påpeka att – något som f. ö. herr Olsson nyss framhöll – den huvudsakliga kunden, försvaret, redan finns inom den statliga sektorn. Även detta förhållande talar ju för att dessa båda tvätterier framdeles bör behållas under statligt huvudmannaskap.

GUNNAR OLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att herr Svensson byter fot. I utskottets betänkande står ingenting om att de båda tvätterierna skall förbli i statlig ägo. Det står bara att "frågan om dessa tvätteriers framtid övervägs inom regeringskansliet". Det är ju två helt skilda saker. Det var detta övervägande som vi ställde oss tveksamma och tvivlande till. Men skall tvätterierna förbli i statlig ägo, vilket icke står i utskottets betänkande, då är vi naturligtvis nöjda och belåtna med det beskedet. Ingenting i utskottets betänkande ger emellertid belägg för detta.

GUNDE RANESKOG (c):

Herr talman! Jag har med intresse lyssnat på argumenten om dessa tvätteriers huvudmannaskap. Det kan inte hjälpas att jag måste ställa frågan om det är så att landstingen skall ha fullt förtroende för ett statligt verk, medan man från statens sida har anledning att vara misstänksam mot landstingen.

Onsdagen den
30 november 1977

Huvudmannaskapet för förenade fabriksverkens tvätterier

Ur arbetsmarknadssynpunkt har vi i dag stora gemensamma bekymmer. Men att dessa tvätterier skulle ligga fastare och bättre i statlig regi än hos landstingen förefaller rätt egendomligt. Det är väl ändå så att den kund som har mest att göra med tvätterierna också skall ha det största ansvaret för att de fortsättningsvis existerar. Då det nu enligt utskottet lutar åt att dessa tvätterier får landstingen som huvudman, så har det börjat lägga sig en viss ro och vila över det hela samt en känsla av trygghet hos de anställda.

När jag i mitt landsting för ett par veckor sedan röstade för huvudmannaskapets överförande till landstinget kände jag – och jag tror många fler – en viss tillfredsställelse med detta. Därigenom visste vi i någon mån hur det kommer att gå för dessa tvätterier, även om ingen kan bedöma hur det blir i en framtid. Om landstingen blir huvudman för dessa tvätterier, innebär det utan tvivel en viss trygghet också för de anställda.

Att nu riva upp det hela och börja om på nytt är att skapa oro på arbetsfältet, något som jag tycker man kan försöka de anställda från. När en del landsting redan har gått i författning om att överta huvudmannaskapet, även om åtskilliga problem återstår att lösa – samtvätt o. d. – så tycker jag att vi har kommit in på en väg som är värd att pröva och bevandra. Det kan väl komma tider då man gör en total översyn.

Jag vill, herr talman, med dessa ord yrka bifall till utskottets förslag, som ligger i linje med propositionen.

LARS-ÅKE LARSSON (s):

Herr talman! Jag sitter i samma landsting som Gunde Ranekog i Alingsås men har inte riktigt samma uppfattning som han. Den ytterligare utredning som föreslås i reservationen tar så kort tid att den inte kan försvåra någonting för landstingen. Tvätterierna kommer ändå att existera. Tvärtom får man bättre underlag för vad som skall ske i fortsättningen.

I Alingsås står en stor majoritet bland personalen bakom de fackliga krav som har framförts till bl. a. näringsutskottet. Man har där också hotet över sig att kanske förlora hundratals arbeten, vilket självfallet oroar. Eftersom en ytterligare utredning tar så kort tid är jag förvånad över att vi inte får stöd för de fackliga kraven.

Jag vill också passa på att påminna om att av de 2 000 människor som berörs av beslutet här i dag har 1 700 kommit in med sina namnunderskrifter och ställt sig bakom de fackliga krav som har framförts till utskottet.

RUNE JOHANSSON i Ljungby (s):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att gå in i någon omfattande saksdiskussion. Men eftersom herr Sten Svensson har återopat mig i debatten,

vill jag helt kort crinra om bakgrunden till den proposition som vi nu har att ta ställning till.

Först genomfördes en allmän utredning om förenade fabriksverken. Utredningens förslag gick ut på en omstrukturering av verksamheten. Framför allt ville man inrikta den framtida produktionen på två huvudlinjer. En linje skulle vara produktion av militär materiel och en underhåll av sådan materiel. Tvätteriverksamheten borde enligt utredningen skiljas ut från FFV.

Efter åtskilliga förhandlingar, förda av den tidigare regeringen och vår personal i industridepartementet, lämnade vi en proposition till riksdagen om FFV och dess framtida organisation, varvid vi så långt möjligt sökte tillmötesgå personalorganisationernas önskemål. Tvätteriverksamheten lämnades utanför. Vi företog ytterligare utredningar och inledde förhandlingar med landstingen om ett eventuellt övertagande av huvudmannaskapet.

I den reservation som nu har fogats till näringsutskottets betänkande har vi inte velat ta ställning till resultatet av dessa förhandlingar, eftersom personalorganisationerna inte anser sig ha haft möjlighet att framlägga ett förslag såsom alternativ till det som förhandlingarna mellan staten och landstingen har lett fram till. Därför kunde inte heller landstingen, herr Sten Svensson, ta ställning till något alternativ till det förslag som förhandlingarna hade lett fram till. Det fanns ju inget alternativ att bedöma.

Detta har varit avgörande för oss. Vi tar inte ställning för eller emot staten eller landstingen i detta ögonblick. Vi säger att förhandlingarna borde ha bedrivits i den anda som den nya medbestämmandelagen grundas på. Så har inte skett, vilket vi är kritiska mot.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Har Rune Johansson alltjämt samma ambition i denna fråga som kom till uttryck under hans tid såsom industriminister, nämligen att dessa tvätterier skall föras över på landstingen?

RUNE JOHANSSON i Ljungby (s):

Herr talman! På den tidigare regeringens tid inledde vi förhandlingar med landstingen. Vi hade sedan att ta ställning till resultatet av dessa förhandlingar. Om vi varit kvar i kanslihuset när förhandlingsresultatet presenterades och fått besked från personalorganisationerna om att de inte ansåg sig ha möjlighet att framlägga ett alternativt förslag, hade vi säkerligen föranstaltat om utvidgade förhandlingar.

De förhandlingarna kan jag alltså i dag inte ta ställning till. Därför har jag inte heller anledning att ange någon ståndpunkt i huvudmannaskapsfrågan. Jag har bara konstaterat att även personalorganisationerna finner det i och för sig riktigt att tvätteriverksamheten läggs utanför FFV. De vill ha en specialorganisation härför. Ingen av oss kan säga

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

Huvudmannaskapet för förenade fabriksverkens tvätterier

Onsdagen den
30 november 1977

*Huvudmannaska-
pet för förenade
fabriksverkens
tvätterier*

hur den organisationen skall se ut. Vi har inte fått tillfälle att göra den bedömningen.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Ingvar Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Sivert Andersson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 11 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Sivert Andersson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 156

Nej - 143

Avstår - 2

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Ingvar Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Sivert Andersson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 11 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Sivert Andersson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 157

Nej - 144

Avstår - 1

Onsdagen den
30 november 1977

*Leasingsystemet för
personbilar*

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1977/78:17 med anledning av motion om översyn av leasingsystemet för personbilar.

BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Begreppet leasing, dvs. uthyrning av bl. a. bilar, har uppstått och utvecklats i USA. Verksamheten har också i Sverige nått stor omfattning. De flesta leasingbolag är bankerna närstående företag. År 1974 hyrde dessa bolag ut maskiner och andra utrustningar för ett sammanlagt värde av 354 milj. kr. Vid sidan av leasingbolagen bedriver dator- och kontorsmaskinföretag samt företag inom bilhandeln en omfattande leasingverksamhet. Enbart inom bilhandeln tecknades år 1974 leasingavtal till ett värde av ungefär 350 milj. kr. Inom bilhandeln är leasingverksamheten en del av den s. k. vagnparksförsäljningen – dvs. försäljning till företag. Vanligen är det återförsäljarna som äger bilarna. Generalagenterna bistår med råd och anvisningar samt hjälper återförsäljarna i vissa fall med finansieringen. Uthyraren är således ofta en återförsäljare.

Systemet med leasingbilar är under snabb utveckling. Antalet uthyrningsbilar har ökat från 600 år 1960 till ca 70 000 i dag. Företagens andel av antalet nyregistrerade bilar uppgick år 1975 till 43 %. Var tionde ny bil är leasingbil.

Skälen till att jag tillsammans med några andra socialdemokrater har motionerat om en översyn av leasingsystemet för personbilar är flera. Systemet innebär stora orättvisor gentemot konventionellt ägande av bil. Detta gäller såväl vid inköpet som i beskattningshänseende. Bland de förmånligare villkor som är förbundna med bil-leasing kan nämnas avdragsrätt för mervärdeskatt och särskilda regler för avdrag vid beskattningen. Och anmärkningsvärt nog är leasingbilar befriade från arbetsgivaravgift. Leasingsystemet motverkar också med sin nuvarande utformning den minskning av energiförbrukningen inom transportsektorn som är nödvändig för att uppställda besparingsmål på energiområdet skall kunna uppnås.

Av landets totala energiförbrukning svarar samfärdsektorn årligen för drygt 19 %. Hela 75 % av sektorns energiförbrukning faller på persontrafiken, och inom denna trafik förbrukar personbilen hela 90 %. Personbilarnas energiförbrukning har ökat oroväckande på senare år. Deras andel av oljekonsumtionen steg mellan 1970 och 1976 från 9,5 till 12 %.

Näringsutskottet har i sitt yttrande över motionen menat att de synpunkter som däri framförs redan har uppmärksamats i skilda sammanhang. Att några av de problem som vi berör redan har behandlats i utredningssammanhang kan i och för sig vara riktigt. Men om vi ser till det betänkande om bil-leasing som framlades 1975 (Ds K. 1975:11) och som nu återopas i näringsutskottets betänkande, så har inte utredningen gått närmare in på t. ex. beskattningsfrågorna.

Däremot har de synpunkter som gäller energihushållningen beaktats

Onsdagen den
30 november 1977

*Leasingsystemet för
personbilar*

i en nyligen publicerad rapport, utgiven av en expertgrupp inom energikommissionen.

I rapporten konstateras, att för att uppnå större besparingar inom en så kort tidsperiod som fram till år 1990, krävs det kraftfulla styråtgärder för att framför allt begränsa personbilarnas bränsleförbrukning. Expertgruppen konstaterar att en person som har tillgång till firmabil eller leasingbil ofta väljer en större bil än om han själv skulle ha finansierat köpet och dessutom sannolikt kör bilen på ett mindre energibesparande sätt. Experterna menar att en förändring av förutsättningarna för privatpersoner att för eget bruk använda firma- eller leasingbil skulle dels göra det möjligt att få till stånd en övergång till inköp eller leasing av mindre och energisnålare personbilar, dels påverka antalet firmabilar och leasingbilar.

Transportforskningsdelegationen inom delegationen för energiforskning understryker också i sitt betänkande SOU 1977:58 behovet av ekonomiska styrmedel för att uppnå avsedda energisparmål.

I de yttersta av dessa dagar har tecken i skyn visat sig, vilka tyder på att även personer inom regeringskretsen nu börjar bli medvetna om att orättvisor finns inbyggda i leasingsystemet. Jag åsyftar då budgetminister Mundebos uttalande för någon vecka sedan att det finns goda skäl att låta arbetsgivarna betala arbetsgivaravgift på fri bil, dvs. leasingbil.

Det kan således finnas anledning att åtminstone t. v. hysa en svag förhoppning om att leasingsystemet kommer att närmare synas i sönerna. Om så inte sker finns det anledning att återkomma till frågan. För dagen har jag emellertid inget särskilt yrkande.

SVEN ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Herr Silfverstrand har ju på ett utförligt sätt redogjort för de problem som enligt hans uppfattning sammanhänger med leasingsystemet. I långa stycken kan jag dela hans uppfattning, och det gör f. ö. också utskottet.

Vid behandlingen av motionsklämmorna i våras – det gällde i första hand frågan om forskning samt frågan om ändring av vägtrafikförordningen, så att samåkande i större utsträckning kan komma till stånd – framgick det att vägtrafiklagstiftningen inte lägger några hinder i vägen för samåkandet och att den grupp på forskningssidan som sysslar med de här sakerna får pengar från transportforskningsdelegationen. Så på den här punkten är allting klart. Men jag delar herr Silfverstrands uppfattning att det är viktigt att spara energi, och inom samtliga partier här i huset anser man att vi skall spara energi på olika sätt, det må gälla bostäder eller bilkörning. Det är ett mål som vi bör försöka uppnå.

Beträffande synpunkterna i motionen vill jag emellertid säga att det är ett slags naturaförmån att ha leasingbil. Detta har också uppmärksamats då det gäller pensionskommitténs betänkande som har varit på remiss. Här har riksrevisionsverket uttalat bl. a. följande: "I avgiftsunderlaget ingår f n dels kontant lön, dels värdet av naturaförmånerna

kost och bostad. Det finns emellertid även andra förmåner som i beskattningshänseende likställs med kontant lön. Förmånsvärdet av taxefri bil är således en förmån som beskattas men som inte räknas med i avgiftsunderlaget. RRV anser det vara en brist i kommitténs arbete att kommittén inte behandlat frågan om vilka förmåner som skall medräknas i avgiftsunderlaget.”

Frågan har alltså uppmärksammats, så jag tror att man kan förutsätta att någonting kommer att hända på det här området. Då blir det kanske inte lika attraktivt att använda sig av leasingförfarandet.

Det enorma utbudet av leasingbilar är, som herr Silfverstrand sade, ett problem även för bilbranschen. Bilfirmorna börjar märka att leasingförfarandet slår tillbaka på dem själva genom de kapitalproblem som uppstår när de tvingas ligga inne med så stora lager av begagnade bilar.

Utskottet anser att motionens synpunkter om energisparande och möjligheter till samåkning redan har uppmärksammats och är tillgodosedda. Ett enhälligt utskott har därför inte funnit anledning att uttala sig för en översyn av leasingssystemet.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 27 Registrering vid inköp av premieobligationer

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1977/78:19 med anledning av motion om registrering vid inköp av premieobligationer.

HELGE KLÖVER (s):

Herr talman! Ett enigt utskott har föreslagit att motionen i detta ärende avslås, och jag skall därför inte ställa något yrkande. Någon liten kommentar finns det ändock anledning att göra i samband med det avlämnade betänkandet.

Som bekant använder sig vissa kapitalstarka personer av olika metoder för att placera kapital så att de kan undvika att betala förmögenhetsskatt. Men eftersom det finns en lag som säger att man skall betala skatt på förmögenheter av viss storlek, bör vi väl vara överens om att i den mån det är möjligt förhindra att pengar kan placeras på ett okontrollerat sätt. I nuvarande finansläge bör det också vara särskilt angeläget att försöka få ut så mycket som möjligt av de skatter som det finns anledning att ta ut.

Registrering av premieobligationer i Värdepapperscentralen skulle enligt vad vi motionärer anser vara ett sätt att täppa till ett kryphål. Nu har utskottet hört sig för hos några remissinstanser, och de hävdar att det skulle bli ett krångligt och dyrbart förfarande att registrera premie-

Onsdagen den
30 november 1977

*Registrering vid
inköp av premie-
obligationer*

obligationer i Värdepapperscentralen, och det är möjligt att man får hysa tilltro till experterna på den punkten.

En motivering gör mig dock litet fundersam. Utskottet säger bl. a. att ett registrerings- och kontrollsystem skulle minska statens möjligheter att placera obligationslån. Bristen på kontroll skulle således göra svenska statens premieobligationer mera lättsålda.

Den viktigaste remissinstansen, riksskatteverket, ansluter sig allmänt till den uppfattning som ges till känna i motionen att frånvaron av kontrollmöjligheter i fråga om premieobligationer inte är tillfredsställande. Verket är positivt till alla förslag som är ägnade att möjliggöra kontroll av innehav av premieobligationer och anser att det borde utredas om det inte finns enklare och mindre kostnadskrävande former för skattekontroll av premieobligationer.

Det finns säkerligen goda skäl till att den här frågan uppmärksammas också i fortsättningen, och det kommer kanske att ges anledning att återkomma till den.

KARL-ANDERS PETERSSON (c):

Herr talman! Utskottet har bedömt motionen med utgång från de tidigare utredningar som har företagits om en eventuell registrering av premieobligationer. Dessa utredningar har visat att ett införande av ett system med registrering av premieobligationer genom VPC skulle få en starkt byråkratiserande effekt.

Det har också visat sig att premieobligationerna är fördelade på väldigt många människor; i vårt betänkande finns uppgifter på hur många det rör sig om enligt en utredning, verkställd så sent som 1972.

Med utgångspunkt i dessa fakta och eftersom vi menar att en registrering skulle medföra betydande kostnader för statsverket har vi från utskottets sida ansett att det är omöjligt att f. n. genomföra en registrering enligt motionärernas förslag.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

På förslag av tredje vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

§ 28 Anmäldes och bordlades

Proposition

1977/78:69 om ändring i 6 kap. brottsbalken

§ 29 Anmäldes och bordlades

Motioner

1977/78:206 av *Lars Werner m. fl.*

1977/78:207 av *Allan Åkerlind*

med anledning av propositionen 1977/78:68 om ändrade regler för beskattning av inkomst av en- och tvåfamiljsfastigheter.

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

---

*Anmälan av
interpellationer*

§ 30 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 30 november

1977/78:83 av *Karl Erik Olsson (c)* till kommunikationsministern om civil flygförarutbildning vid F 5:

Alltsedan andra världskriget har den civila luftfarten huvudsakligen rekryterat sina piloter bland flygförare, som utbildats och tjänstgjort vid flygvapnet. Denna rekrytering var ända in på 1960-talet naturlig och ändamålsenlig – även för flygvapnet. De fördelar som fanns i detta system har vänts till stora och kostnadskrävande nackdelar, främst genom ändrade anställningsformer för flygvapnets piloter samt ökande kostnader för komplicerade flygsystem. Flygvapnet vill behålla sina till stora kostnader omskolade krigsflygplanspiloter till ca 38 års ålder, medan bolagen vill rekrytera sina aspiranter före 34 års ålder.

Med en rekryteringsbas under 1940- och 1950-talen på 100–200 årligen grundutbildade flygförare innebar SAS och LIN:s förarrekrutering begränsade problem för flygvapnet. I dag är förhållandena radikalt annorlunda, och 25–35 förare per årskull är ett för litet rekryteringsunderlag för de kommersiella bolagen, samtidigt som det är ett pressat flygförarminimum för flygvapnet.

Flygbolagen SAS och LIN har delgivit chefen för flygvapnet det samlade behovet av nyrekrytering under slutet av 1970-talet och hela 1980-talet. I betydande utsträckning erfordras denna rekrytering för att täcka pensionsavgångar. Bolagens rekryteringsbehov 1977 motsvarar t. ex. hela den produktion av flygförare som flygvapnet har anpassat till sin egen krympande organisation. Utöver SAS/LIN finns dessutom ytterligare flygföretag som rekryterar piloter ur flygvapnet. Behovet för 1979 är i SAS/LIN:s rekryteringsplan 55 nya piloter från Sverige (och 70 från Norge och Danmark, om dessa kan fylla sin kvot).

Det är nödvändigt att snabba åtgärder vidtages för att påverka och förändra denna situation om SAS/LIN:s behov skall tillgodoses och om flygvapnet skall kunna bibehålla sina förutsättningar att lösa ålagda uppgifter.

Onsdagen den
30 november 1977

---

*Anmälan av
interpellationer*

F 5 i Ljungbyhed, Kristianstads län, har sedan 1930 utbildat flyglärare inom försvaret. Antalet elever har varierat mellan 8 och 10 och upp till ett tjugotal. Efter hand som flygutbildningen har förändrats har också flyglärarkurserna moderniserats. Strävan vid F 5 är att ha en så hög standard som möjligt på flygutbildningen. Detta har medfört att kunnandet, insikten och utvecklingsnivån på området torde ligga högt. Inom Sverige – eller Norden – torde F 5 vara den enda utbildningsanstalten som helt behärskar utbildningsområdet och utbyggt för detta ändamål.

Förståelse och känsla för flygsäkerhetsarbetet i dess vidaste bemärkelse är någonting som tar tid att tillägna sig. Ett upplevt och innött know-how är nödvändigt för ett gott resultat.

För att nå en så hög flygsäkerhetsnivå som möjligt måste man redan från början ge eleverna den utbildning som är kopplad till flygsäkerheten. Flygtjänst kräver av den enskilde flygföraren mycket god fysisk kondition och hög prestationsförmåga.

För att höja motivationen och förståelsen för en regelbunden motion har vid F 5 under lång tid bedrivits många och varierande aktiviteter. På F 5:s område och i dess närhet finns stora möjligheter till fysiska aktiviteter med bl. a. två gymnastiksal, två idrottsplatser, en squashhall, två terrängbanor, tre tennisbanor samt en kommunal simbassäng i flottiljens närhet.

Kravet på en vårdinrättning vid en flygskola är av naturliga skäl mycket stort. Elevens insikt och förståelse för de speciella medicinska och fysiologiska kraven är av stor betydelse. Särskilt utbildad läkare och tandläkare finns på förbandet, vilkas huvudsakliga uppgift utgörs av (förutom den rent praktiska delen med flygläkarundersökning, tandbehandling osv.) utbildning i ämnet flygmedicin.

F. n. finns på F 5 två flygplanstyper för grundläggande utbildning. Dels är det ett enkelt, billigt propellerflygplan av typ Sk 61 Scottish Aviation Bulldog, inköpt 1971, som kan användas ytterligare många år. Flygplanets utbildningsmiljö är väl avpassad för de speciella krav man måste ställa vid grundläggande utbildning.

Dels är det ett tvåmotorigt svenskt jetflygplan, SAAB 105 Sk 60, speciellt framtaget för jetskolutbildning. Flygplanet är väl provat i utbildningssammanhang, såväl ekonomiskt som utbildningsmässigt. Sk 60 är ett flygplan, som även är användbart för utbildning av piloter inom den civila sektorn.

Under våren 1977 modifierade flygvapnet ett antal Sk 60. Modifieringen innebär att flygplanen är instrumentutrustade och kan utnyttjas för IFR-flygning enligt civila normer. Sk 60 D kan utnyttjas för den civila instrumentbevisutbildningen. Flygplanet har med sina två motorer och ringa komplexitet en mycket låg haveri- och felfrekvens.

I dagens läge rekryterar de civila bolagen i huvudsak sina förare bland flygvapnets för krigsuppgifter utbildade förare. Bolagen genomför sedan en kompletterande teoretisk och praktisk skolning till de civila certifikat (C/D) som erfordras. Därefter vidtar inflygning på aktuella transport-

flygplan och gällande bolagsrutiner.

F 5 har i dag en utbildningsorganisation som täcker in den största delen av grundutbildningen även av civila piloter. Dessutom har F 5 en lärarkader med kunnande och erfarenhet, som bedöms vara väl lämpad att handha denna utbildning. Vad som erfordras är en begränsad vidareutbildning av dessa lärare för att tillgodose luftfartsverkets krav.

I dag finns viss överkapacitet vid F 5. Sysselsättningsläget för flyglärare i det övre åldersläget är problematiskt. Chefen för flygvapnet har fastställt en övre åldersgräns på 45 år. Denna gräns är satt mot bakgrund av de påfrestningar den militära skolflygningen ger. Den civila certifikatutbildningen är av helt annan och fysiskt mindre påfrestande art. De rutinerade och välutbildade flyglärarna skulle kunna kvarstå i tjänst betydligt längre (50–55 år).

I nuvarande läge ter det sig onödigt att bygga upp en särskild civil flygskola för utbildning av piloter till de kommersiella flygbolagen.

Vid F 5 finns i dag allt som erfordras för att genomföra en flygutbildning, som skulle tillfredsställa både ett militärt behov och hela det svenska förarbehovet i bl. a. SAS och LIN.

Det för F 5:s verksamhet i viss mån tillrättalagda luftrummet och det uppbyggda ledningssystemet härför sväljer utan vidare åtskilligt mera än vad det i dag utnyttjas för. Samma är förhållandet med F 5:s exklusivt tilldelade övningssektorer och möjligheterna till övning i instrumentinflygning till våra flygbaser.

Vid civil flygutbildning på F 5 kan civila instrumentinflygningsmetoder övas på Sturup och vid Ängelholm, Halmstad, Ronneby och inom kort (juni 1978) även vid Kristianstad. Närheten till kontinenten ger även möjlighet för civilregistrerade flygplan att öva i det reglerade luftrum som täcker Nordeuropa.

Frågan om kvinnliga piloter borde i dagens samhälle inte vara något problem. Det torde vara helt naturligt att könet i sig självt inte skall utgöra någon rekryteringsspärr.

Erfarenhet från skolning av kvinnliga flygelever finns bl. a. från den utbildning av trafikledare vilken bedrivs i F 5:s regi. Här har man en elevgrupp som är homogen så till vida att samtliga är lämpliga som trafikledaraspiranter. Någon skillnad när det gäller utbildningsresultat har inte märkts mellan manliga och kvinnliga elever bland de blivande trafikledarna.

De civila bolagen måste nyrekrytera flygande personal för att möta de stora pensionsavgångarna. Flygvapnet, som tidigare varit en lämplig och naturlig rekryteringsbas, behöver nu behålla sin flygande personal längre.

Vid F 5 finns en i dag väl fungerande flygskola med stödfunktioner. Till måttliga merkostnader kan elevproduktionen ökas avsevärt. Erfaren och väl utbildad personal, flygplan och annan utbildningsmateriel samt lokaler finns redan i bruk.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag att till kommunika-

tionsministern få framställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att utnyttja de vid F 5 befintliga utbildningsresurserna i samband med civil flygförarutbildning och på så sätt bespara samhället betydande kostnader?

1977/78:84 av Gösta Andersson (c) till socialministern om pensionärernas ekonomiska grundtrygghet:

De som nu är pensionärer har genom sina arbetsinsatser bidragit till att bygga upp dagens samhälle. De pensionssystem som under årens lopp har byggts upp syftar till att ge en ekonomisk trygghet på ålderdomen. För att det ökande antalet äldre skall kunna känna en trygghet även när det gäller omvårdnad och service behövs stora satsningar för detta område. I ett trängt ekonomiskt läge kan det vara nödvändigt att prioritera en utbyggnad av den sociala omvårdnaden och sjukvården framför ekonomiska förbättringar som går längre än vad som i dag är beslutat. Besluten om årliga uppräknningar av pensionstillskotten och om automatiska pensionshöjningar när priserna stiger måste dock stå fast. Det är såväl ekonomiskt som psykologiskt nödvändigt att pensionärerna får garantier för detta.

Är socialministern beredd att redovisa regeringens inställning i dessa frågor och att garantera att de beslut om framtida pensionshöjningar som fattats står fast?

den 29 november

1977/78:85 av Per Gahrton (fp) till socialministern om pensionärernas ekonomiska grundtrygghet:

En av de grundläggande principerna bakom pensionssystemet är värdesäkerhet. Folkpension, pensionstillskott och ATP är numera knutna till basbeloppet – som i sin tur bygger på konsumentprisindex. Frågan är emellertid om basbeloppets utveckling på ett rättvisande sätt motsvarar konsumtionskostnadsökningarna för pensionärerna. Från bl. a. pensionsorganisationernas sida har man framfört kritik i minst tre avseenden:

1. Man menar att konsumentprisindex avviker från de flesta pensionärers konsumtionsmönster.

2. Man vill att förändringar i prisindex snabbare skall slå igenom i pensionshöjningar. Nu påverkas basbeloppet inte förrän prisindex förändrats med tre enheter. Dessutom påverkas pensionerna inte förrän andra månaden efter en höjning av basbeloppet.

3. Man påpekar att indexnämnden i statistiska centralbyrån på sedvanligt sätt är sammansatt av arbetsmarknadens parter och de stora intresseorganisationerna. Men pensionärerna – som kanske mer än någon annan folkgrupp är direkt beroende av utformningen av konsumentprisindex – saknar representation.

Det finns alltså bland pensionärerna starka önskemål om en förstärkt standardtrygghet.

Av 1,3 miljoner ålderspensionärer saknar fortfarande mer än hälften ATP. Ett mycket stort antal pensionärer är därför hänvisade till att leva på folkpension plus pensionstillägg, dvs. i dag 1 219 kr. per månad. Därtill skall läggas bostadstillägget, som dock varierar i storlek från kommun till kommun och inte alltid täcker den verkliga bostadskostnaden.

Möjligheterna för pensionärer att tjäna extra pengar och genom egen insats förbättra sin standard är starkt begränsade. Antalet pensionärer i förvärvsarbete sjunker stadigt. Den rörliga pensionsåldern är rörlig i huvudsak neråt. Arbetsmarknadssituationen, gällande avtal om avgångsskyldighet och i viss mån skatte- och bidragssystemets marginaleffekter verkar i riktning mot en ökad isolering av pensionärerna från möjligheter till egna förvärvsinkomster.

Mot den bakgrunden och med hänsyn till att också i framtiden en betydande grupp pensionärer beräknas sakna ATP – år 1985 ca 430 000 – är det viktigt att pensionssystemets grundförmåner tryggar en rimlig levnadsstandard. Redan i dag är det många som menar att pensionärernas grundtrygghet ligger för lågt, att den medför en betydande knapphet. Det var också därför som pensionskommittén hade i uppdrag att pröva möjligheten till en förbättring av pensionärernas grundtrygghet. Tyvärr har kommittén inte ansett en sådan förbättring vara möjlig i rådande samhällsekonomiska läge.

Mot den bakgrunden är det inte konstigt om en stor oro har spritt sig bland landets pensionärer med anledning av ett uttalande av LO-ordföranden som har tolkats som ett förslag om en direkt försäkring av pensionärernas ekonomiska grundtrygghet genom en upplösning av kopplingen mellan grundpension och prishöjningarna. Jag förutsätter att regeringen står helt främmande inför sådana förslag.

Jag vill därför fråga socialministern:

Vill socialministern bekräfta att regeringen bestämt avvisar LO-ordförandens förslag om försäkringar av pensionärernas ekonomiska grundtrygghet?

§ 31 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 29 november

1977/78:170 av Magnus Persson (s) till arbetsmarknadsministern om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget för byggnadsarbetare i Värmlands län:

Onsdagen den
30 november 1977

*Meddelande om
frågor*

Enligt nu föreliggande rapporter och prognoser synes arbetsmarknads-
läget för landets byggnadsarbetare vara mycket alarmerande. För kom-
mande säsong visar prognoserna på ytterst alarmerande arbetslöshets-
siffror för stora delar av landet. Arbetslösheten i november månad, 3,7 %,
är en fördubbling jämfört med föregående år. AMS räknar med att ar-
betslösheten kommer att stiga kraftigt och Svenska byggnadsarbetare-
förbundet räknar med en arbetslöshet på 10 000–12 000 byggnadsarbetare
under första kvartalet 1978.

I Värmlands län visar föreliggande prognoser följande siffror: 1 100
byggnadsarbetare eller ca en tredjedel av länets byggnadsarbetare beräk-
nas gå utan arbete i februari–mars nästa år, enligt de uppgifter
länsarbetsnämnden i dag känner till. Med anledning av denna situation
måste extra ordinära åtgärder vidtas för att skapa sysselsättning åt länets
byggnadsarbetarkår.

Vilka åtgärder avser arbetsmarknadsministern att vidtaga för att för-
bättra sysselsättningsläget för byggnadsarbetare i Värmlands län?

1977/78:171 av *Magnus Persson* (s) till bostadsministern om vissa åtgärder
för att främja sysselsättningen för byggnadsarbetare:

Enligt nu föreliggande rapporter och prognoser synes arbetsmarknads-
läget för landets byggnadsarbetare vara mycket alarmerande. För kom-
mande säsong visar prognoserna på ytterst alarmerande arbetslöshets-
siffror för stora delar av landet. Arbetslösheten i november månad, 3,7 %,
är en fördubbling jämfört med föregående år. AMS räknar med att ar-
betslösheten kommer att stiga kraftigt och Svenska byggnadsarbetare-
förbundet räknar med en arbetslöshet på 10 000–12 000 byggnadsarbetare
under första kvartalet 1978.

I Värmlands län visar föreliggande prognoser följande siffror. 1 100
byggnadsarbetare eller ca en tredjedel av länets byggnadsarbetare beräk-
nas gå utan arbete i februari–mars nästa år, enligt de uppgifter
länsarbetsnämnden i dag känner till.

Med anledning av denna situation måste extra ordinära åtgärder vidtas
för att skapa sysselsättning åt länets byggnadsarbetarkår.

På bostadsområdet kan sammanfattningsvis konstateras att situationen
i viktiga avseenden har försämrats det senaste året. Kostnaderna har
stigit och brist på kapital har bromsat byggandet. Regeringen har hittills
varit alltför passiv när det gällt att möta denna utveckling. Kraftfulla
motåtgärder måste nu sättas in.

Är statsrådet beredd att i avvaktan på aviserad proposition om ener-
gibesparande åtgärder i befintlig bebyggelse inleda viss försöksverksamhet
i Värmlands och Norrbottens län?

Onsdagen den
30 november 1977

---

*Meddelande om
frågor*

1977/78:172 av *Jörgen Ullenhag* (fp) till försvarsministern om den framtida lokaliseringen av hemvärns- och frivilligavdelningen inom Uppsala försvarsområde:

Efter riksdagsbeslutet om flyttning av S1 Fo 47/48 från Uppsala till Enköping har frågan om frivilligorganisationernas plats i verksamheten ägnats stort intresse. Frivilligorganisationerna inom Uppsala försvarsområde har därvid uttryckt den bestämda uppfattningen att hemvärns- och frivilligavdelningen även i fortsättningen bör förläggas till Uppsala.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga:

Kommer, i enlighet med uppfattningen hos frivilligorganisationerna i Uppsala försvarsområde, hemvärns- och frivilligavdelningen där att lokaliseras till Uppsala även efter omlokaliseringen av S1 Fo 47/48 från Uppsala till Enköping?

1977/78:173 av *Gunnel Jonäng* (c) till kommunikationsministern om SJ:s godsservice i Gävleborgs län:

Statens järnvägar planerar en centralisering av godshanteringen inom Gävleborgs och Kopparbergs län till länsterminaler i Gävle och Borlänge. Detta innebär bl. a. att den nuvarande godshanteringen i Bollnäs läggs ner, att personalen där omplaceras och att transporter överflyttas från järnväg till landsväg.

Anser kommunikationsministern ett sådant beslut vara i enlighet med riktlinjerna för trafikpolitiken? Anser kommunikationsministern att den information som skett till berörd personal varit tillfredsställande? Är kommunikationsministern beredd medverka till åtgärder som innebär att SJ:s godsservice ej försämras genom nedläggning av godshanteringen i Bollnäs?

1977/78:174 av *Karl-Erik Svartberg* (s) till socialministern om skyldighet för idrottsklubb att betala sociala avgifter för idrottsutövare:

En idrottsutövare som är tjänstledig från sitt arbete för att kunna delta i en tävling får i de flesta fall vidkännas motsvarande avdrag på sin lön. Den förlorade arbetsinkomsten ersätts av idrottsutövarens klubb eller förlandslagsmän av förbundet. Klubben eller förbundet behöver däremot inte betala sociala avgifter. Det innebär att idrottsutövaren inte har något socialt skydd för den inkomst han har från sin klubb eller sitt förbund, även om den avser ersättning för förlorad arbetsinkomst.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga:

Är socialministern beredd lämna förslag till riksdagen om att idrottsklubbar/förbund skall vara skyldiga att betala sociala avgifter för dem som får ersättning för förlorad arbetsinkomst i samband med idrottsutövning?

Onsdagen den
30 november 1977

*Meddelande om
frågor*

1977/78:175 av *Sven Lindberg* (s) till försvarsministern om skyldigheten att avstå mark för militära ändamål:

Ett militärt skjutfält planeras vid Horssjön inom norra delen av Karlstads kommun. Skjutfältets totala areal planeras omfatta ca 4 050 hektar. Den mark som skulle komma att tas i anspråk ägs av Uddeholms AB, privata markägare och kyrkan.

I en skrivelse till försvarets fastighetsnämnd har Uddeholmsbolaget ställt i utsikt att för sin del avstå berörd mark samt att avstå ytterligare mark som kan kompensera privata markägare som får avstå mark, under förutsättning att domänverket på angivet håll avstår mark till Uddeholm. Förslaget innebär att domänverket skulle få avstå motsvarande markareal som skjutfältet skulle komma att kräva.

När försvaret tar mark i anspråk har principerna varit att alla berörda skogsägarkategorier är skyldiga att ställa mark till förfogande. De av statsmakterna angivna riktlinjerna för domänverkets verksamhet ger heller inte något stöd för att verket skulle bidra med kompensationsmark i ett fall som detta.

Med hänvisning till det anförda ber jag att få ställa följande fråga till försvarsministern:

Anser försvarsministern att hittills gällande principer även skall gälla i framtiden, när det är fråga om att avstå mark för militära ändamål?

1977/78:176 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till statsrådet Ola Ullsten om åtgärder för att i Sverige mottaga flyktingar från Nicaragua:

Förhållandena i Nicaragua har under hösten uppmärksamrats mer än tidigare. Det beror framför allt på att politiska flyktingar från landet har tagit initiativ till en upplysningskampanj om vad som pågår i Nicaragua. Så har utrikesministern i ett interpellationssvar den 7 november sagt att hon är beredd att medverka till en ökad opinionsbildning i frågan och i övrigt uttryckt ett positivt intresse.

Någon upprepning av de beskrivningar som getts om förtrycket i Nicaragua är här således inte nödvändig. Det tycks vara väl känt av regeringen och bör bedömas som det är värt: en fascistisk regim, i form av ett familjeföretag, utnyttjar hänsynslöst sin maktposition till att berika sig själv och utsuga övriga delar av befolkningen.

Frågan är då vad Sverige kan göra. Vad som närmast verkar möjligt är att bereda flera flyktingar från Nicaragua en fristad här. På ett stort antal ambassader i huvudstaden Managua uppehåller sig människor som är förföljda av regimen. Men de är inte ens säkra där. Den 18 oktober trängde polis och militär in på Mexicos ambassad och arresterade tre eller fyra nicaraguaner som sökt skydd på ambassaden. Det finns således all anledning för Sverige att försöka hjälpa åtminstone några av de mest utsatta.

Jag vill därför fråga statsrådet Ola Ullsten:

Vill statsrådet undersöka möjligheterna att snarast bereda plats i Sverige för flyktingar från Nicaragua?

Nr 37

Onsdagen den
30 november 1977

1977/78:177 av *Per-Eric Ringaby* (m) till socialministern om pensionärernas ekonomiska grundtrygghet:

*Meddelande om
frågor*

På grund av den oro som uppstått bland folkpensionärerna genom att pensionsförmånernas värde- och standardsäkring kommit att ställas under debatt vill jag till socialministern ställa följande fråga:

Kan socialministern bekräfta regeringens avsikt att gjorda utfästelser gentemot folkpensionärerna skall infrias?

§ 32 Kammaren åtskildes kl. 17.56.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Onsdagen den 30 november

Talmannen 4

Alemyr, Stig (s) 99, 103, 104, 108
 Andersson, Sivert (s) 109, 113, 114
 Andersson, Sven, i Örebro (fp) 124
 Antonsson, Johannes, kommunminister 41
 Bergqvist, Holger (fp) 83
 Biörck, Gunnar, i Värmdö (m) 70, 71, 93
 Björck, Anders (m) 22, 25, 27, 31, 33, 35
 Bladh, Lennart (s) 72, 83, 85
 Carlshamre, Nils (m) 52, 53, 63, 64, 65, 66
 Eriksson, Olle (c) 76, 80, 84, 86
 Fiskesjö, Bertil (c) 11, 14, 16
 Fridolfsson, Filip (m) 64, 66
 Gustafsson, Hans (s) 29, 33, 34, 35, 36
 Göransson, Olle (s) 115
 Hallgren, Karl (vpk) 20, 25, 27
 Hjelmström, Eva (vpk) 98
 Johansson, Hilding (s) 18, 22, 24, 26, 35
 Johansson, Rune, i Ljungby (s) 120, 121
 Johansson, Sven (c) 56, 58, 64, 68
 Karlsson, Göran (s) 50, 52, 53, 66, 69, 70, 71
 Klöver, Helge (s) 125
 Lantz, Inga (vpk) 81, 85, 94, 102, 103, 104
 Larsson, Lars-Åke (s) 120
 Nilsson, Elvy (s) 44, 47, 48, 49
 Nilsson, Lennart (s) 79
 Nilsson, Tore (m) 59, 67, 69
 Olsson, Gunnar (s) 117, 119
 Olsson, Martin (c) 45, 47, 48, 49
 Palm, Sture (s) 39
 Petersson, Karl-Anders (c) 126
 Pettersson, Lennart (s) 107
 Raneskog, Gunde (c) 119
 Rönnung, Catarina (s) 97, 103
 Silfverstrand, Bengt (s) 123
 Svensson, Jörn (vpk) 6, 14, 15, 16
 Svensson, Sten (m) 110, 114, 115, 118, 119, 121
 Sörenson, Lars-Ingvar (s) 88, 101
 Tarschys, Daniel (fp) 28, 32, 34, 35, 36
 Trocdsson, Ingegerd, statsråd 54, 57, 58, 62
 Åkerlind, Allan (m) 37, 38